

รายงานฉบับสมบูรณ์

การปรับใช้ประเพณียวดยิ่งเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร อำเภอบุ
ขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

โดย

ดาวรุ่ง แซ่ไคว่ และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการการปรับใช้ประเพณียวโดเพื่อฟื้นฟูชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร
อำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ
คณะผู้วิจัย

๑. นางสาวดารุง แซ่ไคว้	๑๖. นางไพรัตน์ ฤใจ	๓๑. นางสดาวรรณ ใจนวน
๒. นายยุทธ ปัญญาบุตร	๑๗. นางสุทิศ หันเกตุ	๓๒. นางเนียม ไชยทิพย์
๓. นางนิตยาภรณ์ วงษ์ขันธุ์	๑๘. นางสาวราย ใจมนต์	๓๓. นายลำพัน ใจมนต์
๔. นางอุทัย ใจมนต์	๑๙. นางสุนันทา งามสม	๓๔. นายบำรุง ศิลารัตน์
๕. นางจิตรา ศรีสมบัติ	๒๐. นางสมบุญ โพธิ์ปรีก	๓๕. นายธาดู โภคา
๖. นางเฉลีย ใจมนต์	๒๑. นายสุรัตน์ ธรรมบุญ	๓๖. นางสาวหยุด ใจสุระ
๗. นางสาวเร มุลจัด	๒๒. นางสาวกร ดวงใจ	๓๗. นางสาวพัฒนา ใจสว่าง
๘. นายเวช แพงมา	๒๓. นายคำดี จันทสุข	๓๘. นางประสิทธิ์ศรี สุขสนอง
๙. นางจนา สถานพงษ์	๒๔. นางมะลิต บุรากรณ์	๓๙. นางกชกร ใจศรี
๑๐. นางวิไล ดวงธนู	๒๕. นางสิน จันทสุข	๔๐. นายสุอาจ ใจมนต์
๑๑. นางวิไลพร สายแก้ว	๒๖. นางรวิงษ์ ใจมนต์	๔๑. นายสำราญ ใจมนต์
๑๒. นางสาวนง โพธิ์ปรีก	๒๗. นางสาวนัด แก้วสา	๔๒. นางสาว ธรรมบุญ
๑๓. นางเสนอ ใจนวน	๒๘. นายสมศักดิ์ พงษ์สุวรรณ	๔๓. นางสาวจิตร ธรรมวิจิต
๑๔. นางโถม ใจมนต์	๒๙. นางสาวเทน มีฤทธิ์	
๑๕. นางทองอินทร์ ใจมนต์	๓๐. นางสาวน ไชยทิพย์	

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการการปรับใช้ประเพณียวโดเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษา แบ่งการดำเนินงานเป็น ๒ ช่วง ช่วงที่ ๑ เป็นการศึกษาเก็บข้อมูลชุดความรู้ คุณค่าประเพณียวโดของชุมชนตำบลโคกเพชร และศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีตและปัจจุบัน ส่วนช่วงที่ ๒ เป็นการทดลองปฏิบัติการเพื่อศึกษาการปรับใช้ประเพณียวโดในการฟื้นความสัมพันธ์คนในชุมชน การฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติ และการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร

กระบวนการดำเนินกิจกรรมวิจัย ประกอบด้วย ๕ กิจกรรมหลัก คือ ประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษาเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประชุมทีมวิจัยออกแบบเครื่องมือในการศึกษาเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลในพื้นที่ ประชุมทีมจัดทำรายงานความก้าวหน้า ในการศึกษาเก็บข้อมูลในพื้นที่ทีมวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่มสังเกตการณ์ โดยแบ่งบทบาท ความรับผิดชอบออกเป็นผู้สัมภาษณ์ ผู้บันทึกข้อมูล ผู้บันทึกภาพ ในการวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบภายในทีมวิจัยและการตรวจสอบกับชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านในชุมชนตำบลโคกเพชรได้นิยามความหมาย “ยวโด” ว่าเป็น การช่วยกันไป ช่วยกันมา เป็นลักษณะของการขอแรง เราไปขอแรงเขา เมื่อเขามาช่วยแล้วเราต้องไปช่วยเขาคืน มีความผูกมัดกัน มีพันธะสัญญาต่อกันในการช่วยเหลือ ส่วนใหญ่กิจกรรมที่ชาวบ้านนิยมยวโดมักเป็นกิจกรรมทางการเกษตร เช่น ยวโดดำนา ยวโดเกี่ยวข้าว ยวโดนวดข้าว เป็นต้น การยวโดของชุมชนตำบลโคกเพชร มีคุณค่าต่อผู้คนเนื่องจากนับเป็น “กลุ่มเครือข่ายการช่วยเหลือกันภายในชุมชน” โดยมีคุณค่าต่อคนในชุมชนตำบลโคกเพชร คือ ประหยัด ช่วยลดต้นทุนในการเกษตร สนุกสนาน มีความสุขในการทำงาน เป็นกลุ่มเครือข่ายธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการช่วยเหลือกัน สร้างความสามัคคีในกลุ่มและชุมชน ชาวบ้านตำบลโคกเพชรโดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นเก๋ายังมีความมั่นใจต่อวิถีชีวิตที่ชาวบ้านเคยปฏิบัติ เคยดำเนินร่วมกันมา เนื่องจากวิถีการทำการเกษตรและความเชื่อ ประเพณีของชาวบ้านตำบลโคกเพชรได้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสมัยอดีตนั้นเป็นการอยู่อาศัยแบบพึ่งพาอาศัยกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมีอะไรก็แบ่งปันกัน

ในการดำเนินกิจกรรมช่วงที่ ๒ (ปฏิบัติการ) ทางคณะทำงานจึงได้วิเคราะห์ร่วมกันว่าควรจะนำคุณค่าของยวโดที่เคยมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรกลับมาฟื้นคุณค่าให้มีพลังในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยทดลองปรับใช้ประเพณียวโดกับชุมชนในด้านต่างๆ คือ การฟื้นความสัมพันธ์คนในชุมชน การฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติ และการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร ซึ่งหากทีมวิจัยได้ทำการทดลองปฏิบัติการดังกล่าวทำให้เกิดผลต่อชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ได้กระบวนการในการปรับใช้ประเพณียวโดเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร เกิดพื้นที่รูปธรรมในการปฏิบัติการในการช่วยเหลือกันของคนใน

ชุมชนบนฐานประเพณีท้องถิ่น เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนและเครือข่ายผู้นำในตำบลเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังในการพัฒนาชุมชนตำบลโคกเพชรร่วมกันในการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติและการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(๑)
สารบัญภาพ	(๒)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ หลักการและเหตุผล	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๒
๑.๓ วัตถุประสงค์	๓
๑.๔ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและบริบทพื้นที่	
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๔
๒.๒ บริบทพื้นที่ตำบลโคกเพชร	๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ ขอบเขตการศึกษา	๑๙
๓.๒ กระบวนการดำเนินกิจกรรมวิจัย	๒๐
๓.๓ เครื่องมือและวิธีการในการศึกษา	๒๖
๓.๔ การวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล	๒๘
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ ความรู้ คุณค่าประเพณียั่วไตของชุมชนตำบลโคกเพชร	๒๙
๔.๒ วิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชร	๔๑
๔.๓ การปรับใช้ประเพณียั่วไตในการฟื้นความสัมพันธ์คนในชุมชนตำบลโคกเพชร	๔๘
๔.๔ การปรับใช้ประเพณียั่วไตในการฟื้นฟูเกษตรกรรมของชุมชนตำบลโคกเพชร	๔๙
๔.๕ การปรับใช้ประเพณียั่วไตในการฟื้นสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนตำบลโคกเพชร	๖๑
บทที่ ๕ สรุปผลการศึกษา	
๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๖๔

๕.๒ ปัญหา ข้อจำกัดของทิมวิจัยในพื้นที่

๖๖

ภาคผนวก ประวัติคณะผู้รับผิดชอบ

๖๘

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๓ - ๑	ประชุมทิมวิจัยและที่ปรึกษาเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่	๒๐
๓ - ๒	ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	๒๑
๓ - ๓	ประชุมทิมวิจัยออกแบบเครื่องมือในการศึกษาเก็บข้อมูล	๒๒
๓ - ๔	ศึกษาชุดความรู้ คุณค่าประเพณียวไคของชุมชนตำบลโคกเพชร	๒๔
๓ - ๕	ประชุมทีมจัดทำรายงานความก้าวหน้า	๒๕
๔ - ๑	ตัวอย่างการบอกกล่าว / การติดต่อขอแรงยวไค	๓๑
๔ - ๒	การยวไคเกี่ยวข้าวของชุมชนตำบลโคกเพชร	๓๓
๔ - ๓	การเดินทางของคนที่มายวไคเกี่ยวข้าว	๓๓
๔ - ๔	อาหารกับข้าวที่ชาวบ้านห่อมากินร่วมกันในการยวไค	๓๓
๔ - ๕	แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนตำบลโคกเพชร (ห้วยโคกเพชรและห้วยระกา)	๔๑
๔ - ๖	การเกษตรของชาวบ้านตำบลโคกเพชร	๔๔
๔ - ๗	ภูมิปัญญาในการเลี้ยงควายของชาวบ้านตำบลโคกเพชร	๔๕
๔ - ๘	ภูมิปัญญาในการทอผ้าของชาวบ้านตำบลโคกเพชร	๔๖
๔ - ๙	สัญลักษณ์แสดงถึงความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวตำบลโคกเพชร	๔๗
๔ - ๑๐	คนในชุมชนตำบลโคกเพชรนั่งคุยกันขณะพักจากการทำยวไค	๔๙
๔ - ๑๑	เด็กๆเข้าร่วมเรียนรู้ประเพณียวไค	๔๙
๔ - ๑๒	การฝึกกระบือไถนา	๕๐
๔ - ๑๓	การใช้กระบือในการไถนา	๕๕
๔ - ๑๔	การทำปุ๋ยชีวภาพ	๕๙
๔ - ๑๕	การยวไคปลูกต้นไม้	๖๒

สารบัญภาพ

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ หลักการและเหตุผล

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ชุมชนบ้านระกา ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “โครงการศึกษาการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนบ้านระกา ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขัน จังหวัดศรีสะเกษ” จากการดำเนินงานทำให้ชุมชนได้ชุดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพเกษตรกรของชุมชนบ้านระกาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สภาพการณ์ปัญหา สาเหตุในการประกอบอาชีพเกษตรกรที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน คุณค่า ความหมายของวิถีเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนบ้านระกาและการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนบ้านระกา ซึ่งเป็นชุดความรู้ตามวัตถุประสงค์การวิจัยในโครงการดังกล่าว

นอกจากนี้ การดำเนินงานวิจัยดังกล่าวทำให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ คือ นักวิจัยและชาวบ้านระกา ได้รวมกลุ่มช่วยเหลือกันในการทำนาโดยการลงแขกช่วยกันในการดำนา เกี่ยวข้าว และนวดข้าว ซึ่งเป็นผลมาจากการทดลองปฏิบัติการฟื้นฟูการลงแขกช่วยเหลือกันและการใช้ภูมิปัญญาของชุมชนโดยพบว่าการลงแขกสามารถช่วยลดต้นทุนในการทำนาเกษตร คือ ค่าจ้างแรงงานคน ค่าจ้างรถ ค่าอาหาร และค่าเครื่องตม โดยมีกติการ่วมกันว่าใช้แรงงานช่วยเหลือกัน ห่อข้าวมากินด้วยกัน และงดเครื่องตมแอลกอฮอล์ เมื่อมองในด้านความรู้สึกพบว่า การทำนาแบบจ้าง ผู้จ้างมีความรู้สึกเครียด ไม่สบายใจ อยากให้การทำงานมีความรวดเร็วและดี ให้คุ้มกับเงินที่จ้าง ในขณะที่ผู้ถูกจ้างก็มีความรู้สึกกดดัน บางคนทำงานด้วยเงินไม่ได้ใส่ใจกับงานมาก อยากได้ค่าแรงสูง ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกัน ในขณะที่การทำงานช่วยเหลือกันแบบลงแขก ผู้เป็นเจ้าของงานและผู้ที่มาช่วยจะมีความรู้สึกที่เอื้ออาทรต่อกัน เป็นความสัมพันธ์แบบเพื่อน ญาติพี่น้อง ไม่ใช่ผู้ว่าจ้างกับผู้รับจ้าง ระหว่างทำงานพูดคุยกันสนุกสนานเหมือนพี่น้อง มีความรักสามัคคีกัน และในปัจจุบันชุมชนบ้านระกาได้รวมกลุ่มฟื้นฟูอาชีพเกษตร ประกอบด้วย กลุ่มเลี้ยงควาย ๓๐ ตัว กลุ่มเลี้ยงปลามือปลา ๓๐ ครั้ว เรือน บ่อเลี้ยงกบ ๓๐ ครั้ว เรือน และหมูหลุม ๒ ครั้ว เรือน เพื่อให้คนในชุมชนช่วยเหลือ แบ่งปัน และมีอาชีพเลี้ยงครอบครัวเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานในโครงการวิจัยที่ผ่านมาถึงแม้ว่าชุมชนจะสามารถรวมกลุ่มฟื้นฟูด้านอาชีพได้โดยการใช้การลงแขกช่วยเหลือกันเพื่อลดต้นทุนในการประกอบอาชีพเกษตรได้แต่ยังมีข้อจำกัดในการบรรลุเป้าหมายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนบ้านระกา เนื่องจากยังไม่ครอบคลุมวิถีชีวิตด้านอื่นๆ เช่น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน แหล่งอาหารธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น และยังมีข้อจำกัดด้านการขยายผลในวงกว้าง คือ ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่เกิดต่อตัวนักวิจัยโดยตรงและบุคคลใกล้ชิดของนักวิจัย แต่ในระดับของชุมชนยังไม่สามารถขยายการรับรู้และการเปลี่ยนแปลงได้มากนัก ซึ่งคณะทำงานได้วิเคราะห์ร่วมกันว่าจุดเด่นจากงานเดิมที่พบคือ ประเพณีการลงแขก หรือชาวบ้านระกาเรียกว่า “ยัวโด” (ภาษาเขมร) เป็นทุนที่มีคุณค่าของชุมชนและมีประโยชน์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่นที่ทำให้สามารถพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันภายในชุมชนได้ สามารถปรับใช้ได้หลายเรื่องทั้งการลงแขก

ช่วยเหลือกันในการทำนาที่ช่วยลดต้นทุนและการลงแขกช่วยเหลือกันในการทำงานอื่นๆ งานบุญประเพณี งานมงคลต่างๆ ของแต่ละครัวเรือนในชุมชน ดังนั้น ทางคณะทำงานจึงต้องการศึกษา ค่าหาคุณค่าของ ประเพณียี่งโตเพื่อสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชรโดยให้เกิดการ ขยายผลใน ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับชุมชนพื้นที่วิจัยเดิม (บ้านระกา) ระดับชุมชนใกล้เคียง (บ้านระกาน้อย, บ้านตาองค์) และชุมชนในระดับตำบลโคกเพชร

ดังนั้นเพื่อให้เกิดการขยายผลการปรับใช้ประเพณียี่งโต ในการฟื้นความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในชุมชน การฟื้นฟูแหล่งอาหารในชุมชน และการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชรร่วมกัน โดยการ สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านกิจกรรม การศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การปฏิบัติการฟื้นฟูธรรมชาติในชุมชนบ้านระกาให้สามารถเป็นต้นแบบในการขยายผลการเรียนรู้สู่ชุมชนใกล้เคียงในตำบลโคกเพชร โดยมีความเชื่อร่วมกันว่า “ยี่งโต” จะเป็นจุดร่วมในการฟื้นฟูระบบคุณค่าในการฟื้นฟูวิถีชีวิตของคนในชุมชนและนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันในการจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเองบนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันได้

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ คำถามหลัก

ชุมชนตำบลโคกเพชรจะสามารถปรับใช้ประเพณียี่งโตเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนได้อย่างไร

๑.๒.๒ คำถามรอง

๑. ชุดความรู้คุณค่าประเพณียี่งโตของชุมชนตำบลโคกเพชรเป็นอย่างไร
๒. วิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร
๓. ประเพณียี่งโตจะสามารถฟื้นความสัมพันธ์คนในชุมชน ตำบลโคกเพชรได้อย่างไร
๔. ประเพณียี่งโตจะสามารถฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม (ข้าว พริก) ของชุมชนตำบลโคกเพชรได้อย่างไร
๕. ประเพณียี่งโตจะสามารถฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนตำบลโคกเพชรได้อย่างไร
๖. ประเพณียี่งโตจะสามารถฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชรได้อย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาชุดความรู้ คุณค่าประเพณียั่วไคของชุมชนตำบลโคกเพชร
๒. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีตและปัจจุบัน
๓. เพื่อศึกษาการปรับใช้ประเพณียั่วไคในการฟื้นฟูความสัมพันธ์คนในชุมชนตำบลโคกเพชร
๔. เพื่อศึกษาการปรับใช้ประเพณียั่วไคในการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรมของชุมชนตำบลโคกเพชร
๕. เพื่อศึกษาการปรับใช้ประเพณียั่วไคในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนตำบลโคกเพชร
๖. เพื่อศึกษาการปรับใช้ประเพณียั่วไคในการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร

๑.๔ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้ชุดความรู้ คุณค่าประเพณียั่วไคของชุมชนตำบลโคกเพชร
๒. ได้ชุดความรู้ด้านวิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชร
๓. ได้กระบวนการในการปรับใช้ประเพณียั่วไคเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร
๔. ชุมชนตำบลโคกเพชรตระหนักในคุณค่าประเพณียั่วไคเพื่อนำไปสู่การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร
๕. เกิดพื้นที่รูปธรรมในการปฏิบัติการในการช่วยเหลือกันของคนในชุมชนบนฐานประเพณีท้องถิ่น
๖. เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนและเครือข่ายผู้นำในตำบลเพื่อนำไปสู่การสร้างพลังในการพัฒนาชุมชนตำบลโคกเพชรร่วมกันในการ ฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติและการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร
๗. เกิดแหล่งเรียนรู้ต้นแบบในการปรับใช้ประเพณียั่วไคเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน

บทที่ ๒

ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและบริบทพื้นที่

ในการศึกษาการปรับใช้ประเพณีวัดเพื่อฟื้นฟูชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร อำเภوخันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้กำหนดกรอบในการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

2.2 บริบทพื้นที่

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

เสรี พงศ์พิศ (เครือข่าย, ๒๕๔๘) ได้ให้ความหมาย “เครือข่าย” ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ ระหว่างผู้คน ระหว่างกลุ่ม องค์กร เครือข่าย เคยเป็นหัวใจของชีวิตผู้คน ชุมชนและสังคมในอดีตได้หายไปหรือเสื่อมคลายลงไป ผู้คนอยู่กันแบบตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างไปในทิศทางของตัวเอง ต่างก็ตั้งรกรากอยู่เพื่อการอยู่รอดอย่างโดดเดี่ยว การพูดถึงเรื่องเครือข่าย จึงเป็นการสืบค้นภูมิปัญญาดั้งเดิม เริ่มมองเห็นคุณค่าหลายประการ เริ่มมองเห็น “ทุน” ที่สำคัญเรียกว่า ทุนทางสังคม ซึ่งครอบคลุมไปถึง “เครือข่าย” หรือความสัมพันธ์ของผู้คน

นอกจากนี้ยังได้ อธิบายเพิ่มว่า ผู้คนในอดีตอยู่กันเป็นชุมชน ไม่มีใครอยู่โดดเดี่ยว เพราะในความเป็นจริงไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้ เนื่องจากความเป็นอยู่ในสมัยก่อนมีปัญหา ความยากลำบากมากมาย ภัยธรรมชาติ สัตว์ร้าย โรคภัยไข้เจ็บ การขาดแคลนข้าวในบางครั้ง เมื่อน้ำท่วมฝนแล้ง ภัยจากโจรผู้ร้าย จากกลุ่มคนที่เอาเปรียบเบียดเบียน เป็นต้น ในสถานะเช่นนี้ผู้คนมีชีวิตและอยู่รอดมาได้เพราะพึ่งพาอาศัยกัน เพราะเป็นที่พึ่งพ้องกัน ไม่เพียงแต่ภายในหมู่บ้านหนึ่ง แต่สัมพันธ์ไปถึงผู้คนในหมู่บ้านอื่นๆ ทั้งใกล้และไกล ซึ่งสายสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือวัฒนธรรมโยงไปถึง

ความเป็นชุมชนจึงหมายถึง “เครือข่าย” ที่ก้าวข้ามเขตแดนทางภูมิศาสตร์ตั้งแต่ในอดีตแล้ว เครือข่ายนี้ตั้งอยู่บนฐานของความสัมพันธ์แบบ “เครือญาติและวัฒนธรรม” หมายความว่า จะเป็นความสัมพันธ์โดยสายเลือดหรือโดยความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นคนพื้นเพเดียวกัน เผ่าพันธุ์เดียวกัน หรือมีอะไรที่เป็นจุดร่วมกันอยู่ ซึ่งเป็นเหตุที่มาของการจัดการความสัมพันธ์แบบเครือข่ายให้ผู้คนพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่เบื้องลึกในชีวิตและจิตใจของผู้คน ทำให้เห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เคยมีประสบการณ์มาก่อน เคยลำบากมาก่อน และมีพี่น้องช่วยเหลือ จึงเข้าใจสถานการณ์ของคนอื่น และรู้ว่าในอนาคตเองก็อาจจะประสบปัญหาเช่นเดียวกัน “ที่เขามา” “ออกเขาออกเรา” ด้วยความรู้สึกหรือเหตุผลของหัวใจเช่นนี้ทำให้ผู้คนในอดีตเป็นคนมี “น้ำใจ” เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีอะไรก็แบ่งปันกัน โดยเฉพาะในยามยากลำบากขาดแคลน

พิมพ์วัลย์ ปรินาสวัสดิ์ (อ้างถึงในนงนุช ตรีสุขกร, ๒๕๔๑) ได้ให้ความหมายของเครือข่าย ว่าเครือข่ายคือ กลุ่มของความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกันและกัน และลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆของบุคคลเหล่านี้ได้

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (๒๕๓๔) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่า หมายถึงระบบการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารในสมาชิกของกลุ่ม มีทั้งเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการและเครือข่ายแบบเป็นทางการ

ชนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (อ้างถึงใน เจน ยินดีรัมย์, ๒๕๔๒) ได้อธิบายไว้ว่า เครือข่ายคือกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิก ยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจะชดกระจ่ายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนที่ต่างก็มีความอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง เครือข่ายอาจจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการจากหน่วยราชการหรือองค์กรเอกชน อาจเกิดขึ้นแบบไม่เป็นทางการจากการทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลหรือองค์กรที่สมัครใจ

งามพิศ สัตย์สงวน (๒๕๓๘) อธิบายไว้ว่าเครือข่ายทางสังคม หมายถึง การเชื่อมโยงทั้งทางตรง และทางอ้อมระหว่างปัจเจกชนซึ่งเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายกับคนอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน นักมานุษยวิทยามักใช้เครือข่ายทางสังคมเป็นกรอบที่จะทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคม และเป็นวิธีการที่มีประโยชน์เพื่อการศึกษาการจัดองค์กรในเมื่อมักประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่ไม่ใช่ญาติกัน การรวมเอาตัวเชื่อมระหว่างปัจเจกชนต่างๆ ที่แต่ละคนมีบางส่วนของชีวิตร่วมกับคนอื่นๆ ในสถานการณ์แตกต่างกันไปจำนวนหนึ่ง

มโนภาพสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้เปรียบเทียบเครือข่ายทางสังคม คือระดับของความหนาแน่นของเครือข่าย (degree of connectedness or density) ในเครือข่ายแบบหนาแน่น ปัจเจกชนต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันมักรู้จักหรือเชื่อมโยงกับคนอื่นๆ ด้วย แต่ในเครือข่ายแบบเบาบางปัจเจกชนกับคนอื่นๆ ที่มักไม่รู้จักกันและกัน มีการศึกษาเปรียบเทียบเครือข่ายแบบหนาแน่นและเปรียบเทียบโครงสร้างของเครือข่ายแบบหนาแน่นเพื่ออธิบายพฤติกรรมประเภทต่างๆ ของคน เครือข่ายทางสังคมในตอนแรกเริ่มถูกใช้เพื่อศึกษาครอบครัวในอังกฤษ ผลการวิเคราะห์ พบว่า ครอบครัวในเมืองไม่ได้้อย่างโดดเดี่ยวเหมือนที่คิดกัน แต่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายแบบเบาบางหรือแบบหนาแน่นก็ได้ ภายในความสัมพันธ์ทางสังคม และถ้าไม่มีเครือข่ายดังกล่าวครอบครัวในเมืองจะอยู่ไม่ได้

ในกรอบเครือข่ายทางสังคม คนแต่ละคนที่ปัจเจกชนเชื่อมโยงด้วยไม่ได้มีความสัมพันธ์อย่างเดียว อาจจะเชื่อมโยงกับคนอื่นๆ ในฐานะที่เป็นญาติ เป็นเพื่อนร่วมงาน เป็นเพื่อนบ้านและอื่นๆ เมื่อมีสถานการณ์ใหม่ๆ เกิดขึ้น ทำให้สังคมประเพณีเปลี่ยนไปและสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นคือการที่คนในสังคมประเพณีเริ่มขยายลงไปไม่มีความสัมพันธ์ทางสังคมกว้างขวางขึ้นกับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่เครือญาติหรือในชุมชนท้องถิ่นของตน

ประเวศ วะสี (อ้างถึงในเจน ยินดีรัมย์, ๒๕๔๒) อธิบายไว้ว่า เครือข่ายระดับภาคเป็นเครือข่ายภาควิชาชีพต่างๆ ที่จะเข้าไปเกื้อหนุนชุมชน เป็นเครือข่ายของเอกชน เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายพระ เวลามีการประชุม พระท่านจะนำเสนอเครือข่ายพระ เครือข่ายนักวิชาการจะนำเสนอเครือข่ายวิชาการ เป็นต้น

ลักษณะของเครือข่าย อาจจำแนกได้ ๓ ลักษณะ ประกอบด้วย

๑. เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิดหรือเทคนิคต่างๆ เครือข่ายเหล่านี้เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่แนวความคิดซึ่งมักเป็นเครือข่ายของกลุ่มคนที่อยู่บนสถานภาพที่คล้ายคลึงกันแต่อยู่ต่างถิ่นกัน ได้ รวมตัวกันสร้างเครือข่ายขึ้นเป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

๒. เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ส่วนมากมักเป็นเครือข่ายในชุมชนที่มีสมาชิกของเครือข่าย อาจเป็นเครือญาติกัน หรือมีสายสัมพันธ์เป็นครูเป็นลูกศิษย์กัน หรืออาจอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน ผู้นำทุกกรณีศึกษาจะมีเครือข่ายหรือกิจกรรมเฉพาะภายในชุมชนของตนเองอยู่ สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพให้งานประสบผลสำเร็จ

๓. เครือข่ายสนับสนุน กิจกรรมพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน นอกจากจะมีความคิดในการวิเคราะห์หาทางออกในการแก้ปัญหา มีการกระทำกิจกรรมการแก้ปัญหา อาจมาจากการระดมทุนภายในหมู่บ้าน โดยเฉพาะการระดมทุนของสมาชิก เช่น กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารข้าว หรือการทอดผ้าป่า อาจจะเป็นทุนมาจากภายนอก เช่น การบริจาค การช่วยเหลือของแหล่งทุนภายนอกหมู่บ้าน

เครือข่ายเกิดขึ้นได้ ๒ ลักษณะดังนี้

๑. เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นลักษณะเครือข่ายความสัมพันธ์กันในอดีต มีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติมีความเชื่ออย่างเดียวกัน เป็นครูเป็นศิษย์กันหรือเคยแลกเปลี่ยนผลผลิตกัน

๒. เกิดขึ้นโดยจัดตั้ง เกิดจากความพร้อมและความต้องการของผู้นำ และของเครือข่ายเอง (สัมพันธ์พิเศษอีก และคณะ, ๒๕๓๗)

เจ.บัวส์เซเวน (J. BOOISSEVAIN, ๑๙๗๔ อ้างถึงในวันทนี วาสิกะสิน และคณะ ๒๕๓๘) ได้จำแนกความหนาแน่นของเครือข่ายทางสังคม ออกเป็น ๓ โซนคือ

๑. เครือข่ายหลัก ได้แก่ ครอบครัวญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ซึ่งมีความใกล้ชิดมากที่สุด

๒. เครือข่ายรอง ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ซึ่งบุคคลที่เป็นศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มแรก สามารถคาดหวังจากเครือข่ายนี้ได้น้อยกว่าเครือข่ายแบบแรก กลุ่มนี้มักได้ญาติ พี่น้องที่ห่างออกไป เพื่อนฝูง และคนที่รู้จักคุ้นเคยอื่นๆ

๓. เครือข่ายขยาย ได้แก่กลุ่มคนที่บุคคลผู้เป็นศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรงแต่สามารถติดต่อสัมพันธ์ด้วยได้ ถ้าต้องการโดยผ่านเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง

ประโยชน์การสร้างเครือข่าย สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือและสื่อ ผ่านการประชุมทดลองปฏิบัติการ การประชุมสัมพันธ์ ช่วยลดการทำงานและใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อน สามารถเชื่อมโยงคนที่อยู่ในระดับต่างกัน มีวิธีการทำงาน การจัดองค์การและมีภูมิหลังต่างกัน ที่ไม่มีโอกาสติดต่อกันเข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (เจน ยินศิริมัย, ๒๕๔๒)

๒.๒ บริบทพื้นที่ตำบลโคกเพชร

เดิมเป็นเขตพื้นที่ตำบลใจดี ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๗ เดือนกันยายน ๒๕๓๐ ได้ดำเนินการขอแยกจากตำบลใจดี ตั้งเป็นตำบลโคกเพชร เนื่องจากมีบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น และการคมนาคมไม่สะดวก การเดินทางติดต่อกันเป็นไปด้วยความยากลำบาก จึงทำหนังสือเสนอต่อนายอำเภออุทัย และได้รับอนุมัติจากกระทรวงมหาดไทย ให้ตั้งเป็น “ตำบลโคกเพชร” มาจนถึงปัจจุบัน

ตำบลโคกเพชรตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดศรีสะเกษ ห่างจากอำเภออุทัยไปทางทิศใต้ประมาณ ๑๑ กิโลเมตร และไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดศรีสะเกษประมาณ ๔๘ กิโลเมตร มีอาณาเขตตำบลติดกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ ตำบลหัวเสือ ตำบลสำโรงตาเจ็น อำเภออุทัย จังหวัดศรีสะเกษ
ทิศใต้	ติดกับ ตำบลใจดี อำเภออุทัย จังหวัดศรีสะเกษ
ทิศตะวันออก	ติดกับ ตำบลดงกำเม็ด อำเภออุทัย จังหวัดศรีสะเกษ
ทิศตะวันตก	ติดกับ ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอปรังค์กู จังหวัดศรีสะเกษ

ปัจจุบันตำบลโคกเพชรแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๑ หมู่บ้าน ดังนี้

๑. บ้านโคกเพชร หมู่ที่ ๑ ตำบลโคกเพชร อำเภออุทัย จังหวัดศรีสะเกษ

คำว่าโคกเพชร เป็นชื่อไม้ชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายไม้ไผ่ โดยผู้มาก่อตั้งบ้านโคกเพชร คือพ่อปาน พลทา แม่เกตุ พลทา เป็นคนมาจากบ้านไทร ตำบลตาอุด อำเภออุทัย จังหวัดศรีสะเกษ พ่อปาน พลทา แม่พอง พลทา มีครัวเรือนประมาณ ๑๖ หลังคาเรือน มีพ่อปาน - แม่อินทร์ พลทา, พ่อตัน - แม่จา พลทา, แม่พอง พลทา, แม่สุมิตร - พ่อสังวาล ใจดี, พ่อเชย - แม่ริน มีฤทธิ์ และบางครั้งเรือนย้ายมาจากบ้านระกา (มาจากภูมิโอร ที่มีโรคระบาด โรคฝีดาษ) แต่ก่อนชุมชนตั้งอยู่บริเวณทิศใต้ของชุมชนในปัจจุบัน สาเหตุที่มาตั้งหมู่บ้านนี้เพราะมีความธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยป่าไม้และมีแหล่งน้ำ ห้วยโคกเพชร โดยทำอาชีพเลี้ยงวัว ควาย และทำนา มีจำนวน วัว ควาย ประมาณ ๑๐๐ ตัว ใช้ไม้ทำรั้วรอบบริเวณบ้าน กันวัว ควาย เพื่อป้องกันสัตว์มาทำร้ายวัว ควาย เป็นการเลี้ยงแบบธรรมชาติปล่อยให้หากินเอง ซึ่งพื้นที่มีบริเวณกว้างใหญ่ สมัยแรกๆจะมีตอกวัวมาก่อน (มาตั้งก่อน) เข้ามาอยู่ช่วงแรก โดยการทำไร่ปลูกข้าวเพราะดินบริเวณนี้ค่อนข้างสูง ยังมีต้นไม้อยู่เยอะ การปลูกใช้ไม้เจาะรูเพื่อหยอดข้าวปลูก การขุดบ่อน้ำกินสมัยก่อนจะมีการใช้ไม้ล้อมรอบบ่อน้ำสัตว์ไม่ให้ตกลงไปในบ่อน้ำกิน ลักษณะหลังคาเรือนครั้งแรกปลูกบ้านแบบเล็กๆ ต่ำๆ มุงหลังคาด้วยหญ้าคา ฝาบ้านใช้ใบมะพร้าว ใบตะแบกทำเป็นแผงสำหรับกันห้อง เสาบ้านทำจากไม้เนื้อแข็ง ต่อมาเมื่อครอบครัวมากขึ้น เช่น ครอบครัวพ่อเพชร ดวงธนู พ่อก๊วย และมีการขยายครอบครัวมาเรื่อยๆ ปัจจุบัน มีจำนวน ๗๓ ครัวเรือน ประชากร ชาย ๑๘๓ คน หญิง ๒๐๙ คน รวม ๓๙๒ คน

จากอดีตถึงปัจจุบัน บ้านโคกเพชรมีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว ๗ คน คนแรก คือ นายดี มูล เป็นคนบ้านตะแบง ตำบลใจดี โดยบ้านโคกเพชรอยู่ในการดูแลของผู้ใหญ่บ้านตะแบง มีจำนวนหลังคาเรือน ๑๐ หลังคาเรือน คนที่ ๒ นายพิมพ์ มีฤทธิ์ คนที่ ๓ นายสังวาล ใจดี คนที่ ๔ นายวิรัตน์ คำวงศ์ คนที่ ๕ นายทวี พลทา คนที่ ๖ นายแสวง ใจดี และคนที่ ๗ นายอุทิศ พลทา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน (๒๕๕๗) และมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ดังนี้

๑. นายอุทิศ พลหา	ประธาน (ผู้ใหญ่บ้าน)
๒. นายบุญชู วงศ์เจริญ	รองประธาน (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)
๓. นายภาส ทองลอย	เลขานุการ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)
๔. นายวีระศักดิ์ พัฒนานุสรณ์	กรรมการ (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกเพชร)
๕. นางสาวกัลยานีย์ ไจมนต์	กรรมการ (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล)
๖. นายเพียร วงศ์เจริญ	กรรมการ (สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล)
๗. นางสุพิศชนา ดวงธนู	กรรมการ
๘. นางมณีนรัตน์ ดวงใจ	กรรมการ
๙. นางสนธิ์ สาภ	กรรมการ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน เป็นที่ราบสูง น้ำไม่ท่วม ทิศเหนือ ติดกับบ้านตาดองค์ ระยะทางห่างกัน ๖๐๐ เมตร ทิศใต้ ติดกับบ้านตาแบง ระยะทางห่างกัน ๑,๖๐๐ เมตร ทิศตะวันออก ติดกับบ้านระกาน้อย ระยะทางห่างกัน ๕๐๐ เมตร และทิศตะวันตก ติดกับบ้านภูมิศาลา ระยะทางห่างกัน ๒,๐๐๐ เมตร สภาพดินในชุมชน มีลักษณะแตกต่างกัน ทางด้านทิศตะวันออก เป็นดินร่วน (เหนียวปนทราย) ทิศใต้ เป็นดินเหนียวปนทราย ทิศตะวันตกและทิศเหนือ เป็นดินร่วนปนทราย คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ การทำนา ๗๐ ครัวเรือน และมีอาชีพอื่น ๆ คือ ค้าขาย ๖ ครัวเรือน และรับราชการ ๑๐ คน

๒. บ้านเปี่ยมตะลวก หมู่ ๒ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

การตั้งชื่อบ้านเปี่ยมตะลวก มาจากสมัยก่อนจะมีคลองกลางหมู่บ้านแล้วชาวบ้านเขาเองทำม (เปี่ยม) ไปขวางเพื่อล่อเอาปลาที่บริเวณต้นตะลวก (ต้นพอก) ๒ ต้น คนสมัยก่อนเลยเรียกบ้านเปี่ยมตะลวก ในช่วงเวลาประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๖ มีคนมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเปี่ยมตะลวกเป็นครั้งแรก เป็นกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านระกา หมู่ ๕ ตำบลโคกเพชร การที่ได้ย้ายออกมาจากบ้านระกานั้นเพราะมาจับจองหัวไร่ปลายนาของตัวเองแล้วทำตามกันเรื่อยมาจนเป็นหมู่บ้าน สมัยก่อนการสร้างบ้านจะทำด้วยหลังคามุงจากแล้วใช้ไม้ไผ่ตีล้อมเป็นผนังบ้าน กลุ่มคนที่ย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเปี่ยมตะลวกในช่วงแรก ได้แก่ ๑) นายเทียน โพธิ์ปรีก ๒) นายโชน ไจมนต์ ๓) นายสุด ไจมนต์ ๔) นายสกุล ไจมนต์ ๕) นายโชน ไจมนต์ ๖) นายสุด ไจมนต์ ๗) นายเทียน ไจมนต์ ๘) นายเทียน โพธิ์ปรีก โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อ นายสกุล โพธิ์ปรีก และมีผู้ใหญ่บ้านคนต่อมาตามลำดับดังนี้

๑. นายกลั่น ไจมนต์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๒ (พ.ศ. ๒๔๙๐)
๒. นายบุญศรี ไจมนต์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๓ (พ.ศ. ๒๔๙๕)
๓. นายเรียว ไจมนต์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๔
๔. นายจำนงค์ ระยาศรี เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๔๕) ต่อมาเป็นกำนัน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๕

๕. นายเกรียงไกร ไจมนต์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ ๖ เป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ - ปัจจุบัน (๒๕๕๗)

ปัจจุบันบ้านเปียมตะลวกมีประชากร จำนวน ๔๑๐ คน เป็นชาย ๑๙๘ คน หญิง ๒๑๒ คน ประชากรในชุมชนประกอบอาชีพทำนา รับราชการ ค้าขาย ปลูกลูกยางพารา ปลูกลูกสวนครัว ปลูกลูกพริก ปลูกลูกหอม กระเทียม เป็นต้น

สภาพชุมชนเป็นกลุ่ม มีอาณาเขตทิศเหนือ ติดกับบ้านเสลา ระยะทางประมาณ ๑ เมตร ทิศใต้ ติดกับบ้านระกา ระยะทางประมาณ ๘๐๐ เมตร ทิศตะวันออก ติดกับบ้านวังเย็น ระยะทางประมาณ ๕๐๐ เมตร ทิศตะวันตก ติดกับบ้านโนนสำราญ ระยะทางประมาณ ๘๐๐ เมตร

บ้านเปียมตะลวก เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง คือ ชุมชนให้ความร่วมมือกันในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนและยังสามารถรักษาและดำรงวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนได้ ในรอบ ๑ ปี ชุมชนจะมีกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน ได้แก่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา แชนโฌนตา วันลอยกระทง แชนปู่ตา วันสงกรานต์ วันปีใหม่

อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมบางอย่างของชุมชนก็ได้สูญหายไปแล้ว เช่น ประเพณีมะม่วงประเพณียวโด ซึ่งชาวบ้านรุ่นหลังไม่ให้ความสำคัญแล้ว เนื่องจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ความทันสมัย และความรีบเร่งในการทำงานทำให้ความเชื่อของคนรุ่นหลังต่อประเพณีทั้งสองดังกล่าวลดน้อยลง จนขาดการสืบทอดปฏิบัติต่อของคนรุ่นใหม่ในชุมชน

๓. บ้านตาปาง หมู่ ๓ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านตาปางมีอายุการก่อตั้งประมาณ ๑๑๓ ปี โดยมีผู้มาตั้งถิ่นฐานครั้งแรก ๓ ครอบครัว คือ พ่อแถม ศรีระชา พ่อคลิม เพชรงา และพ่อปาง เพชรงา เล่ากันว่าก่อนหน้านั้นไม่มีชื่อหมู่บ้าน ต่อมาพ่อปาง ได้เสียชีวิตจึงตั้งชื่อบ้านว่า “บ้านตาปาง” กลุ่มคนผู้มาก่อนได้ย้ายมาจากบ้านตะแบง ตำบลใจดี (ในอดีต) จากบ้านทะลอก บ้านนี้ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยและเขมร อาชีพที่มาทำครั้งแรก คือ บุกเบิกถางไร่ทำนา การที่มาตั้งอยู่ตรงนี้เพราะพื้นที่ติดแม่น้ำห้วยสำราญและเป็นพื้นที่สูงจากน้ำท่วม ที่ผ่านมามีผู้นำมาแล้ว ๓ คน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน คือ นายจำรูญ สิงห์ ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ปัจจุบัน (๒๕๕๗) มีนายบุญเชิด วรรณ และนางอำไพ วรรณ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

บ้านตาปางมีอาณาเขตติดกับหมู่บ้านใกล้เคียง ได้แก่ ทิศเหนือ ติดกับบ้านโนนสำราญ มีระยะทางห่างกัน ๓ กิโลเมตร ทิศใต้ ติดกับบ้านตาสุ มีระยะทางห่างกัน ๔ กิโลเมตร ทิศตะวันออก ติดกับบ้านภูมิศาลา มีระยะทางห่างกัน ๑.๕ กิโลเมตร และทิศตะวันตก ติดกับบ้านหนองบัวบันลึงค์ มีระยะทางห่างกัน ๒ กิโลเมตร ชาวบ้านตาปางทำการเกษตร ๔๐ ครัวเรือน ส่วนมากประกอบอาชีพทำนา ปลูกลูกพริก มันสำปะหลังและทำสวน รับราชการ ๗ คน ค้าขาย ๔ ครัวเรือน และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพเสริม

ทรัพยากรในชุมชนที่ใช้ร่วมกัน คือ แหล่งน้ำสาธารณะ ได้แก่ ห้วยสำราญ หนองตาคล หนองตาปาง หนองตานน ดินในชุมชนมีลักษณะเป็นดินร่วน ปนทราย ชุมชนบ้านตาปางมีวัฒนธรรมประเพณีสำคัญที่สืบทอดกันมา เป็นวันที่ชาวบ้านและลูกหลานที่ไปทำงาน ไปเรียนต่างถิ่นจะกลับคืนบ้าน คือ วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ และวันแซนโดนตา ส่วนประเพณีที่สืบทอดจากชุมชนนั้นเป็นประเพณีหนุ่ม/สาว จับกัน

๔. บ้านภูมิศาลา หมู่ ๔ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านภูมิศาลาก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยพ่อกำนันจุม มุลดัด ซึ่งในขณะนั้นมีประมาณ ๖ หลังคาเรือน โดยมี คุณตาดี มุลดัด คุณตาเตียม สิงห์ ได้พากันอพยพมาจากบ้านทะลอกและบ้านตะแบง เนื่องจากประสบปัญหาโจรปล้นชิงชุม “บ้านภูมิศาลา” คำว่า “ภูมิ” เป็นภาษาเขมรที่แปลว่า สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงหรือเป็นที่เนิน คำว่า “ศาลา” หมายถึง ศาลาที่พัก ส่วนที่มาของชื่อหมู่บ้านนั้น เนื่องจากสมัยนั้น บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบสูงและมีศาลาตั้งอยู่ดังนั้นชาวบ้านจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ภูมิศาลา” การประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการทำนา ประมาณ ๒๐๐ หลังคาเรือน การค้าขาย ประมาณ ๑๕ ครัวเรือน รับราชการ ๓๐ คน และอาชีพรับจ้างทั่วไปมีบ้างบางส่วน

ภาษาที่ใช้กันส่วนใหญ่ก็จะเป็นภาษาถิ่น คือ ภาษาเขมร ภาษาลาว และภาษาไทยตามภาคบังคับโดยการประกอบอาชีพครั้งแรกของชุมชนคือการทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ส่วนสาเหตุที่เลือกทำเลนี้เป็นเพราะมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำเกษตรทำไร่ทำนา บ้านภูมิศาลามีผู้นำหมู่บ้านในชุมชนตั้งแต่สมัยอดีต-ปัจจุบัน ดังนี้

๑. นายดี มุลดัด
๒. นายคุณ อุ่มเชื้อ
๓. นายอุม สิงห์
๔. นายบุญ ฉิมพินิจ
๕. นายจุม มุลดัด (ดำรงตำแหน่งกำนันตำบลใจดี ๑ สมัย)
๖. นายบุญโชค ไตรยสุทธิ (ดำรงตำแหน่งกำนันตำบลใจดี ๑ สมัย)
๗. นายมิน สิงห์
๘. นายพรหม แพงมา กำนันคนแรกของตำบลโคกเพชร
๙. นายไพฑูรย์ มุลดัด ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ จนถึงปัจจุบัน

บ้านภูมิศาลามีการทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกันโดยการจัดตั้งเป็นกลุ่มกิจกรรม ประกอบไปด้วยกลุ่มทอผ้า กลุ่มจักรสาน กลุ่มปลูกพริก-ปลูกแตงกวา กลุ่มยุงฉาง กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มสมาชิกฌาปนกิจศพ/สงเคราะห์ กลุ่มโค-กระบือ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม กข.คจ. กลุ่มสตรี และกลุ่มกองทุนเงินล้าน (กทบ.)

สภาพของชุมชนนี้ เป็นที่ราบสูงมีหลังคาเรือนจำนวนมากบ้านเรือนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบ้านสองชั้นครึ่งปูนครึ่งไม้ระยะห่างระหว่างหลังคาเรือนกับหลังคาเรือนค่อนข้างติดกันทางทิศตะวันตกมีห้วยน้ำ (ห้วยสำราญ) ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนทรายมีป่าชุมชนสองแห่ง ถนนในชุมชนเป็นถนนลาดยางและคอนกรีต มีระบบน้ำประปาของชุมชนใช้เองแต่บางครั้งเรือนก็ใช้น้ำบาดาล

สถานที่ตั้งของชุมชน

- ทางทิศเหนือ ติดบ้านโนนสำราญ ห่าง ๒ กิโลเมตร และบ้านเสลา-สุขเกษมอีก ๕ กิโลเมตร
- ทางทิศใต้ ติดบ้านตาปาง ห่าง ๑ กิโลเมตร
- ทางทิศตะวันออก ติดบ้านโคกเพชร ห่าง ๒ กิโลเมตร
- ทางทิศตะวันตก ติดบ้านใจดี ห่าง ๕ กิโลเมตร

วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ที่ทางชุมชนปฏิบัติสืบสานต่อเนื่องกันทุกปีจะมี ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษาและประเพณีต่างๆ ตามพุทธศาสนา ประเพณีแซนโดนตา ประเพณีสงน้ำพระพุทธรูปโดยจะจัดในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ของทุกปีที่ศาลาวัด ประเพณีสวดมนต์ทำบุญหมู่บ้าน (สะเดาะเคราะห์หมู่บ้าน จัดทุกปีช่วงปีใหม่ ประเพณีแซนปู้ตาประจำหมู่บ้าน ประเพณีรำแม่มีวด (รำผีฟ้า) ประเพณีก่อเจดีย์ข้าวเปลือก (บุญพนมเสรา) จะจัดขึ้นในวันมาฆบูชาของทุกปี

๕. บ้านระกา หมู่ ๕ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านระกา เดิมขึ้นอยู่กับตำบลใจดี อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ ต่อมาทางกรมการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงเขตการปกครองใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ให้บ้านระกาขึ้นกับตำบลโคกเพชร (เดิมบ้านโคกเพชร ก็ขึ้นตรงกับตำบลใจดีเช่นกัน) คำว่า “ระกา” เป็นชื่อเรียกต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นไม้ยืนต้น ลักษณะไม้เนื้ออ่อน มีหนามรอบลำต้นคล้ายต้นจ้ง มีดอกออกสีส้ม-แดง มีใบคล้ายใบนุ่น มีผลเหมือนจ้งป่า ดังภาพต่อไปนี้

หมู่บ้านระกา มีการก่อตั้งมาเป็นเวลาช้านานนับได้เกือบสองร้อยปี จากบอกเล่าของแม่วันดี ชาตวงศ์ และหลวงพ่อกิ่ง คนบ้านระกาเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจาก บ้านไซร์ “จะไร” อำเภอไพรบึง บ้านตาอุด ตำบลตาอุด อำเภوخุขันธุ์ จ.ศรีสะเกษ เป็นกลุ่มเผ่าพันธุ์คนเขมร และอพยพมาจาก บ้านปิง ตำบลดงกำเม็ด กลุ่มเผ่าพันธุ์คนลาว มาจากเวียงจันทร์ประเทศลาว การอยู่อาศัยกระจายเป็นจุดๆ อยู่ภูมิลี อ.ภูมิกัก และในชุมชนปัจจุบัน ประสบโรคระบาดอหิวาต์โรค (ジブヤ) และโจรผู้ร้ายปล้นบ่อย ย้ายมารวมกันบ้านระกาปัจจุบันทั้งหมด

การตั้งบ้านเรือน จะกระจายอยู่เป็นเขตๆ สมัยก่อนมีทั้งหมด ๘ เขต คือ เขต ๑ หรือเขตสำรอง(ชื่อต้นไม้) เขต ๒ เขตนึ่งโดงโดนเกร้ม (บ่อน้ำยายเกร้ม) เขต ๓ เขตตะตึงทะงัย (ขวางตะวัน) / ภูมิลีรืนเตี้ยะ (ฟ้าผ่า) เขต ๔ เขตก๊อบแซะ(ฝั่งม้า) เขต ๕ เขตอัมปิลตามุม (อัมปิล แปลว่า ต้นมะขาม) เขต ๖ เขตโปน เขต ๗ หรือเขตทะนง เขต ๘ หรือเขตตาตราว แต่ในปัจจุบันบ้านระกาจะมีอยู่ ๖ เขต ซึ่งเขต ๗ และ เขต ๘ ได้แยกไปเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่ง ชื่อว่า บ้านระกาน้อย

พื้นที่ตั้งบ้านระกาประกอบไปด้วย ที่อยู่อาศัย ซึ่งจะมีบ้านเรือนของชาวบ้านตั้งอยู่ติดๆ กันไป รวมทั้งหมด ๑๖๑ หลังคาเรือน พื้นที่ ๑๐๒ ไร่ ๒ งาน ๖๓ ตารางวา แบ่งออกเป็น ๖ เขตได้ดังนี้

- เขต ๑ มี ๓๘ หลังคาเรือน พื้นที่ ๑๙ ไร่ ๒ งาน ๕๔ ตารางวา
- เขต ๒ มี ๒๔ หลังคาเรือน พื้นที่ ๑๐ ไร่ ๑ งาน ๓๔ ตารางวา
- เขต ๓ มี ๓๐ หลังคาเรือน พื้นที่ ๒๘ ไร่

- เขต ๔ มี ๒๕ หลังคาเรือน   พื้นที่   ๑๖ ไร่ ๒ งาน
- เขต ๕ มี ๒๐ หลังคาเรือน   พื้นที่   ๑๔ ไร่ ๒ งาน ๒๕ ตารางวา
- เขต ๖ มี ๒๔ หลังคาเรือน   พื้นที่   ๑๓ ไร่ ๒ งาน ๕ ตารางวา

การปกครองในชุมชน ในอดีตซึ่งได้ประมาณว่าน่าจะอยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๓ หรือมากกว่านั้น มี “หลวงอิน” เป็นผู้ดูแลปกครองสมัยนั้น สมัยก่อนไม่มีการปกครอง โดยระบบกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเหมือนปัจจุบัน หลังจากนั้นเมื่อทางราชการมีการจัดตั้งระบบกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจึงมีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแลเรื่อยมาดังนี้

๑. ผู้ใหญ่แอม ใจมนต์ ช่วงปี พ.ศ. ที่เริ่มดำรงตำแหน่งไม่ปรากฏข้อมูล แต่ได้เกษียณ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖
๒. ผู้ใหญ่พร ดวงธนู พ.ศ. ๒๔๘๖ เกษียณ เป็นผู้ใหญ่ ๓ วัน
๓. ผู้ใหญ่แอม ศรีวิมล
๔. ผู้ใหญ่สวัสดิ์ พงษ์สุระ
๕. ผู้ใหญ่สร้า ดวงธนู พ.ศ. ๒๕๑๗ - ๒๕๓๓
๖. ผู้ใหญ่กลิ่น ศรีวิมล พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๔๗
๗. ผู้ใหญ่ณรงค์ศิลป์ ดวงธนู พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๑
๘. ผู้ใหญ่ดาวรุ่ง แซ่ไคว่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๗ มีนาคม ๒๕๕๔
๙. กำนันดาวรุ่ง แซ่ไคว่ ๗ มีนาคม ๒๕๕๔ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๕
๑๐. กำนันดาวรุ่ง แซ่ไคว่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๕ - ปัจจุบัน (๒๕๕๗)

๖. บ้านเสลา หมู่ที่ ๖ ตำบลโคกเพชร อำเภอชูขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านเสลา หมู่ที่ ๖ ตำบลโคกเพชร อำเภอชูขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่มาของคำว่าเสลา เป็นต้นไม้ภาษาเขมร เรียก “เดิมเสลา” คือต้นกันเกรา แต่ก่อนมีเป็นจำนวนมาก บ้านเสลา ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ โดยนายบุญมี ใจเพ็ง ซึ่งมาจากบ้านระกา และพ่อเสม จันทะเสน มาจากบ้านสวงษ์ ตำบลสำโรงตาเจ็น ตอนตั้งนั้นมีประมาณ ๕-๖ หลังคาเรือน อยู่ติดวัดเสลา-สุขเกษม ใกล้ห้วย เหตุที่มาตั้งรกรากอยู่เพราะมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีป่า ห้วย เหมาะแก่การเพาะปลูกเลี้ยงชีพ ชาวบ้านเสลาใช้ภาษาเขมรเป็นหลัก และใช้ภาษาลาวส่วย ไทยบ้างเป็นบางส่วน และนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด และมีความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องการทำนา ช่วงก่อนทำนาชาวบ้านจะเซ่นบอกปู่ตา หลังเสร็จนาเซ่นไหว้บอกโดนตา เพื่อความสบายใจ โดยเชื่อว่าปู่ตาโดนตาจะให้ฟ้าฝนที่สมบูรณ์ ช่วยปกป้องผลผลิตในแต่ละปี

บ้านเสลามีกลุ่มเครือญาติ ๒ กลุ่มที่นับว่าเป็นกลุ่มเครือญาติที่มีจำนวนมาก คือตระกูลใจเพ็ง และตระกูลจันทะเสน โดย ใจเพ็ง มีมากกว่า และมีกลุ่มเครือญาติอื่นๆ ได้แก่ แหวนวงศ์ จันทสุข เถาปรั๊ก ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจึงมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์บนฐานเครือญาติ ที่พึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือในเรื่องการทำงาน/แรงงาน กิจกรรมชุมชน และร่วมกันทำกิจกรรมประเพณีในชุมชน เช่น เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง แชนโพนตา กลืน ผ้าป่า สงกรานต์ เจดีย์ข้าวเปลือก เช่นไหว้ปู่ตาของหมู่บ้าน เป็นต้น

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้าน มีลักษณะเป็นเนินสูงๆ ต่ำๆ มีต้นไม้หนาแน่น ทิศเหนือ ติดกับบ้านกระโพธิ์เริงรัมย์ ตำบลสำโรงตาเจ็น ระยะทาง ๒ กิโลเมตร ทิศใต้ ติดกับบ้านเปี่ยมตะลวก ระยะทาง ๑ กิโลเมตร ทิศ

ตะวันตก ติดกับบ้านสุขเกษม ระยะทาง ๑๐ เมตร (ถนนลาดยางคัน) และทิศตะวันออก ติดกับบ้านบก ตำบล
ลำโรงตาเจ็น ระยะทาง ๕ กิโลเมตร บ้านวังเย็น ตำบลลำโรงตาเจ็น ระยะทาง ๓ กิโลเมตร และมีระยะทางห่าง
จากบ้านโคกเพชร ๘ กิโลเมตร สภาพดินทางทิศตะวันออก ทิศเหนือและทิศใต้ ลักษณะดินเป็นดินร่วนปน
ทราย ทิศตะวันตก ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนเหนียว

บ้านเสลามีทรัพยากรแหล่งน้ำสาธารณะ คือหนองกุดเพ็ก อยู่ทิศตะวันออกหมู่บ้าน และห้วยสำราญ
อยู่ทิศตะวันตก ห้วยทั้ง ๒ ห้วยมาบรรจบกันทางทิศเหนือของหมู่บ้านไหลไปทางบ้านกระโพธิ์เรียงมัย ตำบล
ลำโรงตาเจ็น สภาพธรรมชาติริมห้วย บางช่วงยังมีต้นไม้ขึ้นอยู่ และมีที่สาธารณะ คือ ป่าช้า ๒ แห่ง อยู่ติดวัด
เนื้อที่ ๒ ไร่ ๓ งาน และติดโรงเรียน เนื้อที่ ๓ ไร่ ๑ งาน

ประชากรของหมู่บ้าน มีจำนวน ๖๙๐ คน แบ่งเป็น ชาย ๓๑๔ คน หญิง ๓๗๖ คน มี จำนวน ๑๒๓
ครัวเรือน อาชีพของคนในหมู่บ้านเสลา คือ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับราชการ และรับจ้าง หลังฤดูเก็บเกี่ยว
ข้าวชาวบ้านจะไปรับจ้าง ทำงานที่กรุงเทพฯ เมื่อถึงฤดูกาลทำนาจะกลับมาหมู่บ้าน

ผู้นำท้องที่ในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เริ่มมีครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ นายบุญมี ใจเพ็ง เป็นผู้ใหญ่บ้าน
เสลาคนแรก และมีผู้ใหญ่บ้านลำดับต่อมา คือ ๒. นายวงศ์ นิลชัย ๓. นายทัศน์ คำแสน ๔. นายฮิม วาที ๕.
นายสวัสดิ์ สุภาพ ๖. นายวิระ ใจเพ็ง ๗. นายบุญศรี แหวนวงศ์ (๒ สมัย) ๘. นายทิง พันธุ์เป็น ๙. นายลัย พล
ดง เป็นผู้ใหญ่บ้านเสลาคนปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘)

๗. บ้านโนนสำราญ หมู่๗ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านโนนสำราญแต่ก่อนอาศัยอยู่เพียงหลังคาเดียวเดิมสมัยนั้นเรียกชื่อบ้านว่า “บ้านตาเวียง” เรียก
ตามชื่อหนองน้ำที่อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านประมาณ ๘๐๐ เมตรต่อมาได้มีหมู่บ้านอีกหมู่บ้านหนึ่งมีจำนวน
๖ หลังคาเรือนชื่อว่า “บ้านภูมิมูล” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้มีชาวบ้านย้ายมาจากบ้านโนนใหญ่ หมู่ที่ ๕ ตำบลโพธิ์
ชัย อำเภอกุทมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มาเพิ่มอีกโดยการนำของนายภู จันทะเขตร์ และมีผู้ที่มาด้วย ๖ คน
คือ นายมี จันทะเขตร์ นายสิงห์ จันทะกรณ์ นายเสาร์ สว่างเพราะ นายบุญทัน ศรีกุล นายขำ สิมศรี
นายหวัน ศรีชัย

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้มีชาวบ้านย้ายมาจากบ้านนาเวียง ตำบลสมอ อำเภوبرางค์ภู มาเพิ่มอีก ๓
ครัวเรือน คือ นายเอียง โคษา นายปัน ปันหอม และนายเขียน ปันหอม เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้ขอ
แยกหมู่บ้านจากบ้านภูมิมูล หมู่ที่ ๔ เดิมมาเป็นบ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลใจดี อำเภوخุขันธุ์ จังหวัด
ศรีสะเกษ และได้เลือกผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือนายบุญทัน ศรีกุล อยู่ในตำแหน่งจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และได้
ลาออกย้ายไปประกอบอาชีพที่อื่น ต่อมาได้เลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่คือนายทองแดง จันทะเขตร์ และเมื่อปี
พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้แยกตำบลจากตำบลใจดีมาเป็นตำบลโคกเพชร จากหมู่ที่ ๑๑ เป็นหมู่ที่ ๗ ตำบลโคกเพชร
จนถึงปัจจุบัน ต่อมาเมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นการเดินทางไปเล่าเรียนของบุตรหลานก็ลำบากมีอุปสรรคเพราะ
ระยะทางจากหมู่บ้านไปหมู่บ้านค่อนข้างไกลยิ่งตอนหน้าฝนยิ่งเกิดปัญหามาก ดังนั้นคณะกรรมการหมู่บ้านจึง
ได้จัดร่วมกันจัดหางบประมาณส่วนหนึ่งซื้อบ้านหลังหนึ่งเพื่อมาสร้างเป็นโรงเรียนและวัสดุในการก่อสร้างไม่พอ
ก็ช่วยกันเลื่อยไม้ที่มีอยู่ในเขตหมู่บ้าน ชาวบ้านร่วมกันสร้างจนเสร็จและเปิดทำการสอนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙

โดยมีนายสมศักดิ์ ไทยสะเทือน นายอำเภออุซันและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายมาเปิดอาคารเรียน โดยมีนายสมนึก บุญพบ เป็นครูใหญ่ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๕ นายทองแดง จันทะเขตร์ ได้เกษียณอายุของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน จึงได้เลือกผู้ใหญ่บ้านคนใหม่เมื่อวันที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งได้นายบุญจันทร์ จันทกรณ์ มาทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน และเมื่อประมาณ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้มีมติของคณะกรรมการหมู่บ้านให้จัดหาที่ดินเพื่อจะสร้างวัด โดยได้ที่ดินของนายบุญเกิด ป้องเขต และนางศรีมา ดวงใจ จึงได้ขออนุญาตก่อสร้างวัดโดยการนำของหลวงพ่อบัณฑิตปัญโญ และได้รับอนุญาตตั้งเป็นวัดใน พ.ศ. ๒๕๔๐ ทำให้ชุมชนมีศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนบ้านโนนสำราญ

ปัจจุบันบ้านโนนสำราญ ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มล้อมรอบไปด้วยพื้นที่ทำนา มีรอยต่อกับอำเภอปรางค์กู่ และมีอาณาเขตติดกับหมู่บ้านใกล้เคียง คือ ทางทิศเหนือ ติดกับบ้านเสลา/สุขเกษม ทางทิศใต้ ติดกับบ้านภูมิศาลา ทิศตะวันออก ติดกับบ้านเปียมตะลวก/บ้านตระมุง และทิศตะวันตก ติดกับห้วยสำราญ/ตำบลสมอชาวบ้านโนนสำราญมีอาชีพหลัก คือ ทำนาและค้าขาย มีอาชีพเสริม คือ เลี้ยงวัว/เลี้ยงกระบือ ปลูกพริก/พืชผัก รับจ้างทั่วไป และขายของชำ ชุมชนบ้านโนนสำราญมีทุนของชุมชน คือ ด้านกลุ่มองค์กร ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มโรงสีของชุมชน กลุ่มพัฒนาสตรี (แม่บ้าน) กลุ่มอาปนกิจสงเคราะห์ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ห้วยสำราญและหนองตาเวียง ที่ใช้หาอาหารตามธรรมชาติของชุมชนใช้เป็นแหล่งน้ำดื่มของสัตว์เลี้ยงและทำการเกษตร ด้านภูมิปัญญาชุมชน คือ การจักรสานไซดักปลา สุ่มไก่ ช้อง กระดัง สานกระชังขังปลา โดยทำจากไม้ไผ่ มีการถ่ายทอดให้กับคนที่สนใจเรียนรู้ และทำให้ชุมชนหาซื้อได้ง่าย เป็นการหารายได้เพิ่มเป็นอาชีพเสริมหลังจากทำไร่นาเสร็จ

๘. บ้านตระมุง หมู่ ๘ ตำบลโคกเพชร อำเภออุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

ชุมชนนี้ผู้มาก่อตั้งคนแรกคือ นายอน ใจมนต์ มีถิ่นฐานมาจากบ้านระกาและบ้านเปียมตะลวก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ มีผู้คนย้ายมาประมาณ ๓-๔ หลังคาเรือน และมีพ่อจอน ใจมนต์ ย้ายมาอาศัยอยู่เพียงลำพัง แล้วพ่อมลิ ใจมนต์ ก็ตามมาพร้อมกับพ่อรงค์ ซึ่งเป็นคนบ้านระกา แล้วจึงเดินทางมาอยู่ที่บ้านตระมุง การย้ายถิ่นฐานมาตั้งหมู่บ้านบริเวณนี้ก็เพื่อจับจองพื้นที่ทำมาหากิน อาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน คือ ทำไร่ ทำนาปลูกข้าว ส่วนการตั้งชื่อหมู่บ้านนั้นพ่อจอน ใจมนต์ เป็นคนตั้งชื่อบ้านตระมุงเนื่องจากในหมู่บ้านมีต้นตระมุงใหญ่เป็นสัญลักษณ์ ผู้คนที่อพยพย้ายมาอยู่รวมกันเป็นคนบ้านตระมุงสื่อสารกันด้วยภาษาเขมรเป็นหลัก และใช้ภาษาไทยกลางบ้างกับการติดต่อสื่อสารกับคนนอกชุมชน

บ้านตระมุงมีประชากร จำนวน ๒๐๙ คน เพศชาย ๑๐๕ คน เพศหญิง ๑๐๔ คน มีครัวเรือนจำนวน ๓๗ ครัวเรือน กลุ่มเครือญาติมี ๓ กลุ่มหลัก คือ ตระกูลใจมนต์ ตระกูลมีฤทธิ์ ตระกูลวัชวงศ์ และมีกลุ่มตระกูลอื่นๆ ชาวบ้านประกอบอาชีพ ทำนา ค้าขาย รับราชการ และปลูกผักสวนครัว เป็นต้น สภาพชุมชนเป็นที่ราบสูง มีอาณาเขตติดกับหมู่บ้านใกล้เคียงทางทิศเหนือติดกับบ้านเปียมตะลวก ระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตร ทิศใต้ติดกับบ้านภูมิศาลา ระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร ทิศตะวันออก ติดกับบ้านตาองค์ ระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร ทิศตะวันตกติดกับบ้านโนนสำราญ ระยะทางประมาณ ๑ กิโลเมตร ทุนของชุมชนบ้านตระมุง มีดังนี้

- ด้านผู้นำ/กลุ่มคนทำงานเพื่อชุมชน ได้แก่ นายนิกร ไจมนต์ (ผู้ใหญ่บ้าน) นายสายแปล ไจมนต์ และ นายธนศักดิ์ ไจมนต์ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) นายสมศักดิ์ ไจมนต์ และนางแก่นจลา แก้วกาหลง (สมาชิก อบต.) และคณะกรรมการหมู่บ้านจำนวน ๑๐ คน

- ด้านภูมิปัญญา มีผู้รู้ ๓ ท่าน คือ นาย เชื่อม ไจมนต์ เป็นผู้รู้ด้านหมอเป่าสมุนไพร นาย ปิ่นทอง ไจมนต์ เป็นผู้รู้ด้านสมุนไพรรักษาแมลงมีพิษกัด และนายตุ้ม สุนสาย เป็นผู้รู้ด้านสืบสานประเพณีวัฒนธรรม

- ด้านกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจนฯ กลุ่มเงินล้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม อสม. กลุ่มสตรี และกลุ่มเลี้ยงโคกระบือ

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ห้วยเรียงจวน มีความยาว ๒ กิโลเมตร เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน ที่สาธารณะประโยชน์ คือ ป่าช้าตั้งอยู่ที่คิได้หมู่บ้าน หอนงบ้านปุดาตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน

- ด้านวัฒนธรรมประเพณี มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงผู้คนในชุมชนให้มาพบปะสังสรรค์กัน ได้แก่ รำแม่ผด แขนโดนตา เข้าพรรษา ออกพรรษา วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ยี่วโด เป็นต้น

๙. บ้านระกาน้อย หมู่ ๙ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านระกาน้อย เดิมแรกพื้นที่บริเวณนี้เป็นเขตชุมชนบ้านระกาซึ่งในขณะนั้นคนที่มาอยู่คนแรกคือ พ่อเทพ-แม่ทอง มีฤทธิ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ เพื่อจับจองที่ทำมาหากิน สมัยนั้นเรียกบริเวณนี้ว่า *คุ่มบ้านกันตุง* และมีอีกคุ่มหนึ่งเรียกว่า *บ้านตาตราชู* ซึ่งมี พ่อเพชร-แม่แซม ดวงธนู เป็นคนมาบุกเบิกและในขณะนั้นมี ๙ หลังคาเรือน อาชีพส่วนใหญ่เป็นการทำเกษตรซึ่งในขณะนั้นอยู่ในการปกครองของบ้านระกา และมีประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงได้ขอแยกการปกครองมาเป็นบ้านระกาน้อย หมู่ ๙ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ มีจำนวน ๕๐ หลังคาเรือน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นาย คำทิศ ดวงธนู ดำรงตำแหน่งในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๔๒ มีนายประดิษฐ์ บุญจู และนายเชื่อน ไจมนต์ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จากนั้นมีผู้มาทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่บ้านตามลำดับ ดังนี้

- ๑) นายบุญเยื่อน สมร เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่สอง ดำรงตำแหน่งในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๖
นางบรรทม จันทสุข และนาย วิชัย ดวงธนู ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- ๒) นายสมยศ ครอบสุวรรณ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่สาม ดำรงตำแหน่งในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๖ - ๒๕๕๑
นายวิชัย ดวงธนู และนายสายรุ่ง ดวงธนู ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- ๓) นายสายรุ่ง ดวงธนู เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่สี่ ดำรงตำแหน่งในช่วง พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๖
นายบุญเยื่อน สมร และนายธาดู โภคา ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ปัจจุบันบ้านระกาน้อย มีสภาพดินเป็นที่ลุ่ม มีอาณาเขตติดกับหมู่บ้านใกล้เคียงทางทิศเหนือติดกับบ้านระกา ระยะทาง ๕๐๐ เมตร ทิศใต้ติดกับบ้านตะแบง ระยะทาง ๒ กิโลเมตร ทิศตะวันออกติดกับบ้านระกา ระยะทาง ๑,๐๐๐ เมตร และทิศตะวันตกติดกับบ้านโคกเพชร ระยะทาง ๑ กิโลเมตร มีประชากรรวมทั้งหมด ๓๒๘ คน หญิง ๑๗๔ คน ชาย ๑๕๔ คน จำนวน ๖๑ หลังคาเรือน กลุ่มเครือข่ายในชุมชน มี ๒ กลุ่มที่มีสมาชิกเครือข่ายมาก คือ กลุ่มตระกูลดวงธนู กลุ่มตระกูลไจมนต์ ส่วนตระกูลนามสกุลอื่นๆ มีบ้างประปราย ด้านอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่คือ ทำนา นอกช่วงฤดูกาลทำนา ปลุกผักสวนครัว ปลุกพริก

ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกยางพารา เลี้ยงหมู เป็นต้น และมีผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นๆ ได้แก่ รับราชการ ค้าขาย เป็นต้น ด้านทุนของชุมชนบ้านระกาน้อย มีดังนี้

- ด้านผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ นางสมสวย ประภา ผู้ใหญ่บ้าน นายวิชัย ดวงธนู และนายธาดู โภคา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นางโสภา ใจมนต์ และนายสมยศ ครอบสุวรรณ สมาชิก อบต. และมีคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่โดยตำแหน่ง ร่วมกับกรรมการท่านอื่นๆ ได้แก่ นางสมภาส ใจมนต์ นางกาญจนา ดวงธนู นางสาวโสภา ใจมนต์ นายสว่าง ฉูใจ นางสาว พัฒนา ใจสว่าง นายบำรุง ศิลารัตน์ นายจำลอง แพงมา นางสาวเสวียน พงษ์สุวรรณ นายบุญเอื้อน สมร นายนุช โคนาบาล

- ด้านภูมิปัญญา มีผู้รู้ท้องถิ่น ๒ ท่าน คือ นางลำไย ใจมนต์ เป็นผู้รู้ด้านหมอดำแย นายบุญสร้าง ใจสว่าง เป็นผู้รู้ด้านวัฒนธรรมประเพณี

- ด้านกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจนฯ กลุ่มเงินล้าน กลุ่มสตรี กลุ่มทอผ้า กลุ่มธนาคารข้าว กลุ่มเลี้ยงโคกระบือ กลุ่มสัจจะ และกลุ่ม อสม.

- ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชนมีห้วยที่เป็นแหล่งหากินตามธรรมชาติและใช้ในการเกษตร ไร่ นา พืชผัก ห้วยนี้มีความยาวประมาณ ๔๐๐ เมตร กว้าง ๔๐ เมตร ลึก ๓ เมตร และมีที่สาธารณะ มี ๑ แห่ง คือ ศาลากลางหมู่บ้าน มีเนื้อที่ ๑๕๔ ตารางวา ใช้เป็นสถานที่ประชุม พบปะของชาวบ้านในชุมชน

- ด้านวัฒนธรรมประเพณี มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงผู้คนในชุมชนให้มาพบปะสังสรรค์กัน ได้แก่ แขนโดนตา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ ถิ่นผ้าป่า เจดีย์ข้าวเปลือก เป็นต้น

๑๐. บ้านตาองค์ หมู่ ๑๐ ตำบลโคกเพชร อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้แยกออกมาเป็นบ้านตาองค์ มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว ๓ คน คนแรกคือ นายทวี พลทา นายสมคิด ใจสว่าง และนายสุพจน์ ศรีผุย กลุ่มคนที่มาก่อตั้งครั้งแรกจะมาเป็นครอบครัว คือครอบครัวพ่อทิน-แม่บัว มีฤทธิ์ ครอบครัวแม่สุข-พ่อดี แพงมา ครอบครัวแม่ก๊วง-พ่อยู ดวงธนู ครอบครัวแม่แก้ว-พ่อรา ไชยทิพย์ ครอบครัวแม่ยวน-พ่อนิ ใจมนต์ ครอบครัวแม่ทูก-พ่อสร้าง ใจนวล ครอบครัวแม่เทศ-พ่อมา แพงมา หลวงตาทอง มีฤทธิ์ มีประมาณ ๖-๗ หลังคาเรือนได้ย้ายมาจากบ้านระกา หมู่ ๕ (คุ้มเขต ๓) ตำบลโคกเพชร การย้ายถิ่นฐานมาก่อตั้งบริเวณนี้ เพราะมีห้วย ชาวบ้านเรียกว่า ห้วยด่าน มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำมาหากิน สภาพของชุมชนเป็นที่เนินสูงน้ำไม่ท่วมทางทิศตะวันออกมี ห้วยบ้านด่าน ทางทิศเหนือของชุมชนมีห้วย ตาตรึม เหมาะกับการหากิน เลี้ยงสัตว์และทำการเกษตร ที่ตั้งของชุมชนมีอาณาเขตติดกับหมู่บ้านใกล้เคียง คือ ทางทิศเหนือติดกับบ้านเปี่ยมตะลวก ระยะทางประมาณ ๓,๐๐๐ เมตร ทิศใต้ติดกับบ้านโคกเพชร ระยะทางประมาณ ๖๐๐ เมตร ทิศตะวันออกติดกับบ้านระกา ระยะทางประมาณ ๒,๐๐๐ เมตร และทิศตะวันตกติดกับบ้านภูมิศาลา ระยะทางประมาณ ๓,๐๐๐ เมตร

ปัจจุบันมีประชากร ๒๗๘ คน ชาย ๑๓๑ คน หญิง ๑๔๗ คน มีจำนวน ๕๕ หลังคาเรือน กลุ่มเครือญาติที่มีขนาดใหญ่ คือ กลุ่มตระกูล “ใจมนต์” รองลงมา ได้แก่ กลุ่มตระกูล “พลทา” “มีฤทธิ์” และ “ไชยพงษ์”

ภาษาที่ใช้เป็นภาษาเขมรเป็นหลัก และภาษาไทยร่วมในการสื่อสารกับคนภายนอก การประกอบอาชีพของชุมชนส่วนใหญ่จะทำนา และอื่นๆ ได้แก่ ค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป และปลูกพืชผักต่างๆ เลี้ยงวัว ควาย เป็นรายได้เสริม ด้านทุนของชุมชนบ้านตาองค์ มีดังนี้

- ด้านผู้นำชุมชน มีนายสุพจน์ ศรีสุข ทำหน้าที่ผู้ใหญ่บ้าน นายทิศ วงศ์เจริญ และนายสมพงษ์ เพลาแก้ว เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายสนอง ไชยพงษ์ และนางสุวรรณี ใจมนต์ เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และมีคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่โดยตำแหน่ง ร่วมกับการทำอื่นๆ ได้แก่ นายสนอง ไชยพงษ์ นางสุวรรณี ใจมนต์ นายจำนรรณ์ ใจนวล นายสุทัศน์ ใจมนต์ นายแสวง มนต์ฤทธาภาพ นายทวี พลทา นางเพ็ญภา ศรีระชา นายอาจ ใจมนต์ นางสาวธรรมบุญ และนายบุญเชษ คำภา

- ด้านกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ กลุ่มทอผ้า กลุ่ม อสม. กลุ่มกองทุนเงินล้าน (กทบ.) และกลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนฯ (กข.คจ.)

- ด้านวัฒนธรรมประเพณี มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงผู้คนในชุมชนให้มาพบปะสังสรรค์กัน ได้แก่ เข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ การขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีลอยกระทง การเล่นแม่หมรับขวัญข้าว การยวโด การลงแขก

๑๑. บ้านสุขเกษม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุซัน จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านสุขเกษม หมู่ที่ ๑๑ ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๖ เดือนกันยายน ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยแยกมาบ้านเสลา หมู่ที่ ๖ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุซัน จังหวัดศรีสะเกษ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่จึงถูกแยกออกเป็น ๒ หมู่บ้าน โดยมีผู้นำคนแรก ชื่อนายสมชาย แซ่ตั้ง เป็นคนเชื้อสายจีน มาจากบ้านตุม ตำบลตุม อำเภอบางแก้ว จังหวัดศรีสะเกษ ปัจจุบันก็ยังใช้ชีวิตอยู่ กลุ่มเครือญาติของคนบ้านสุขเกษม ได้แก่ ตระกูลใจเพ็ง เป็นตระกูลใหญ่ รองลงมาได้แก่ ตระกูลถาปรัก ตระกูลวาทิ ตระกูลชุมเงิน ตระกูลใจสว่าง ตระกูลชุมเงิน ตระกูลจันทสุข และตระกูลใจมนต์ แต่เดิมคนบ้านสุขเกษมมีพื้นเพมาจากบ้านระกา ปัจจุบันมาจากหลายที่ ภาษาหลักที่ใช้ คือ ภาษาเขมร และมีภาษาลาว ส่วย ไทย ชาวบ้านสุขเกษมนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด และความเชื่อของชุมชนเรื่องการทำนา ก่อนทำนาจะมีการเซ่นบอกปู่ตา หลังเสร็จงานเซ่นไหว้บอกโดนตา ซึ่งเป็นความเชื่อของคนรุ่นเก่าที่ยังปฏิบัติอยู่ แต่ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ชาวนาสมัยใหม่ไม่นิยมปฏิบัติตาม

ปัจจุบันบ้านสุขเกษมมีประชากร จำนวน ๖๓๐ คน แบ่งเป็น ชาย ๓๐๕ คน หญิง ๓๒๕ คน และมีจำนวน ๑๑๒ ครัวเรือน การประกอบอาชีพของคนในชุมชน ส่วนใหญ่ คือ ทำนา และทำอาชีพอื่นๆ ได้แก่ รับราชการ ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ ปลูกพริก และรับจ้างในกรุงเทพฯ เป็นต้น สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูง มีต้นไม้หนาแน่นที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ห่างอำเภوخุซัน ๑๙ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดกับหมู่บ้านใกล้เคียง คือ ด้านทิศเหนือติดกับบ้านกระโพธิ์เรียม หมู่ที่ ๘ ตำบลสำโรงตาเจ็น ระยะทาง ๒ กิโลเมตร ด้านทิศใต้ติดกับบ้านโนนสำราญ หมู่ที่ ๗ ระยะทาง ๑ กิโลเมตร ด้านทิศตะวันออกติดกับบ้านเสลา หมู่ที่ ๖ ระยะทาง ๑๐ เมตร (ถนนลาดยางคัน) และด้านทิศตะวันตกติดกับบ้านจานโง หมู่ที่ ๒ ตำบลสมอ อำเภอบางแก้ว

บ้านสุขเกษม มีทุนของชุมชน ดังนี้

- ด้านผู้นำชุมชน มีนายพนมไพร วาที ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน นายสม สิวา และนายประเด็จ เรืองสาย เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และมีนายทองเนตร วาที และนายบุญมา เสาตรง เป็นสมาชิก อบต.

- ด้านกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ได้แก่ กลุ่ม อสม. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) โครงการแก้ไขปัญห ความยากจน (กข.คจ.) กลุ่มสตรี

- ด้านประเพณีในชุมชน มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงผู้คนในชุมชนให้มาพบปะ สังสรรค์กัน ได้แก่ เข้าพรรษา ออกพรรษา ลอยกระทง แชนโพนตา กรฐิน ผ้าป่า สงกรานต์ เจดีย์ข้าวเปลือก ก่อ เจดีย์ทราย เรือมมะมั่วด และมีประเพณีการช่วยเหลือกันในชุมชน เรียกว่า ยัวโด ปัจจุบัน ยังมีอยู่ทั่วไปใน ชุมชน กลุ่มละประมาณ ๑๐ คน เป็นกลุ่มธรรมชาติที่รวมกันเพื่อช่วยเหลือกันในการทำงาน เช่น ดำนา หว่าน ข้าว เกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น

- ด้านทรัพยากร มีแหล่งน้ำสาธารณะ คือหนองกะตัน หนองคูลา หนองโดนอว หนองบัตปะมาก หนองทะลอก หนองกุดเวียน ใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำเลี้ยงวัว ควาย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (community base research) โดยการศึกษาของคณะนักวิจัยท้องถิ่นตำบลโคกเพชร อำเภوخุขัน จังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์หลักคือศึกษาชุดความรู้ คุณค่า ประเพณีวิถีของชุมชนตำบลโคกเพชรและการปรับใช้ประเพณีวิถีเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

- ๑) ชุดความรู้ คุณค่าประเพณีวิถีของชุมชนตำบลโคกเพชร
- ๒) วิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีต-ปัจจุบัน
- ๓) การปรับใช้ประเพณีวิถีเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร ด้านความสัมพันธ์คนในชุมชน ด้านอาชีพเกษตรกรรม ด้านสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติและด้านวัฒนธรรมประเพณี

ขอบเขตพื้นที่

- ๑) พื้นที่หลัก คือ บ้านระกา หมู่ที่ ๕ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขัน จังหวัดศรีสะเกษ
- ๒) พื้นที่ขยายผล คือ
  - ๒.๑) บ้านตาองค์ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขัน จังหวัดศรีสะเกษ
  - ๒.๒) บ้านระกาน้อย หมู่ที่ ๙ ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขัน จังหวัดศรีสะเกษ

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

- ผู้นำในชุมชน	- โรงเรียน
- สมาชิกในชุมชน	- กลุ่มองค์กรในชุมชน
- เด็ก / เยาวชน	- เครือข่ายผู้นำในตำบล

๓.๒ กระบวนการดำเนินกิจกรรมวิจัย

๑. ประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษาเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ กิจกรรมนี้ใช้เวลา ๑ วัน ทีมวิจัยขอใช้สถานที่วัดบ้านระกา กลุ่มที่ร่วมกิจกรรม คือ ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยงศรีสะเกษ วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้ เพื่อ

ทบทวนโครงการวิจัยสร้างความเข้าใจร่วมกันภายในทีมวิจัยก่อนดำเนินการ เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยในโครงการให้ชัดเจน

ในการดำเนินกิจกรรมทีมวิจัยจะเป็นผู้ดำเนินการหลัก โดยมีหัวหน้าโครงการคือ กำนันदारรุ่ง แซ่โค้ว เป็นผู้ชวนคิด ชวนทบทวนโครงการวิจัยของตนเอง และเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยได้ซักถามแลกเปลี่ยน ใช้วิธีการนั่งล้อมวง พูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งทำให้บรรยากาศการพูดคุยเป็นไปอย่างราบรื่น ประกอบกับทีมวิจัยส่วนหนึ่งเป็นคณะทำงานที่เคยทำโครงการวิจัยร่วมกันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒ และบางส่วนเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ทำงานในชุมชน ทำกิจกรรมในชุมชนร่วมกันมาก่อน การพูดคุยสร้างความเข้าใจและวางแผนงานจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี และทีมวิจัยใหม่ก็มีความสนใจการทำวิจัยทำให้มีความกระตือรือร้นในกิจกรรมแรกที้นับว่าเป็นการเปิดตัวโครงการร่วมกันอย่างเป็นทางการ

ผลจากการทำกิจกรรมในครั้งนี้ ทำให้คณะทำงานมีความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกัน และมีบทบาทหน้าที่การทำงานที่แบ่งตามความถนัด ความสนใจ และทีมวิจัยได้ฝึกทักษะการทำงานเป็นทีม การบันทึกข้อมูล

ภาพที่ ๓ - ๑ ประชุมทีมวิจัยและที่ปรึกษาเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่

๒. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กิจกรรมนี้ใช้เวลา ๑ วัน ทีมวิจัยขอใช้สถานที่วัดบ้านระกา กลุ่มที่ร่วมกิจกรรม คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกเพชร ผู้นำชุมชนตำบลโคกเพชร ๑๑ หมู่บ้าน ชาวบ้าน ทีมวิจัย และทีมพี่เลี้ยงศรีสะเกษ วัดอุปประสงค์ของกิจกรรมนี้ เพื่อชี้แจงให้ชุมชนรับทราบและเข้าใจการดำเนินโครงการวิจัยในพื้นที่ เพื่อขอความร่วมมือจากชุมชนในการศึกษาเก็บข้อมูลและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อโครงการวิจัยในพื้นที่

ในการดำเนินกิจกรรม นายรุ่งวิจิต คำงาม ผู้ประสานงาน/พี่เลี้ยงงานวิจัย จังหวัดศรีสะเกษ ได้เล่าถึงที่มา กรอบแนวคิดในการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่ และกำหนดารุ่ง แซ่ไคว่ หัวหน้าโครงการวิจัย ได้แนะนำทีมวิจัย และเล่าถึงแผนการดำเนินงานโครงการในพื้นที่ให้ผู้เข้าร่วมรับทราบ โดยเน้นการขอความร่วมมือจากชาวตำบลโคกเพชรหากมีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาเก็บข้อมูล เพื่อให้เกิดความไว้วางใจในตัวนักวิจัยท้องถิ่น และคลายความกังวล สงสัย และเปิดเวทีการพูดคุยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แลกเปลี่ยน เสนอแนะ ซึ่งในภาพรวมผู้เข้าร่วมมีความยินดีกับคณะทำงานวิจัยที่ได้มีโอกาสทำงานวิจัยในพื้นที่ และอยากให้ทีมดำเนินการให้สำเร็จ โดยยินดีที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหากมีเวลา มีโอกาสที่เหมาะสม พร้อมกับยินดีหากทีมวิจัยลงพื้นที่ศึกษา เก็บข้อมูลกับชาวบ้าน ผู้รู้ในหมู่บ้าน

กิจกรรมนี้ทีมวิจัยได้ช่วยกันทำหน้าที่ คือ ฝ่ายต้อนรับลงทะเบียน ฝ่ายบันทึกข้อมูล ฝ่ายบันทึกภาพ ฝ่ายนำเสนอ ฝ่ายเตรียมอาหาร สถานที่ ทั้งหมดนี้เป็นการช่วยกันทำโดยไม่ได้ยึดตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ การจัดตั้งบทบาทหน้าที่เป็นเพียงการระดมความคิดเพื่อให้ทีมวิจัยเห็นร่วมกันว่าการทำกิจกรรมให้ลุล่วงต้องมีผู้รับผิดชอบด้านใด แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้งเป็นการช่วยกันทำตามความถนัด ทำในสิ่งที่ทำได้ จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ภาพที่ ๓ - ๒ ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๓. ประชุมทีมวิจัยออกแบบเครื่องมือในการศึกษาเก็บข้อมูล กิจกรรมนี้ใช้เวลา ๑ วัน ทีมวิจัยขอใช้สถานที่วัดบ้านระกา กลุ่มที่ร่วมกิจกรรม คือ ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยง วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้ เพื่อสร้างเครื่องมือและออกแบบการเก็บข้อมูลที่สามารถปฏิบัติได้จริงในพื้นที่

ในการดำเนินกิจกรรม ทีมวิจัยแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๓ กลุ่ม ตามประเด็น/เนื้อหาข้อมูลที่ต้องศึกษา คือ ข้อมูลบริบทตำบลโคกเพชร ข้อมูลยวดยา และข้อมูลวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร เพื่อช่วยกันออกแบบเครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูล ซึ่งทีมวิจัยเลือกใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูล โดยสร้างแนวคำถามในแต่ละประเด็น/เนื้อหาข้อมูลร่วมกันในทีม และร่วมกันกำหนดผู้ให้ข้อมูลโดยวิเคราะห์ร่วมกันว่าใครมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถให้ข้อมูลในเรื่องที่ต้องการได้ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลโคก

เพชร ประกอบด้วย ผู้รู้ในชุมชน ผู้นำชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ชาวบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชน และใช้วิธีการ สัมภาษณ์ ประชุมกลุ่ม บันทึกข้อมูล สรุปวิเคราะห์ และเรียบเรียงเป็นชุดข้อมูล

เมื่อทีมวิจัยได้สร้างแนวคำถามในแต่ละประเด็น/เนื้อหาข้อมูลที่ต้องการเก็บเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ละกลุ่ม ส่งตัวแทนออกมาแนะนำเสนอแนวคำถาม และวิธีการเก็บข้อมูลให้กับทีมวิจัยทั้งหมดรับรู้ร่วมกันเพื่อช่วยกันขัดเกลาคำถาม ปรับเปลี่ยน เพิ่มเติมให้เหมาะกับการนำไปใช้จริง คือ คนถามเข้าใจ และคนตอบสามารถตอบได้ จากนั้นทีมวิจัยจึงได้กำหนดตารางการเก็บข้อมูลในพื้นที่ร่วมกันเพื่อให้ทีมวิจัยได้จัดตารางเวลาของตัวเองได้ตามความสะดวก ไม่กระทบวิถีการทำมาหากิน การทำงานของตนเอง เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ และอยากให้ทีมวิจัยทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันให้ครบทุกกิจกรรมวิจัย

ภาพที่ ๓ - ๓ ประชุมทีมวิจัยออกแบบเครื่องมือในการศึกษาเก็บข้อมูล

๔. การเก็บข้อมูลในพื้นที่ กิจกรรมนี้ใช้เวลา ๓ วัน โดยทีมวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชน กลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม คือ ทีมวิจัย ผู้ให้ข้อมูล ๑๑ หมู่บ้าน วัตถุประสงค์กิจกรรมนี้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์วางแผนปฏิบัติการบนฐานข้อมูลงานวิจัยท้องถิ่น

ในการดำเนินกิจกรรม ทีมวิจัยแบ่งสมาชิกในทีมออกเป็น ๓ กลุ่ม โดยมีหัวหน้ากลุ่ม คือ นางจิตรา ศรีสมบัติ นางนิตยาภรณ์ วงษ์พันธ์ และนายเวช แพงมา แต่ละกลุ่มเก็บข้อมูล ๓ เรื่องคือ บริบทตำบลโคกเพชร ชุดความรู้คุณค่าประเพณีวิถีของชุมชนตำบลโคกเพชร และวิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีตและปัจจุบัน โดยใช้เครื่องมือ แนวคำถามที่ได้ออกแบบไว้ในกิจกรรมก่อนลงพื้นที่ ซึ่งแต่ละกลุ่มได้กระจายกันเก็บข้อมูล ๑๑ หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านโคกเพชร หมู่ที่ ๑ บ้านเปี่ยมตะลวก หมู่ ๒ บ้านตาปาง หมู่ ๓ บ้านภูมิ

ศาลา หมู่ ๔ บ้านระกา หมู่ ๕ บ้านเสลา หมู่ที่ ๖ บ้านโนนสำราญ หมู่ ๗ บ้านตระมุง หมู่ ๘ บ้านระกาน้อย หมู่ ๙ บ้านตองค์ หมู่ ๑๐ และบ้านสุขเกษม หมู่ที่ ๑๑

การเก็บข้อมูลครั้งนี้ ทีมวิจัยใช้วิธีการประสานกับคนที่ตนรู้จักในแต่ละหมู่บ้าน ขอให้แนะนำผู้รู้ และขอให้ประสานผู้รู้มาพบปะเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูล จากนั้นแต่ละทีมได้นัดหมายพบปะกับผู้รู้เป็นจุดๆ บางกลุ่มนัด ๒-๓ จุด เมื่อสัมภาษณ์ผู้รู้กลุ่มหนึ่งเรียบร้อยแล้ว จึงย้ายไปสัมภาษณ์ผู้รู้ที่นัดไว้อีกจุดหนึ่ง บางกลุ่มนัดหมายผู้รู้มารวมกัน ณ จุดเดียว กิจกรรมครั้งนี้ทีมวิจัยแต่ละกลุ่มแบ่งหน้าที่กัน ได้แก่ คนสัมภาษณ์ คนจดบันทึก คนบันทึกภาพ คนร่วมฟังร่วมสังเกตการณ์

เมื่อเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้วตามตารางที่กำหนดไว้ แต่ละกลุ่มนำข้อมูลที่ได้นำส่งต่อไปให้กับ นายเวช แพงมา ทำหน้าที่พิมพ์บันทึกข้อมูล ส่งต่อไปให้กับทีมพี่เลี้ยงเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์เบื้องต้น และเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ข้อมูล ในส่วนของทีมวิจัยได้มีการนัดประชุมทีมหลังเก็บข้อมูลเพื่อสรุปบทเรียนจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ แลกเปลี่ยนความรู้สึกรับรู้จากแต่ละคนที่ได้รับจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง

ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ไม่ได้สมบูรณ์และเรียบร้อยในครั้งเดียว เมื่อทีมวิจัยได้ประชุมทีมหลังเก็บข้อมูลแล้ว ได้พบว่า ข้อมูลบางส่วนยังไม่สมบูรณ์โดยเฉพาะในเรื่องยวดยานและวิถีชีวิตของชุมชนตำบล โคกเพชร ซึ่งได้ข้อมูลมาเป็นท่อนๆ ทีมวิจัยจึงเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ พูดคุยเป็นช่วงๆ โดยไม่ได้นัดหมายผู้รู้อย่างเป็นทางการ

ปัญหาในการเก็บข้อมูลคือ ทีมวิจัยไม่เก่งเรื่องการสัมภาษณ์ และการบันทึก ทำให้ได้ข้อมูลเป็นท่อนๆ แยกส่วนกัน บางเรื่องข้อมูลไม่ตรงกัน เมื่อนำมาเรียบเรียงจัดหมวดหมู่จึงใช้เวลา และทีมวิจัยเขียนเชิงพรรณนาไม่เก่ง การเก็บข้อมูลจึงใช้เวลาค่อนข้างนาน ค่อยๆ ทำ เมื่อเก็บครั้งหนึ่งแล้วไม่เรียบร้อย การลงพื้นที่เก็บข้อมูลซ่อมในครั้งต่อไปใช้เวลาทั้งวันทั้งคืน กิจกรรมหยุดชะงัก เนื่องจากทีมวิจัยติดภาระ หน้าที่การทำงาน และกิจกรรมงานในชุมชนด้านการพัฒนาค่อนข้างมีมาก การจัดสรรเวลาค่อนข้างทำได้ลำบาก ทำให้กิจกรรมวิจัยหยุดชะงัก จึงส่งผลต่อความล่าช้าในการดำเนินโครงการตามไปด้วย

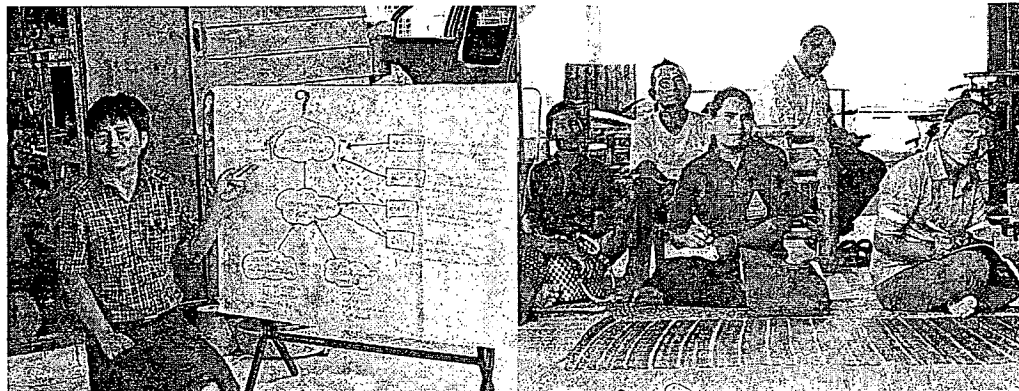

ภาพที่ ๓ - ๔ ศึกษาชุดความรู้ คุณค่าประเพณีวิถีของชุมชนตำบลโคกเพชร

๕. ประชุมทีมจัดทำรายงานความก้าวหน้า กิจกรรมนี้ใช้เวลา ๑ วัน ใช้ที่ทำการกำนันตำบลโคกเพชรเป็นสถานที่ในการพบปะ พูดคุย กลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม คือ ทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยง วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้ เพื่อออกแบบการจัดทำรายงานความก้าวหน้าร่วมกัน

ในการดำเนินกิจกรรม เป็นการพูดคุย ทบทวนกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้ทำผ่านมาในช่วงที่ ๑ ทบทวนข้อมูล เนื้อหาที่ได้จากการเก็บรวบรวม และช่วยการเติมเต็มข้อมูล จากนั้นได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของรายงานความก้าวหน้า โดยที่ทีมวิจัยเป็นคนจัดทำร่างรายงานความก้าวหน้าให้อยู่ในรูปแบบที่สกว. กำหนด แล้วส่งต่อให้กับทางทีมพี่เลี้ยงช่วยตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา รูปแบบการพิมพ์

ทั้งนี้ ปัญหาในการจัดทำรายงานความก้าวหน้า คือ ทีมวิจัยใช้คอมพิวเตอร์ได้คล่อง คือ หัวหน้าโครงการ และสมาชิกทีมวิจัย ๑ คน ซึ่งไม่เพียงพอกับการจัดทำรายงาน อีกทั้งทั้ง ๒ คน เป็นผู้นำชุมชนซึ่งมีภารกิจผูกพันอยู่กับงานในชุมชนอยู่หลายภารกิจ ดังนั้นการจัดทำรายงานจึงใช้ระยะเวลาในการจัดทำพอสมควร เมื่อส่งให้กับทางพี่เลี้ยงก็ไม่สามารถตรวจสอบรายงานได้ภายในเวลาที่รวดเร็ว ด้วยภารกิจและต้นฉบับรายงานที่ค่อนข้างไม่สมบูรณ์ เนื่องจาก ทีมวิจัยจัดทำรายงานตามข้อมูลที่เก็บมา ไม่สามารถอธิบายเรียบเรียงเชิงพรรณนาได้ พี่เลี้ยงต้องช่วยในการเรียบเรียงข้อมูลที่มาเป็นตอนๆ เป็นส่วนๆ ให้อยู่ในรูปการเขียนเชิงพรรณนาให้อีกทีซึ่งต้องใช้เวลาพอสมควร ดังนั้น ในส่วนของการจัดทำรายงานวิจัย จึงเป็นช่วงที่ทีมวิจัยต้องเรียนรู้และฝึกฝนค่อนข้างมาก ในส่วนนี้ทีมวิจัยพยายามแก้ปัญหาโดยการฝึกเขียนให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถพัฒนาการเขียนได้มากขึ้น

ภาพที่ ๓ - ๕ ประชุมทีมจัดทำรายงานความก้าวหน้า

๓.๓ เครื่องมือและวิธีการในการศึกษา

ในการดำเนินกิจกรรมช่วงที่ ๑ ทีมวิจัยได้ออกแบบการเก็บข้อมูล โดยใช้วัตถุประสงค์ตั้งจึงกำหนดประเด็น/เนื้อหาข้อมูลที่ต้องเก็บเพื่อช่วยกันกำหนดแหล่งข้อมูล เครื่องมือ และวิธีการในการศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

วัตถุประสงค์	ประเด็น/เนื้อหาข้อมูล	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	วิธีการ
การดำเนินกิจกรรมช่วงที่ ๑				
๑) เพื่อศึกษาชุดความรู้ คุณค่า ประเพณียวโดของชุมชนตำบลโคกเพชร	- ความหมายของยวโด - รูปแบบยวโดในอดีต-ปัจจุบัน - การเปลี่ยนแปลงของยวโด - การดำรงอยู่ของยวโด - คุณค่าของยวโดต่อชุมชน	- ผู้รู้ในชุมชน - ชาวบ้าน - ผู้นำชุมชนในอดีตและปัจจุบัน - ผู้สูงอายุในชุมชน	- แนวคำถาม - แบบบันทึก	- สัมภาษณ์ - ประชุมกลุ่ม - บันทึกข้อมูล - สรุปรวเคราะห์ - เรียบเรียงเป็นชุดข้อมูล
๒) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีตและปัจจุบัน	วิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีตและปัจจุบัน ประกอบด้วย ๑. ด้านความสัมพันธ์คนในชุมชน ๒. ด้านอาชีพคนในชุมชน ๓. ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน ๔. ด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน	- ผู้รู้ในชุมชน - ชาวบ้าน - ผู้นำชุมชนในอดีตและปัจจุบัน - ผู้สูงอายุในชุมชน	- แนวคำถาม - แบบบันทึก	- สัมภาษณ์ - สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม - ประชุมกลุ่ม - บันทึกข้อมูล - สรุปรวเคราะห์ - เรียบเรียงเป็นชุดข้อมูล
การดำเนินกิจกรรมช่วงที่ ๒				

วัตถุประสงค์	ประเด็น/เนื้อหาข้อมูล	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	วิธีการ
๓) เพื่อศึกษาการ ปรับใช้ประเพณี ยั่ว ไต่ในการฟื้นฟู ความสัมพันธ์คนใน ชุมชนตำบลโคกเพชร	กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ - กลุ่มเป้าหมาย - กิจกรรมการปรับใช้ ประเพณียั่วไต่ในชุมชน ตำบลโคกเพชร	- ผู้รู้ในชุมชน - ผู้นำ / ชาวบ้าน - กลุ่มองค์กรใน ชุมชนและนอก ชุมชน	- แนวคำถาม - แบบบันทึก	- สัมภาษณ์ - สังเกตการณ์และ บันทึกการ ปฏิบัติการ - สรุบบันทึก ปฏิบัติการ - เวทีถอดบทเรียน การปฏิบัติการ - เรียบเรียงเป็นชุด ข้อมูล
๔) เพื่อศึกษาการ ปรับใช้ประเพณียั่วไต่ ในการฟื้นฟูอาชีพ เกษตรกรของ ชุมชนตำบลโคกเพชร	กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ - กลุ่มเป้าหมาย - กิจกรรมการปรับใช้ ประเพณียั่วไต่ในชุมชน ตำบลโคกเพชร	- ผู้รู้ในชุมชน - ผู้นำ / ชาวบ้าน - กลุ่มองค์กรใน ชุมชนและนอก ชุมชน	- แนวคำถาม - แบบบันทึก - แผนผังแปลง เกษตร	- สัมภาษณ์ - สังเกตการณ์และ บันทึกการ ปฏิบัติการ - สรุบบันทึก ปฏิบัติการ - เวทีถอดบทเรียน การปฏิบัติการ - เรียบเรียงเป็นชุด ข้อมูล
๕) เพื่อศึกษาการ ปรับใช้ประเพณี ยั่วไต่ในการฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม/แหล่ง อาหารธรรมชาติของ ชุมชนตำบลโคกเพชร	กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ - กลุ่มเป้าหมาย - กิจกรรมการปรับใช้ ประเพณียั่วไต่ในชุมชน ตำบลโคกเพชร	- ผู้รู้ในชุมชน - ผู้นำ / ชาวบ้าน - กลุ่มองค์กรใน ชุมชนและนอก ชุมชน	- แนวคำถาม - แบบบันทึก	- สัมภาษณ์ - สังเกตการณ์และ บันทึกการ ปฏิบัติการ - สรุบบันทึก ปฏิบัติการ - เวทีถอดบทเรียน การปฏิบัติการ - เรียบเรียงเป็นชุด ข้อมูล
๖) เพื่อศึกษาการ ปรับใช้ประเพณี ยั่ว ไต่ในการฟื้นฟู วัฒนธรรมประเพณี ของชุมชนตำบล โคกเพชร	กระบวนการ ขั้นตอน วิธีการ - กลุ่มเป้าหมาย - กิจกรรมการปรับใช้ ประเพณียั่วไต่ในชุมชน ตำบลโคกเพชร	- ผู้รู้ในชุมชน - ผู้นำ / ชาวบ้าน - กลุ่มองค์กรใน ชุมชนและนอก ชุมชน	- แนวคำถาม - แบบบันทึก	- สัมภาษณ์ - สังเกตการณ์และ บันทึกการ ปฏิบัติการ - สรุบบันทึก ปฏิบัติการ - เวทีถอดบทเรียน

วัตถุประสงค์	ประเด็น/เนื้อหาข้อมูล	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ	วิธีการ
				การปฏิบัติการ - เรียบเรียงเป็นชุด ข้อมูล

๓.๔ การวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล

การสรุปวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยใช้วิธีการประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในพื้นที่ซึ่งมีข้อมูล ๓ ชุด คือ ข้อมูลบริบทพื้นที่ ข้อมูลยั่วโด และข้อมูลวิถีชีวิตของคนตำบลโคกเพชร มาวิเคราะห์ความสมบูรณ์ โดยให้ทีมวิจัยเป็นผู้ตรวจสอบข้อมูลร่วมกันอีกครั้ง ว่าข้อมูลที่แต่ละกลุ่มเก็บมามีความชัดเจน ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งข้อมูลในส่วนที่มีการโต้แย้ง หรือไม่ชัดเจน ทีมวิจัยได้นำกลับไปสอบถามกับคนในชุมชน กับผู้รู้ให้ข้อมูลอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง

ดังนั้น วิธีการวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูลของทีมวิจัยจึงเป็นลักษณะของการตรวจสอบภายในทีมวิจัย และการตรวจสอบกับชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน ซึ่งปัญหาหลักที่พบ ที่ได้เรียนรู้จากการวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล คือ การเก็บข้อมูลต้นทางที่ได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์ ซึ่งมีปัจจัยมาจากหลายอย่าง เช่น การสร้างเครื่องมือ ทักษะของผู้เก็บข้อมูล การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อข้อมูล คือ ไม่สมบูรณ์ ไม่ชัดเจน จึงต้องเก็บซ่อมข้อมูล

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้ และพยายามฝึกฝน แก้ไข พัฒนาตนเองมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมโครงการวิจัยในช่วงที่ ๒ สามารถทำได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น

บทที่ ๔ ผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยมีทีมวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนตำบลโคกเพชรเป็นคณะทำงาน และมีทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษ (NODE ศรีสะเกษ) ทำหน้าที่ในการหนุนเสริมการศึกษาวิจัยและติดตามกิจกรรมในพื้นที่ ซึ่งคณะทำงานได้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลกับผู้รู้ ชาวบ้านในพื้นที่โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่ม บันทึกข้อมูล และสรุปวิเคราะห์ เรียบเรียงเป็นชุดข้อมูลเพื่อนำเสนอเป็นรายงานผลการวิจัย จากการดำเนินกิจกรรมโครงการในพื้นที่ ทีมวิจัยขอเสนอผลการศึกษาภายใต้วัตถุประสงค์ของโครงการฯ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ความรู้ คุณค่าประเพณียวโดของชุมชนตำบลโคกเพชร

ความหมายของยวโดในชุมชนตำบลโคกเพชร

ยวโด เป็นภาษาท้องถิ่นเขมรชุมชนตำบลโคกเพชร อำเภوخันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งคำว่า “ยว” แปลว่า “เอา” ส่วนคำว่า “โด” แปลว่า “มือ” หากแปลตรงตัวมีความหมายว่า “เอามือ” ซึ่งชาวบ้านได้นิยามความหมายยวโดว่าหมายถึง การช่วยกันไป ช่วยกันมา เป็นลักษณะของการขอแรง เราไปขอแรงเขา เมื่อเขามาช่วยแล้วเราต้องไปช่วยเขาคืน มีความผูกมัดกัน มีพันธะสัญญาต่อกันในการช่วยเหลือ ส่วนใหญ่กิจกรรมที่ชาวบ้านนิยมยวโดมักเป็นกิจกรรมทางการเกษตร เช่น ยวโดดำนา ยวโดเกี่ยวข้าว ยวโดนวดข้าว เป็นต้น

ประวัติการยวโดในชุมชนตำบลโคกเพชร

การยวโดเป็นรูปแบบหนึ่งของการช่วยเหลือกันของคนในชุมชนตำบลโคกเพชร ในอดีตการช่วยเหลือแรงงานกันชาวบ้านจะเรียกว่า “อาสอะไร” คือการช่วยแรงงานกันโดยไม่ต้องใช้แรงคืนก็ได้ ต่อมาในช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๖ อาสอะไรเริ่มหายไปจากชุมชน ความร่ำรวยเริ่มเข้ามา คือ ทุกคนต่างเร่งรีบทำงานให้ได้เงินมากๆ คนรุ่นหลัง รุ่นใหม่ (ในขณะนั้น) จึงเริ่มนัดกัน ชวนกันยวโด จับเป็นกลุ่มเล็กๆ ๕-๖ คน ตามเขตบ้าน เขตคุ้ม ช่วยกันไป ช่วยกันมา ถ้าเขาเอาแรงงานมาช่วยเรา ๑๐ คน เราก็ต้องไปช่วยแรงงานเขาคืน ๑๐ คน ยวโดเริ่มมีในชุมชนประมาณ ๑๐-๑๕ ปีที่แล้ว คนที่มีอายุประมาณ ๕๐ ปี ในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๗) จะเป็นกลุ่มคนที่ริเริ่ม จับกลุ่มกันยวโด บางบ้านอาจจะมามาก่อนก็ได้ (สัมภาษณ์, ยุทธ ปัญญาบุตร) และปัจจุบันการยวโดในชุมชนตำบลโคกเพชรมีน้อยลง แต่ยังคงมีอยู่ในกลุ่มของเครือญาติ กลุ่มคนที่สนิทสนมกัน การเปลี่ยนแปลงของยวโดมีหลายสาเหตุ เช่น วิธีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป มีเครื่องมือ เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทุนแรงงานใช้ งานแทนแรงงานคน ราคาอาหารที่แพงขึ้น การจัดเตรียมอาหารดูแลคนที่มายวโดมีต้นทุนสูงขึ้น ้วยแรงงานในชุมชนมีน้อย แรงงานหายไปจากชุมชนเหลือแต่กลุ่มคนแก่และเด็ก เป็นต้น

กิจกรรมที่ชาวบ้านนิยมใช้การยวโด ได้แก่ โกลนา ดำนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว ขนข้าว ถางป่า เก็บพริก เป็นต้น ส่วนใหญ่แล้วการทำงานภาคการเกษตรชาวบ้านจะใช้การยวโด เนื่องจากการไปยวโด ช่วยงานคนอื่น

ไว้จะมีพันธะสัญญาว่าเขาคงมาช่วยงานเราคืน ทำให้มีความมั่นใจว่าจะมีคนมาช่วยงานอย่างแน่นอน เจ้าภาพสามารถกำหนดได้ว่าต้องการแรงงานยั่วไต่กี่แรง และคนที่ไปช่วยยั่วไต่ก็สามารถกำหนดได้ว่าจะไปช่วยยั่วไต่กี่แรง

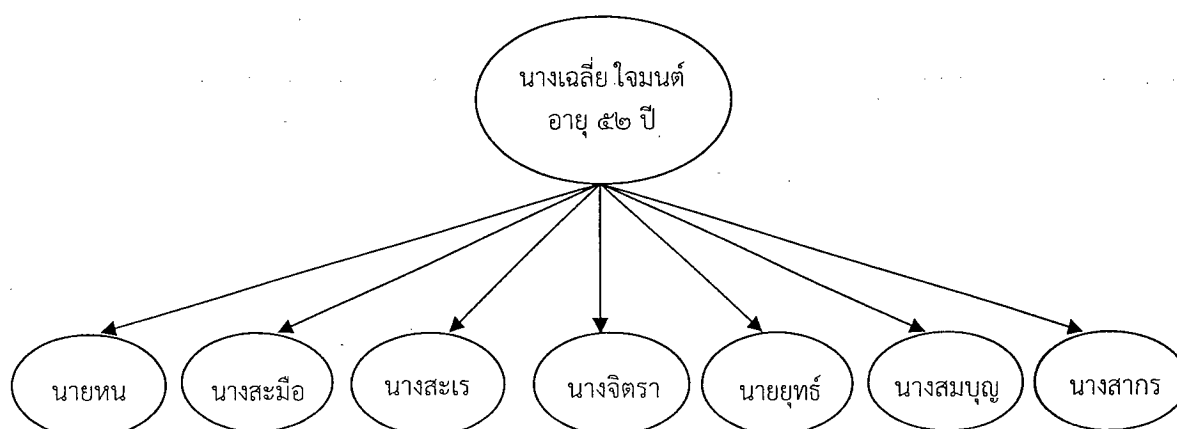
วิธีการขั้นตอนการยั่วไต่

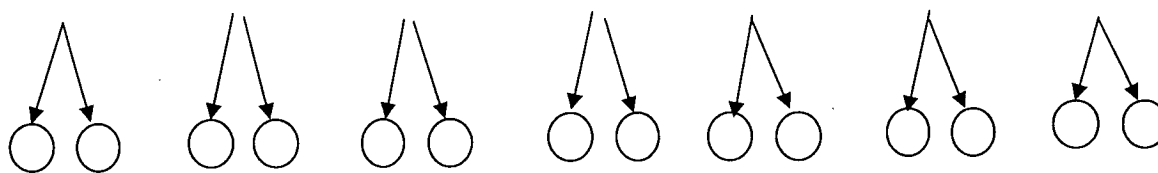
๑. การบอกกล่าว / การติดต่อขอแรงงานยั่วไต่

ส่วนใหญ่บอกหรือขอยั่วไต่จากเพื่อนบ้านในที่นาหรือไปบอกตามบ้านก็ได้ เดินตามคนในหมู่บ้านเพื่อถามว่า “ใครจะเอาแรงกับเราบ้าง” ถ้าเขาตอบตกลงเราก็บอกวัน เวลาที่จะทำงาน ถ้าครอบครัวไหนมีคนมาก มีแรงงานมากก็มาช่วยหลายแรง แต่บางครอบครัวอาจมาช่วยแค่ ๑ แรง หรือ ๒ แรง บางครอบครัวจะดูว่าเราจะสามารถไปช่วยแรงคืนเขาได้กี่แรง เขาก็จะไปช่วยตามนั้น ซึ่งเจ้าของก็จะมีจำนวนแรงงานที่ต้องการขอแรงช่วยไว้แล้วในใจ ประมาณการเอาตามจำนวนที่นา แปลงนาของตัวเอง ที่นาประมาณ ๕-๖ ไร่ ก็จะขอแรงยั่วไต่เกี่ยวข้าวประมาณ ๒๐-๒๒ คน ก็ทำงานเสร็จได้ใน ๑ วัน ปัจจุบันลดพื้นที่ในการยั่วไต่ลงเหลือประมาณ ๓-๕ ไร่ ตามเหตุผลต่างๆ เช่น บางคนบอกว่า ข้าวล้มเกี่ยวยาก รถเกี่ยวลงไม่ได้ มีน้ำขังมาก เป็นต้น กรณีนี้จะขอแรงยั่วไต่ประมาณ ๙-๑๐ คน นาที่เหลือก็จะใช้รถเกี่ยวเพราะสะดวก ลดขั้นตอน เนื่องจากการยั่วไต่เกี่ยวข้าวแล้ว ก็ต้องมีงานอื่นตามมา เช่น การขนจากที่นามาไว้เพื่อเตรียมนวด นวดข้าว และขนข้าวใส่ยุ้ง เป็นต้น

เจ้าของนาจะประเมินจำนวนที่นาและประเมินแรงงานที่ต้องการให้พอเหมาะกับงาน มีจำนวนแรงงานที่ต้องการแล้วในใจ จึงเดินบอกกล่าวกับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงก่อน ถ้าไม่ว่างจะบอกกล่าวเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเป็นลำดับต่อไป ถ้าไม่มีคนว่างไปยั่วไต่ เจ้าของนาจะบอกกล่าวกับญาติพี่น้องของตนที่อยู่ต่างหมู่บ้านให้มาช่วยงาน

ในกรณีที่เจ้าของนามาขอยั่วไต่ในครอบครัวหนึ่งพร้อมกัน ครอบครัวนั้นจะแบ่งแรงงานสมาชิกในครอบครัวให้ไปช่วยให้ได้ หากไม่มีแรงงานที่แบ่งกันได้ เจ้าของนาจะไปขอยั่วไต่กับครอบครัวอื่น

ภาพที่ ๔-๑ ตัวอย่างการบอกกล่าว / การติดต่อขอแรงยวโด

จากภาพ เจ้าของนา คือ นางเฉลียว ใจมนต์ จะบอกกล่าวขอแรงงานจากเพื่อนบ้าน ๗ คน จะได้แรงงานในครอบครัวของแต่ละคนที่เป็นไปบอกกล่าวขอยวโดเพิ่มมาอีก ๑-๒ แรง หรือมากขึ้นขึ้นอยู่กับแรงงานที่ครอบครัวนั้นๆ สามารถไปช่วยได้ ในอดีตการยวโดเป็นการช่วยเหลือกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ อยากร่วมและเต็มใจช่วยงานซึ่งกันและกัน หากมีคนมาขอยวโดแล้วคนที่ถูกขอแรงไม่สามารถยวโดได้ ก็จะเกิดความรู้สึกเสียใจ การยวโด จึงเป็นเหมือนพันธะสัญญาของการช่วยเหลือกัน เป็นความรู้สึกทางใจโดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับเงินค่าจ้าง

๒. การทำกิจกรรม

ช่วง ๘.๐๐ น. กินข้าวเช้าที่บ้านเจ้าของนา หรือว่าไปกินข้าวเช้าในที่นาที่จะทำงานช่วยกัน การนัดหมายกินข้าวเช้าร่วมกันเป็นการแสดงน้ำใจ ขอบคุณคนที่มายวโดช่วยงาน และในแง่หนึ่งก็เป็นการนัดหมายเพื่อจะได้เริ่มทำงานพร้อมกัน

ในอดีต ถ้าที่นาอยู่ไกลจากหมู่บ้าน เจ้าของนาจะใช้เกวียนเป็นพาหนะในการขนข้าวของ อุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ อาหาร น้ำดื่ม ส่วนคนที่มายวโดจะเดินตามเกวียน ปัจจุบันจะมีรถมารับ หรือต่างคนต่างไป บ้างใช้รถจักรยานยนต์ บ้างใช้รถจักรยาน คนที่ไปถึงที่นาก่อนจะเริ่มงานก่อน คนมาทีหลังก็จะรีบเริ่มงานตามต่างช่วยกันทำงาน สมัยก่อนก่อนลงนาก็จะเช้นบอกกล่าวว่าจะลงนาแล้ว ไข่เหล้า น้ำส้ม เป็นความเชื่อว่าขอให้ทำงานสำเร็จลุล่วง ไม่ติดขัด ทำแล้วมีความสุขสบายใจ แม้จะมีการเช้นบอกกล่าวบางครั้งยังมีเรื่องติดขัดเกิดขึ้นแต่ก็สามารถแก้ไขได้ ปัจจุบันมีเป็นบางคนที่ยังทำปฏิบัติอยู่

สมัยก่อนคนที่มายวโดได้มีห่อข้าวมาร่วม เจ้าของนาทำกับข้าวเตรียมไว้ส่วนหนึ่ง ปัจจุบันก็ยังเป็นเหมือนเดิม บางนาเจ้าภาพก็เลี้ยงคนที่มายวโด เช่น เครื่องดื่ม น้ำส้ม น้ำหวาน กาแฟ ผลไม้ ขนม แล้วแต่ว่ามีอะไร บางกลุ่มก็เตรียมมาด้วย ในระหว่างทำงานเจ้าของนาและญาติพี่น้องจะทำหน้าที่ดูแลคนที่มายวโด เช่น จัดเตรียมน้ำดื่ม บริการน้ำดื่ม เหล้าสาโท เหล้าต้ม และเป็นแม่ครัวที่จัดเตรียมอาหารไว้ให้ แต่ถ้าถึงเวลาพักกินข้าวทุกคนจะช่วยกันจัดเตรียมอาหาร แล้วกินพร้อมกัน บ้างครั้งก็หาผักในทุ่งนามาเสริมกับกับข้าวที่เตรียมมา

ช่วงพักกินข้าวเที่ยง จะอยู่ประมาณเวลา ๑๒.๐๐ น. หรืออาจเป็น ๑๓.๐๐ น. หากมีงานค้างอยู่เล็กน้อยก็จะเร่งให้เสร็จก่อนแล้วค่อยพักกินข้าว เมื่อกินข้าวอิ่มแล้ว แต่ละคนก็พักพอให้อาหารย่อย พักให้หายเหนื่อย มีแรงเพิ่มก็เริ่มลงทำงานกันต่อ บรรยากาศในการยวโด มีการแซวกันไปมา บ้างก็แซวกับกลุ่มคนที่มายวโดกับเจ้าของนาที่อยู่ใกล้กัน

การทำงานในช่วงบ่าย จะเริ่มประมาณ ๑๓.๐๐ น. หรือ บ่ายโมงกว่าๆ และทำงานต่อไปจนถึงประมาณ ๑๗.๐๐ น. ซึ่งเวลาเลิกงานก็ไม่ได้ตายตัวเสมอไปว่าต้องเลิกงานกี่โมง แต่ส่วนใหญ่จะใช้แสงพระอาทิตย์เป็นสัญญาณเตือนในการเลิกงาน ถ้าที่นาอยู่ไกลจากหมู่บ้านจะเลิกงานเร็ว เวลาจะเลิกงานคนที่มาyard ได้ก็จะส่งเสียงบอกเจ้าของนาขอตัวกลับ เช่น บางคนจะส่งเสียงบอกว่า “เย็นแล้ว บ้านอยู่ไกลวันนี้ขอกลับก่อน” “เย็นแล้ว ลูกร้องกินนม น้ามนไหลดแล้ววันนี้ลูกไม่ได้กินนมทั้งวัน ขอกลับไปให้นมลูกก่อน” “เย็นแล้ว กลับก่อนนะ” เป็นต้น แล้วทุกคนก็จะเริ่มหยุดทำงาน เก็บข้าวของเตรียมกลับบ้าน ถ้ามีใครหิวข้าวก็จะกินกับข้าวอาหารที่เจ้าของนาเตรียมมาเมื่อตอนกลางวัน บางคนก็นั่งกินเหล้าสาโทร่วมกันพอได้เฮฮา แล้วก็พากันกลับบ้าน บ้างเดินกลับก่อน บ้างเดินกลับพร้อมกัน หนุ่มสาวที่ชอบพอกันจะเดินกลับด้วยกัน เมื่อถึงบ้านต่างคนต่างแยกย้าย

ในระหว่างการยวโด จะช่วยกันทำงาน บรรยาการก็มีความสุขสนุกสนาน มีเรื่องเล่า เรื่องหยอกล้อ แหย่กัน สร้างเสียงหัวเราะ สลับกับการร้องเพลงกันตรึม และเพลงอื่นๆ ความเหนื่อยจากการทำงานก็จางหาย คนที่มาyard จะช่วยกันทำงานอย่างเต็มที่ ลุยกันให้งานเสร็จ ข้าวหนา ข้าวเกี่ยวยากก็ลุยกันจนมีดคำ สวนมากเวลาประมาณ ๕ โมงเย็น ถึง ๖ โมงเย็น ก็จะเริ่มแยกย้ายกันกลับบ้าน ถ้าถึงเวลาค่ำแล้ว มีดแล้ว งานการยังไม่เสร็จ มีเหลือนิดหน่อยก็จะช่วยกันให้เสร็จ บางคนต้องการยวโด ก็จะนัดหมายกันต่อในที่นา ใครสะดวกต้องการยวโดกันต่อก็แล้วแต่ความสมัครใจ การยวโดจะช่วยกัน ๑ เจ้าภาพ ๑ วัน หมุนเวียนไป ถ้าเจ้าภาพเดิมยังทำงานไม่เสร็จจะเวียนมาช่วยอีกทีหลัง

ภาพที่ ๔-๒ การยวโดเกี่ยวข้าวของชุมชนตำบลโคกเพชร

ภาพที่ ๔-๓ การเดินทางของคนที่มาช่วยไถเกี่ยวข้าว

ภาพที่ ๔-๔ อาหารกับข้าวที่ชาวบ้านห่อมากินร่วมกันในการช่วยไถ

รูปแบบการช่วยไถของชุมชนตำบลโคกเพชร

การช่วยไถของชาวชุมชนตำบลโคกเพชร เป็นการใช้แรงงานช่วยเหลือกันทำงาน โดยไม่มีการใช้เงินจ้าง เมื่อเราไปช่วยงานเขา เขาจะกลับมาช่วยงานเราคืน ถ้าหากไม่สามารถมาช่วยงานคืนได้ก็จะเก็บเป็นแรงไว้ช่วยในงานอื่นต่อไป ไม่นิยมใช้เงินชดเชย กลุ่มคนที่ช่วยไถกันเป็นกลุ่มเครือข่ายตามธรรมชาติ ไม่ได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้น เมื่อถึงฤดูกาลทำนา หรือมีงานใดๆ เจ้าภาพจะไปขอแรงกับกลุ่มเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้กัน และญาติพี่น้องที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันและหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนั้น การช่วยไถจึงมักไปตามสายเพื่อนบ้าน ที่อยู่ตามเขต คุ้มบ้านเดียวกัน และกลุ่มเครือญาติ

การขอแรงคนมาช่วยช่วยไถแต่ละครั้งจะได้อยู่ที่ประมาณ ๗ - ๑๒ คน หรืออาจมากกว่าก็ขึ้นอยู่กับจังหวะโอกาส เพราะต่างคนต่างเร่งกับฤดูกาล ฟ้า ฝน แต่เบื้องต้น ๗-๑๒ คน เป็นกำลังแรงคนที่มาช่วยไถได้ ปัจจุบันชาวบ้านหลายคนมักใช้การจ้างแรงงานคนและแรงงานเครื่องจักร เทคโนโลยีมาช่วยในการทำงาน แต่การช่วยไถยังคงมีให้เห็นอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ในชุมชนตำบลโคกเพชร ดังเช่นกรณีต่อไปนี้

๑. กรณีนางโฉม คันศร

ก. สมาชิกที่มาช่วยยั่วไต่ จำนวน ๑๑ คน ดังนี้

๑. นางโฉม คันศร
๒. นายยุทธ ปัญญาบุตร
๓. นายประสิทธิ์ บุญมา
๔. นางละเอียด ใจมนต์
๕. นางสาววย ใจมนต์
๖. นางสุนทรา ใจมนต์
๗. นางจิตรา ศรีสมบัติ
๘. นางสาวริต ใจมนต์
๙. นางนัสดา ดวธนู
๑๐. นางอัญเณตร ศรีวิมล
๑๑. นางสาวนง โพธิ์ปรีก

ข. การเลี้ยงอาหาร : แกงกล้วยใส่ไก่บ้าน น้ำพริก ผักสด น้ำหวาน

ค. ความรู้สึกเจ้าของงาน : บรรยากาศและความประทับใจในการยั่วไต่ ทุกคนทยอยมาถึงที่นาเวลาประมาณ ๘.๓๐ น. บางคนปั่นจักรยานมา บางคนตอนวิว-ควาย มาด้วย แต่ละคนจะห่อข้าวมากินด้วยกัน อากาศร้อนมาก แต่ก็ไม่มีร่มให้ทุกคนได้พักหลบร้อน บางคนแก้ร้อนด้วยการเอาผ้าขนหนูชุบน้ำมาเช็ดหน้าเป็นระยะ ๆ แต่ถึงอากาศจะร้อนมากแค่ไหน ทุกคนก็ช่วยกันเกี่ยวข้าวตลอดทั้งวันจนถึงเวลา ๕ โมงเย็น (๑๗.๐๐ น.) จึงพากันแยกย้ายกลับบ้าน การยั่วไต่บางครั้งก็เหนื่อย ร้อน ทุกคนยิ้มสู้ทั้งเหงื่อ ทั้งหิวเราเคล้ากันไป อย่างมีความสุข และสามารถทำงานสำเร็จได้ประมาณ ๓ ไร่

๒. กรณีนางละเอียด ใจมนต์

ก. สมาชิกที่มาช่วยยั่วไต่ จำนวน ๘ คน ดังนี้

๑. นายยุทธ ปัญญาบุตร
๒. นางสาวนง โพธิ์ปรีก
๓. นางโฉม คันศร
๔. นางสาววย ใจมนต์
๕. นางสาวสุนทรา ใจมนต์

- ๖. นางจิตรา ศรีสมบัติ
- ๗. นางละเอียด ใจمند
- ๘. นายลือชัย ใจمند

ข. การเลี้ยงอาหาร : แกงกะทิไก่ น้ำพริก ผักสด น้ำหวาน ผลไม้ (ส้ม)

ค. ความรู้สึกเจ้าของงาน : ทุกคนทยอยมาถึงที่นาเวลาประมาณ ๘.๓๐ น. แต่ในวันที่นัดกลุ่มยวโดมีกิจกรรมชุมชนนัดตัดแวนในหมู่บ้านทำให้บางคนมาช้า เจ้าของนามีความรู้สึกเครียดเล็กน้อย แต่สุดท้ายทุกคนก็มาช่วยกันตามที่ได้รับปากกันไว้ อากาศในการทำงานค่อนข้างร้อน และเจอปัญหาข้าวล้มไปคนละทิศละทางยังทำให้เกียวยากกว่าเดิม และเหนื่อยมากขึ้น บางคนก็พักร้อนได้ร่มไม้ บางคนลงเล่นน้ำในสระ/หนองน้ำ พอทุกคนคลายร้อนก็ช่วยกันทำงานต่ออย่างเต็มที่ มีเรื่องมาเล่าสู่กันฟัง มีทั้งเรื่องเครียด ระบายทุกข์ มีทั้งเรื่องสนุกสนาน บางคนมีเรื่องเศร้า ก็สามารถระบายสู่เพื่อนๆ ในช่วงที่มายวโดได้ด้วยกันได้ ทำให้ความเศร้า ทุกข์ ได้ระบายแบ่งปัน และได้รับฟังเรื่องสนุก สนุก หัวเราะด้วยกัน การทำงานวันนี้สามารถเกี่ยวข้าวได้ ๓ ไร่ กับแรงงาน ๘ คน เมื่อถึงเวลาประมาณ ๕ โมงเย็น แต่ละคนก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

๓. กรณีนางสำรวย ใจمند

ก. สมาชิกที่มาช่วยยวโด จำนวน ๑๒ คน ดังนี้

- ๑. นางสาว ใจمند
- ๒. นางละเอียด ใจمند
- ๓. นางสุนทรา ใจمند
- ๔. นางสาว สว่างภพ
- ๕. นางนิตดา ดวงธนู
- ๖. นางโหม คันสร
- ๗. นายยุทธ ปัญญาบุตร
- ๘. นางจิตรา ศรีสมบัติ
- ๙. นางเต็มดวง โพธิ์ปรีก
- ๑๐. นางสาวอัญเณตร ศรีวิล
- ๑๑. นางนิตดา ดวงธนู
- ๑๒. นางสาวสนอง โพธิ์ปรีก

ข. การเลี้ยงอาหาร : แกงไก่ น้ำพริก ผักสด น้ำหวาน น้ำเย็น

ค. ความรู้สึกเจ้าของงาน : อากาศร้อน แต่ไม่ร้อนมาก เป็นการเกี่ยวข้าวในนาที่มีน้ำขังระดับข้อเท้า การขยิบเขยื้อนทำได้ลำบากกว่าปกติ ต้องเอามัดข้าวที่เกี่ยวแล้ววางลงบนที่นามีน้ำขัง เจ้าของนาต้อง

คอยตามเก็บข้าวที่วางไว้เป็นระยะ ถึงจะมีปัญหาเรื่องน้ำขังในนาแต่ทุกคนก็ไม่ท้อ ช่วยกันทำงาน เพราะเห็นใจเจ้าของนา อยากเกี่ยวข้าวให้เสร็จ ให้พ่นน้ำที่ขัง ถ้ารอให้น้ำแห้ง ข้าวอาจจะแก่เกินไป จนถึงเวลา ๕ โมงเย็น กว่าๆ จึงพากันแยกย้ายกลับบ้าน ซึ่งสรุปงานวันนี้สามารถเกี่ยวข้าวได้ ๓ ไร่ กับแรงงาน ๑๒ คน และกับปัญหาน้ำท่วมขังที่นา

๔. กรณีนายยุทธ ปัญญาบุตร

ก. สมาชิกที่มาช่วยยั่วไถ จำนวน ๑๒ คน ดังนี้

๑. นายยุทธ ปัญญาบุตร
๒. นางชื่น ปัญญาบุตร
๓. นางโถม คันศร
๔. นางสรีด ใจมนต์
๕. นางละเอียด ใจมนต์
๖. นางรสสงฆ์ ใจมนต์
๗. นางสนอง โพธิ์ปรีก
๘. นางอัญเนตร ศรวิมล
๙. นางมุนีพร จันนุกุล
๑๐. นางสุนทรา ใจมนต์
๑๑. นางจนา สถานพงษ์
๑๒. นางจิตรา ศรีสมบัติ

ข. การเลี้ยงอาหาร : แกงไก่ใส่กล้วย น้ำพริกผักสด ส้มตำ น้ำหวาน น้ำเย็น

ค. ความรู้สึกเจ้าของงาน : การทำงานในวันนี้อากาศเย็นสบาย ไม่มีแดด ลมพัดเย็นสบาย ทุกคนทยอยมาถึงที่นาเวลาประมาณ ๘.๓๐ น. บางคนปั่นจักรยาน บางคนต้อนวัว ควายมาด้วย ลักษณะข้าวที่เกี่ยวข้องโดยตรง ไม่ล้ม ทำให้เกี่ยวง่าย และสนุก ทำงานได้เร็ว แต่เมื่อต้องเปลี่ยนแปลงนาในช่วง ๔ โมงเย็น พบปัญหานาน้ำท่วมขัง ระดับน้ำเลยเข่า ทำให้เกี่ยวยาก และช้า เจ้าภาพจึงต้องทำหน้าที่ตามเก็บมัดข้าวที่เกี่ยวข้องวางไว้ เพื่อไม่ให้แช่น้ำ จนถึงเวลาประมาณ ๕ โมงเย็น แต่ละคนจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน อาหารกับข้าวที่เหลือจากเมื่อตอนกลางวันเจ้าของนาก็แบ่งปันกันไปกินที่บ้าน

๕. กรณีนางสรีด ใจมนต์

ก. สมาชิกที่มาช่วยยั่วไถ จำนวน ๘ คน ดังนี้

๑. นางสรีด ใจมนต์
๒. นางโถม คันศร
๓. นางมุนีพร จันนุกุล
๔. นางสนัด แก้วสา
๕. นางละเอียด ใจมนต์
๖. นางบุญยัง ใจมนต์

๗. นางสาว พริบรีก

๘. นายยุทธ ปัญญาบุตร

ข. การเลี้ยงอาหาร : ขนมจีนน้ำยา ส้มตำ น้ำพริกผักสด น้ำหวาน น้ำเย็น

ค. ความรู้สึกเจ้าของงาน : การทำงานในวันนี้อากาศไม่ค่อยร้อน เพราะมีลมพัดมาเรื่อยๆ ทุกคนมารวมตัวกันที่บ้านเจ้าของนาและขึ้นรถยนต์ไปที่นาพร้อมกัน เวลาประมาณ ๘.๓๐ น. เพราะที่นาอยู่นอกหมู่บ้าน เมื่อไปถึงที่นาทุกคนก็พร้อมลงเกี่ยวข้าว สภาพที่นามีปัญหา คือ ดินเป็นหล่ม มีน้ำเยอะ บางคนติดหล่ม ต้องถอดรองเท้าบูทออกเพราะยกขาไม่ขึ้น ขยับตัวยาก แต่ทุกคนก็ไม่ท้อ ทำงานไป มีเรื่องเล่าสู่กันฟัง บางคนเล่านิทานเก่ง เล่าให้เพื่อนฟังได้เกือบทั้งวัน ทำให้ความเหนื่อย ความลำบากในการทำงานลดน้อยลง ถ้าหากที่นามีน้ำท่วมขังอย่างนี้เจ้าของนาจะไม่ค่อยได้เกี่ยวข้าว เพราะต้องคอยเก็บมัดข้าวที่วางไว้ในนาไปไว้ที่คันนาหรือที่แห้ง กรณีนี้เจ้าของนาใช้กระบะรองมัดข้าวที่เกี่ยวแล้วลากมาวางไว้บนบก จนถึงเวลา ๕ โมงเย็น ทุกคนจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน

๖. กรณีนางสนอง โพธิ์ปรีก

ก. สมาชิกที่มาช่วยยั่วไถ จำนวน ๑๐ คน ดังนี้

๑. นางสาว พริบรีก
๒. นายจินดา โพธิ์ปรีก
๓. นางมนีพร จันนุกูล
๔. นางโถม คันสร
๕. นางละเอียด ใจมนต์
๖. นางสาวราย ใจมนต์
๗. นางจิตรา ศรีสมบัติ
๘. นายบุตดา จันทสุข
๙. นางอัญเนตร ศรีวิมล
๑๐. นายยุทธ ปัญญาบุตร

ข. การเลี้ยงอาหาร : แกงไก่ น้ำพริกผักสด ส้มตำ น้ำหวาน น้ำเย็น ผลไม้ (ส้ม มะม่วง)

ค. ความรู้สึกเจ้าของงาน : ทุกคนมารวมตัวกันเวลาประมาณ ๘.๓๐ บางคนก็เดิน บางคนก็ปั่นจักรยาน อากาศในวันนี้ค่อนข้างร้อนและไม่มีร่มไม้ให้หยุดพักหลบร้อน และยังพบกับสภาพที่นาเปียกน้ำ ดินติดหล่ม ต้องเกี่ยวข้าวเปียกน้ำ จากเช้าถึงเที่ยงทุกคนเกี่ยวข้าวโดยไม่มีการหยุดพัก เมื่อถึงเวลาพักทานข้าวกลางวัน จึงพักนานกว่าปกติ เมื่อหายเหนื่อย มีเรี่ยวแรงก็ลงเกี่ยวต่อจนแล้วเสร็จ เกี่ยวข้าวได้ประมาณ ๓ ไร่ ถึงเวลา ๕ โมงเย็นก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

๗. กรณีนางจิตรา ศรีสมบัติ

ก. สมาชิกที่มาช่วยยั่วไถ จำนวน ๗ คน ดังนี้

๑. นางจิตรา ศรีสมบัติ
๒. นางโณม คันสร
๓. นางสาววย ไจมนต์
๔. นางละมี่ จันทสุข
๕. นางละเอียด ไจมนต์
๖. นางสุนทรา ไจมนต์
๗. นายยุทธ ปัญญาบุตร

ข. การเลี้ยงอาหาร : แกงไก่ น้ำพริกผักสด ส้มตำ น้ำหวาน น้ำเย็น ผลไม้ (กล้วย ส้ม)

ค. ความรู้สึกเจ้าของงาน : บรรยากาศการทำงานร้อนอบอ้าว ทุกคนมารวมตัวกันเวลา ๘.๓๐ น. ใช้จักรยานเป็นพาหนะ บางคนมาช้าเพราะมีธุระ ก็ตามมาทีหลัง ถึงมาช้าแต่ก็จะมาช่วย เพราะได้รับปากกันไว้แล้ว เมื่อเริ่มทำงาน ต่างคนต่างทำงาน และพูดคุยกันไป ลักษณะต้นข้าวยืนต้นตรง เกียวง่าย และเกี่ยวได้เร็ว สามารถเกี่ยวได้ ๓ ไร่โดยใช้แรงงาน ๗ คน จนถึงเวลา ๕ โมงเย็น จึงแยกย้ายกันกลับบ้าน

๘. กรณีนางจนา สถานพงษ์

ก. สมาชิกที่มาช่วยยั่วไถ จำนวน ๑๔ คน ดังนี้

๑. นางจนา สถานพงษ์
๒. นางละเอียด ไจมนต์
๓. นางสุรติ ไจมนต์
๔. นางชื่น ไจมนต์
๕. นางสุนันทา งามสม
๖. นายหน ไจนวน
๗. นางจิตรา ศรีสมบัติ
๘. นายสิน ไจนวน
๙. นางลัดดา ดวงธนู
๑๐. นายรุ่งแสง ไจมนต์
๑๑. นางดารา ไจมนต์
๑๒. นางสุทิน สว่างภพ
๑๓. นางวารี ไชยทิพย์
๑๔. นางเต็มดวง โพธิ์ปรีก

ข. การเลี้ยงอาหาร : ขนมจีนน้ำยา น้ำพริกผักสด ส้มตำ น้ำหวาน น้ำเย็น

ค. ความรู้สึกเจ้าของงาน : ทุกคนทยอยมาถึงที่นาเวลา ๘.๓๐ น. บางคนเดินมา บางคนปั่นจักรยาน การทำงานในวันนี้อากาศเย็น ฝนตกเบาๆ ตกๆ หยุดๆ ต้องเร่งเกี่ยวข้าว ทุกคนช่วยกันเกี่ยวข้าวจน

เสร็จประมาณ ๕ ไร่ ถ้าหากสถานการณ์เกี่ยวข้าวตากฝนแบบนี้การจ้างแรงงานหรือจ้างรถเกี่ยวจะหายาก และอาจมีราคาค่าแรงสูงกว่าปกติ เพราะเกี่ยวยาก แต่การยวได้ช่วยให้เจ้าของนามีแรงงานที่มาช่วยเกี่ยวข้าวให้เสร็จก่อนที่ฝนจะมาหนัก เมื่อถึงเวลา ๕ โมงเย็นทุกคนก็แยกย้ายกันกลับบ้าน ขากลับคนที่เดินมาจะนั่งรถกลับด้วยกันกับเพื่อนที่มายวได้ หรือเจ้าของนา

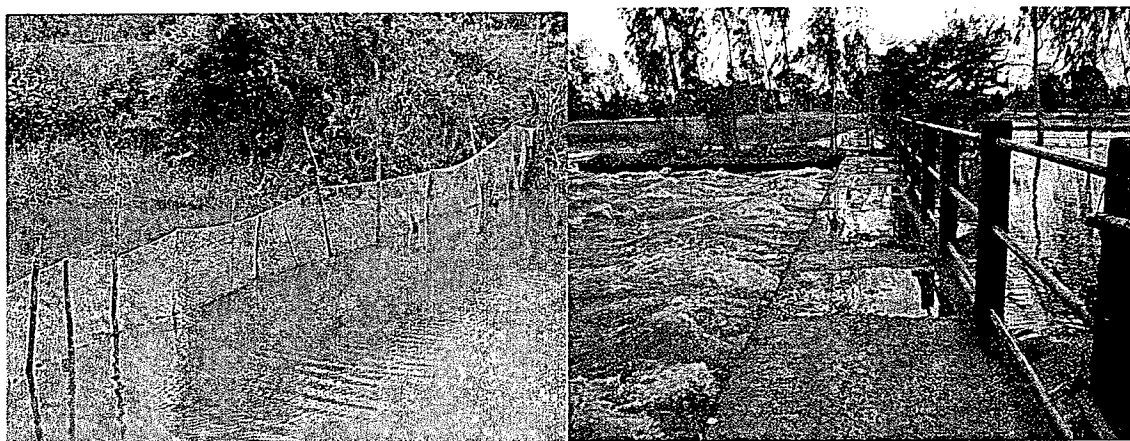
คุณค่าของการยวไถในอดีต-ปัจจุบัน

จากการศึกษา พบว่า การยวไถของชุมชนเริ่มเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ประมาณ ๓๐ ปีที่แล้ว โดยมีคุณค่าต่อชุมชนในรูปแบบของ “กลุ่มเครือข่ายการช่วยเหลือกันในชุมชน” จากการตั้งวงสนทนากลุ่ม ได้พบว่า หัวใจที่เป็นคุณค่าของการยวไถชุมชนตำบลโคกเพชร สรุปได้ดังนี้

๑. ประหยัด ช่วยลดต้นทุน เพราะเป็นการช่วยเหลือกันไปกันมาโดยไม่คิดค่าแรง จะมีเพียงแต่การเลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำกันในมือเที่ยงเท่านั้น จะเป็นการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนหรือญาติพี่น้องกัน โดยไม่มีการจ้าง ช่วยเหลือกันด้วยใจ ด้วยความเต็มใจไม่คิดค่าแรง ส่วนอาหารการกินเป็นการดูแลกันตามมีเท่าที่หาได้ตามธรรมชาติไม่ต้องซื้อ หรือหากซื้อก็ตามกำลังของเจ้าภาพ
๒. สนุกสนาน มีความสุข ได้พูดคุยกันเรื่องเก่าๆ ในอดีต มีบางคนหรือคนแก่ได้เล่าเรื่องราวในอดีตนิทานโบราณให้ฟัง บางคนร้องเพลง เช่น นายวิเชียน ใจมนต์ จะเป็นคนที่ชอบร้องเพลง เล่านิทานให้คนที่มายวไถด้วยกันฟัง ทำให้การทำงานมีความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน
๓. การช่วยเหลือกัน สร้างความสามัคคีในกลุ่มและชุมชน
๔. เป็นกลุ่มเครือข่ายธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อพึ่งพาอาศัยกันบนฐานความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้าน เครือญาติ

๔.๒ วิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชร

ชุมชนตำบลโคกเพชรมีลักษณะเป็นสังคมชนบทท้องถิ่นที่ผู้คนดำเนินชีวิตบนฐานการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ อาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่ คือ ทำนาปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกพืชผักต่างๆ เลี้ยงวัว-ควาย ไก่ หมู และหาอยู่หากินกับหนองน้ำ ลำห้วยธรรมชาติ เช่น กุดเพ็ก ในอดีตน้ำจะใส มีดอกบัวแดงขึ้นอยู่เต็มเป็นที่อยู่อาศัยของปลา เป็นแหล่งอาหารของชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง สามารถหาปลาร่วมกันได้ ปัจจุบันมีแต่ผักตบชวา เต็มห้วย น้ำตื้นเขิน ปลาก็หายากขึ้น แหล่งอาหารในอดีตคือแหล่งน้ำธรรมชาติ พืช ผัก ที่ปลูกกินเอง จากหัวไร่ปลายนา ปัจจุบันจะซื้อจากกรรเที่เข้ามาขายในชุมชนเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่าสะดวกสามารถจ่ายเงินแล้วได้ครบทุกอย่าง ไม่ต้องเสียเวลา และแหล่งอาหารธรรมชาติในปัจจุบันก็ไม่ใช่ที่วางใจของชาวบ้านเนื่องจากการทำการเกษตรมีการใช้สารเคมี ยาฆ่าหญ้า ยาคุม ซึ่งอาจจะตกค้างหรือปนเปื้อนอยู่ในที่นา หนองน้ำ ลำห้วย

ภาพที่ ๔-๕ แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนตำบลโคกเพชร (ห้วยโคกเพชรและห้วยระกา)

นอกจากการประกอบอาชีพด้านเกษตรแล้ว ประชากรบางส่วนทำอาชีพรับราชการ ครู หมอ ทหาร ตำรวจ เป็นต้น คนรุ่นหลังจะมีโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพได้หลากหลาย เพราะได้เรียนหนังสือสูงกว่าคนรุ่นเก่า และสังคมในปัจจุบันก็มีช่องทางให้คนทำงานได้หลากหลายขึ้น เมื่อว่างเว้นจากการทำงานในนา ไร่ ก็จะอยู่กับบ้านทอเสื่อ ทอผ้า เลี้ยงหลาน หาอยู่หากินกับห้วย หนองน้ำในชุมชน เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย รอดูฤดูกาลเพาะปลูกมาถึง ในช่วงหน้าแล้ง บางคนจะเข้าไปหารับจ้างในกรุงเทพฯ เด็กวัยรุ่นบางกลุ่มไปหาญาติพี่น้องที่ทำงานในกรุงเทพฯ และหางานทำช่วงปิดเทอม ประชากรในชุมชนตำบลโคกเพชร แต่ละวัย แต่ละอาชีพจึงมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามประชากรของชุมชนตำบลโคกเพชรส่วนใหญ่เป็นคนที่มีวิถีผูกพันอยู่กับการเกษตรเป็นหลัก

วิถีชีวิตการเกษตรของคนในชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันมาก ผู้สูงอายุในชุมชน เล่าให้ฟังว่าสมัยก่อนตอนท่านมีอายุประมาณ ๖-๗ ปี พ่อแม่ถางป่าทำนา (สระเรจังกา) วิธีการทำคือ หลังจากถางป่าตัดไม้แล้ว ก็มีการเผาดิน โดยการเผาไม้ที่ล้ม (ไม้ความยาวประมาณ ๒-๓ เมตร) ให้ร้อนแล้ววางไว้บนดินจนดินตรงนั้นสุก แล้วก็ใช้ไม้หรือจอบเคลื่อนขอนไม้ไผ่นั้นไปเรื่อยๆ ทำแบบนี้ไปจนทั่วพื้นที่ คิดว่าเพื่อทำความสะอาดพื้นที่ให้โล่งเพราะมันจะมีไม้และเศษไม้เยอะ แต่ปลูกอะไรก็งามมากหากทำแบบนี้ มีการปลูกถั่ว ปลูกแตงกวา ข้าวโพด แล้วก็ทำนา การทำนาจะเป็นการปลูกเอา โดยใช้ไม้ทิ่มลงไปในดินให้เป็นรู ใช้ไม้ขนาดเหมาะสมมือ ไม้อะไรก็ได้ สูงประมาณ ๑.๕๐ เมตร ระยะห่างหลุม ๑ คืบแล้วก็หยอดเมล็ดข้าวลงไป (ข้าวอยู่ในไผ่ลำปอยาวประมาณ ๘๐ เซนติเมตร) แล้วกลบหลุม คนทำหน้าที่ทิ่ม/เจาะรู จะใช้น้อยกว่าคนหยอดเมล็ดข้าว เช่น ทีม ๗ คน หยอด ๑๕ คน ผู้ชายจะเป็นคนใช้ไม้ทิ่มทำเป็นหลุม ผู้หญิงเป็นคนหยอดเมล็ดข้าว เวลาทำงานหากใครทำช้าก็จะโดนแกล้งตีขา ชำบ่อยๆ ก็เจ็บตัวมาก หากใครชอบใครเวลาถูกแกล้งผู้หญิงจะเขินอาย ก้มหน้าทำอย่างเดียว หรือมีผู้ชายขี้เล่นหน่อยจะเอากะลาใส่ในไม้ เวลาทิ่มลงดินจะมีเสียงทำให้สนุกสนาน ครื้นเครง

ในอดีตนั้น ชาวบ้านจะถางป่า ทำนา ใครขยันจะมีนาเยอะ บางคนถางป่าคนเดียว บางคนจับกลุ่มกัน ๔ - ๕ คน ช่วยกันถางป่าให้เป็นพื้นที่นาที่เพาะปลูก เมื่อทำเสร็จแล้วก็มาแบ่งพื้นที่กัน ที่นาจะเป็นที่โคกจะไม่มี การไถและข้าวที่ปลูกจะเป็นข้าวเบา ซึ่งจะสุกเร็วกว่าข้าวอื่น จะเกี่ยวเร็ว เวลาเกี่ยวมาก็จะนวดโดยการเหยียบ เอา มีการทำร้านสูงประมาณ ๒ เมตร หรือในระดับที่สามารถเอื้อมมือถึง กว้างประมาณ ๑ เมตร ส่วนความ ยาวขึ้นอยู่กับจำนวนข้าวว่ามากหรือน้อย ประมาณ ๓ - ๔ เมตร ที่ต้องทำแบบนี้เพราะช่วงนั้นดินแปลงนาจะ ยังไม่แห้ง ไม่สามารถเก็บและนวดกับพื้นดินได้ ข้าวนี้ก็จะนำมาหุงกินช่วงที่ยังทำนาแปลงอื่นอยู่ (นาที่ทำอยู่ใน แปลงนาปกติ) การทำนาสมัยก่อนจะเสร็จประมาณเดือนมีนาคมซึ่งการทำนาแบบนี้ (สระเจ้งกา) ได้หายไปจาก ชุมชนนานแล้ว ปัจจุบันชาวบ้านไม่ได้ทำนาแบบเก่าแล้ว

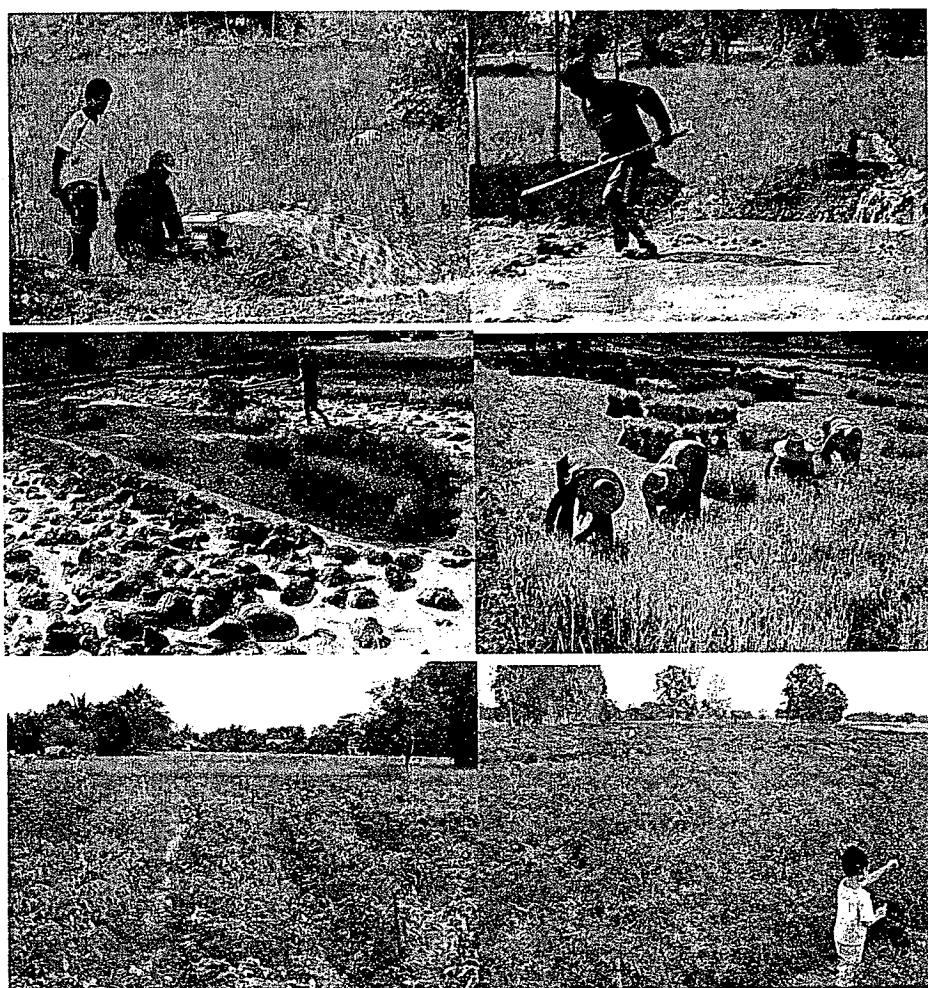
การนวดข้าว โดยใช้วัวควายเหยียบเอา (วัว-ควาย มีเยอะ) ทำลานซี โดยใช้เวลานวดประมาณ ๑๕ - ๓๐ วันแล้วแต่ข้าวมากน้อย ลานข้าวอยู่นอกบ้านข้ามห้วยไป ถ้าคนพอมีหน้อยก็จะทำใกล้บ้านโดยใช้เกวียนขน มา จะมีการทำเพิงกองฟางนอนเฝ้าข้าวเวลากลางคืน บางทีเจ้าของก็ไม่ได้นอนจริงเอาโซ่รวางไว้แล้วคลุมทำ เหมือนคนบัง ต่อมาก็เปลี่ยนมาเป็นนวดคน ซึ่งจะมีการลงแขกช่วยกัน ๒๐-๓๐ คน ผู้ชายจะเป็นคนนวด ส่วน ผู้หญิงจะเป็นคนตี บรรายากศ ก็จะมีการหยอกล้อกันสนุกสนาน ผู้ชายจะแก่งโยนฟางใส่ผู้หญิงโดยเฉพาะคน ตัวเล็กๆ จะถูกเพื่อนแก่ง

การขนข้าว เนื่องจากนาสมัยจะอยู่บริเวณด้านนอกหมู่บ้าน ต้องข้ามริมห้วยไป เมื่อนวดข้าวเสร็จก็จะ มีการลงแขกขนข้าวมาเก็บในยุ้งฉาง โดยการหาบ ซึ่งต้องข้ามสะพานไม้ (กว้างประมาณ ๖๐ เซนติเมตร ไม้ พื้น ๓ ท่อน) บรรายากศในการขนข้าว ทุกคนก็จะเอาหาบของตัวเองไป เวลาหาบจะมีการแข่งกัน ช่วงข้าม สะพานบางทีก็มีตกสะพาน คนตกแต่ข้าวยังคาอยู่บนสะพานในอดีตการทำงานช่วยกันเป็นการผ่อนคลายความ เหนื่อย ความลำบากร่วมกัน

การนวดข้าว สมัยเก่าใช้คนใช้ควาย ทำในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมีนาคม มีอุปกรณ์ ต่างคนต่าง ถือครุ มีคนมาช่วยกันทำประมาณ ๘-๑๐ คน มีความครื้นเครงสนุกสนาน หยอกล้อให้ร้องเล่นกันอย่างมี ความสุขไม่รู้จักเหนื่อยมีแต่ความสนุกสนาน เรื่องการทำอาหารจะไปทำกันที่นาเลยจะช่วยกันทำ การนวดที่ใช้ คนตีข้าวผู้ชายจะเป็นคนตีส่วนผู้หญิงจะคอยเก็บขางข้าว เมื่อเก็บข้าวมาบ้านหมดแล้วจะมีคนเฝ้าแก็ไปเช่น เรียกขวัญข้าว ถ้านวดข้าวยังไม่เสร็จจะต้องนอนเฝ้าหรือบางครั้งเรือจะเอาโซ่มาวางแล้วเอาผ้าคลุมทำเหมือน ให้อูเหมือนมีคนนอนเฝ้าข้าว สมัยเริ่มแรกการนวดข้าวจะใช้ควายเหยียบ ใช้แรงงานควายที่แต่ละครัวเรือน เลี้ยงไว้ และแรงงานของคนในครอบครัว เมื่อก่อนแต่ละครอบครัวจะมีแรงงานของตัวเองเนื่องจากไม่ได้ไปไหน ไม่ได้ไปทำงานที่ไหน หลังจากนั้นประมาณ ๑๐ ปี เริ่มเปลี่ยนจากใช้ควายมาเป็นการช่วยกันตีข้าวด้วย แรงงานคน ในการบอกให้ไปช่วยตีข้าวก็จะมีวิธีอยู่ ๒ อย่าง คือ จะบอกด้วยวาจาปากเปล่ากับใช้หมากพลูด้วย บรรายากศจะมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ด้วยจะมีสาโทให้กินโดยการเอาไปซ่อนไว้ที่กองข้าวเป็นกุศโลบายให้ช่วยกัน เสร็จเร็วเวลานวดจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับจำนวนข้าว ในกรณีที่เกิดตกหรือเหลือนิดหน่อยจะใช้วิธีคนเหยียบ (แบน) การเหยียบข้าวด้วยคนจะมีการทำนั่งร้านขนาด ๑ x ๓ เมตร สูง ๒ เมตร แล้วเอาข้าววางข้างบนนั่งร้าน

แล้วก็ใช้คนเหยียบข้างบนเมล็ดข้าวก็จะหล่นข้างล่าง การนวดข้าวแบบนี้จะทำในกรณีที่ดินไม่แห้ง/ข้าวที่สุกเร็ว

ปัจจุบันการทำการเกษตรของชาวตำบลโคกเพชรเปลี่ยนไปจากอดีต ชาวบ้านมีเครื่องมือ เทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัย ได้แก่ รถไถนาเดินตาม รถไถใหญ่ รถเกี่ยวข้าว รถนวดข้าว เครื่องสูบน้ำ ปู๋ย ยากำจัดวัชพืช แมลงต่างๆ เป็นต้น การทำนาในปัจจุบันจึงสะดวก รวดเร็วกว่าในอดีต แต่ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีที่เข้ามาส่งผลให้รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของชาวตำบลโคกเพชรที่ผูกพันกับการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย วัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนาได้หายไป ลดความสำคัญลงไปมาก เช่น การเซ่นไหว้ก่อนลงนา การเกี่ยวข้าวเอาฤกษ์ การช่วยเหลือกันในการทำงาน (ลงแขก ยั่วโด) การเคารพควายซึ่งเป็นกำลังแรงงานที่ช่วยในการทำนา เป็นต้น อีกทั้งชุมชนยังสูญเสียความสามารถในการพึ่งพาตนเองอีกด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิต ปู๋ย ยากำจัดศัตรูพืช วัชพืช เครื่องมือเทคโนโลยีต่างๆ ล้วนต้องพึ่งพากับร้านค้าผู้ประกอบการทั้งในอำเภอ จังหวัด หรือต่างถิ่น ซึ่งทั้งหมดดังกล่าวนับเป็นต้นทุนในการเกษตรของคนในยุคสมัยนี้

ภาพที่ ๔-๖ การเกษตรของชาวบ้านตำบลโคกเพชร

ความรู้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านตำบลโคกเพชรที่มีมาแต่อดีต ทั้งในเรื่องการเกษตร การเลี้ยงวัว-ควาย การเลี้ยงไหม การทอผ้า ทอเสื่อ การจักสาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ พึ่งตนเองได้ในยามหน้าแล้ง ที่เพาะปลูกอะไรได้ไม่มาก ความรู้ภูมิปัญญาดังกล่าวทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริม ใครทำได้มาก มีฝีมือก็สามารถทำได้เยอะ เก็บสินค้าไว้ขาย ไว้ใช้เอง หรือฝากญาติพี่น้องก็ได้ ในปัจจุบันชุมชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น กศน. สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภออุซันต์ สำนักงานปศุสัตว์อำเภออุซันต์ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกเพชร เป็นต้น ปัจจุบันชาวบ้านได้รวมกลุ่มกันทำผลิตภัณฑ์การจักสาน ทอเสื่อของชุมชน รวมกลุ่มผู้เลี้ยงควาย ผู้รู้ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทอเสื่อ ทอผ้า ได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมให้เป็นครูภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชาวบ้านตำบลโคกเพชร ดำเนินวิถีชีวิตที่ผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีและภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนรุ่นเก่า แม้ว่าการเกษตรชาวบ้านจะเปิดรับและใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันเมื่อมีปัญหา ประสบข้อจำกัดจากเทคโนโลยี ชาวบ้านตำบลโคกเพชร ยังมีภูมิปัญญา ความรู้ของตัวเองรองรับ และสามารถนำมาปรับใช้กับสถานการณ์ในปัจจุบันได้ เช่น เมื่อชาวบ้านประสบปัญหาต้นทุนการทำนาจากการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ ปัจจัยการผลิตจากภายนอก ชาวบ้านยังมีระบบการช่วยเหลือกันทางด้านแรงงาน การลงแขก หรือในพื้นที่ตำบลโคกเพชรเรียกว่า “ยัวโค” ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันบนฐานความสัมพันธ์ของความเป็นคนในชุมชนบ้านเดียวกัน ความเป็นเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องที่เคยได้พึ่งพาอาศัยกันมา หรือภูมิปัญญาในการพึ่งตนเองภายในสภาพแวดล้อมของชุมชน ได้แก่ การเลี้ยงวัวควายตามสถานที่สาธารณะหรือที่นาที่เก็บผลผลิตแล้ว การหาอยู่หากินตามแหล่งอาหารธรรมชาติในชุมชน การทอผ้า ทอเสื่อไว้ใช้เองหรือขายเป็นรายได้เสริม เป็นต้น

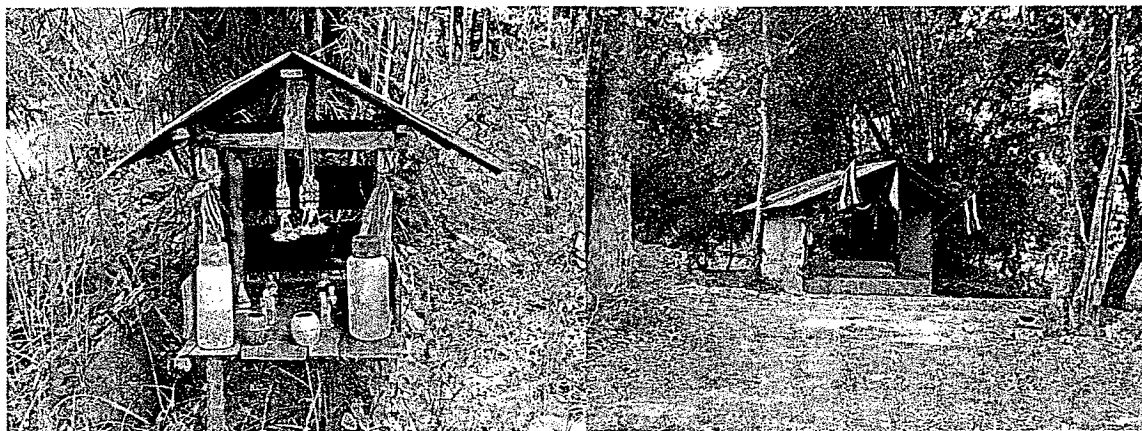
ภาพที่ ๔-๗ ภูมิปัญญาในการเลี้ยงควายของชาวบ้านตำบลโคกเพชร

ภาพที่ ๔-๘ ภูมิปัญญาในการทอผ้าของชาวบ้านตำบลโคกเพชร

ด้านความเชื่อของชุมชน ในปัจจุบันชาวบ้านยังมีความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ เจ้าที่เจ้าทาง (ในटना/ที่สาธารณะ) โดนตา เป็นต้น ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาจากคนในอดีตที่เชื่อว่าในสถานที่ต่างๆ จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเจ้าของ คอยดูแลปกป้องคนในหมู่บ้าน หากใครไม่เคารพ หรือทำการใดที่เป็นการล่วงเกินก็จะ มีเหตุเกิดขึ้นกับเจ้าตัวหรือครอบครัว หากผู้ใดเคารพ ปฏิบัติดีจะมีโชค มีความสงบ หากแม้นบานขอโชคก็ได้ สมหวัง ความเชื่อดังกล่าวปรากฏให้เห็นจากการมีสัญลักษณ์ของความเชื่อตามบริเวณต่างๆ เช่น ในटना ที่ สาธารณะ เป็นต้น ความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อส่วนบุคคล แม้ผู้ใดไม่เชื่อโดยสนิทใจแต่ก็ไม่มีใครลบหลู่ หรือ สร้างความขัดแย้งใดๆ ความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติจึงทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้ ในบริเวณที่มีศาลโดน ตา หรือศาลเล็กตั้งอยู่ผู้คนมีความเกรงใจไม่กล้าล่วงเกินต่อพื้นที่ ทรัพยากรในบริเวณนั้นๆ ไม่สร้างความเดือด ร้อนให้กับผู้เป็นเจ้าของที่นั้นๆ ทำให้ชาวบ้านอยู่ร่วมกันโดยไม่มี ความขัดแย้งต่อกันหรือผิดใจกัน

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อที่สำคัญคือรำแม่มีวด ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาการเจ็บป่วย ไม่สบาย คนสมัยก่อนหรือคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเชื่อว่าการเจ็บป่วย ไม่สบายที่หาสาเหตุไม่ได้ ไปหาหมอก็ไม่ หาย เป็นเพราะเชื่อว่าผีปู้ย่า ตายายมาทำให้เจ็บป่วยเนื่องจากผู้ นั้นได้ไปลบหลู่หรือล่วงเกิน ทำการไม่เหมาะสม ให้ผีปู้ย่า ตายายไม่พอใจ โกรธเคือง ท่านจึงทำให้เจ็บป่วย หากครอบครัวตระหนักได้ก็จะมี การบน บอกรว่า จะเล่นแม่มีวดให้ผีปู้ย่าตายาย โดยขอให้หายจากการเจ็บป่วย เมื่อหายดีแล้วจะเล่นรำแม่มีวดให้เพื่อเป็นการ ขอขมา

ภาพที่ ๔-๔ สัญลักษณ์แสดงถึงความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติของชาวตำบลโคกเพชร

โดยสรุปชุมชนตำบลโคกเพชรในปัจจุบันเป็นชุมชนที่มีความเจริญทางกายภาพ และสาธารณูปโภค พื้นฐาน น้ำ ไฟฟ้า ถนนลาดยาง และมีวัด โรงเรียน เข้าถึงการบริการของหน่วยงานภาครัฐ พอสมควร มีเจ้าหน้าที่ของรัฐลงพื้นที่ ร่วมกิจกรรมงานกับชุมชน การดำเนินชีวิตของผู้คนสะดวกสบายมากขึ้น แต่ยังคงความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คนเอาไว้ได้โดยการปฏิบัติตามความเชื่อ และการสืบสานประเพณีที่ถือปฏิบัติทำร่วมกันของคนในชุมชน คือ แขนโดนตา สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา กรฐิน ลอยกระทง โดยชุมชนจะมีการร่วมมือกันปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และสืบทอดไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน นอกจากนี้ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนยังทำหน้าที่เชื่อมผู้คนไว้ให้ได้มาพบปะ ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยลดช่องว่างในช่วงเวลาฤดูกาลเพาะปลูก-เก็บผลผลิตผู้คนจะต่างคนต่างอยู่ ถ้าไม่มีงานก็ไม่มีความหมายที่จะได้พูดคุยกันหรือเข้าสังคมด้วยกัน ผู้ใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาให้กับเด็ก การเลี้ยงดูก็เลี้ยงดูด้วยเงินทำให้เด็กขาดการอบรมดูแลที่ดีจากพ่อแม่ ห่างเหินกับครอบครัว ปัจจุบันเด็กจะให้ความสำคัญการเล่นคอมพิวเตอร์ หรือโทรศัพท์ และโทรทัศน์มากกว่าครอบครัว

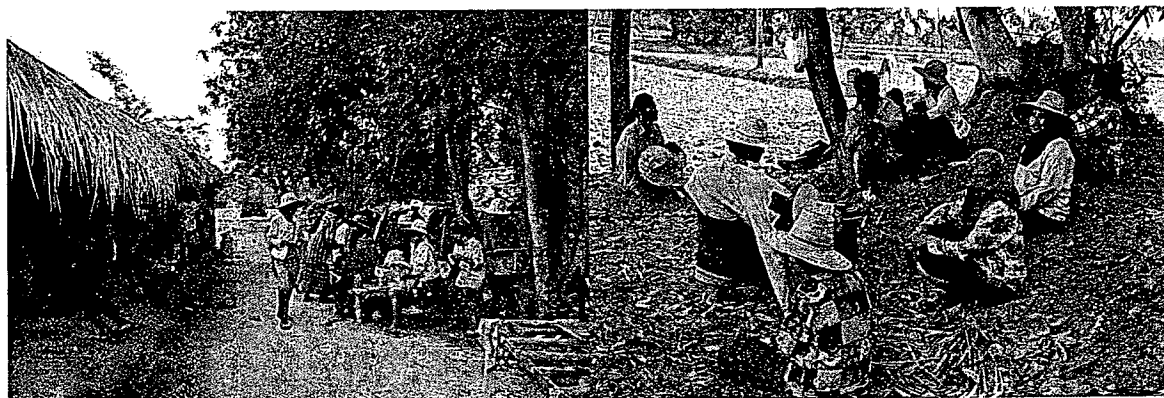
ชาวบ้านตำบลโคกเพชรบางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นเก่ายังมีความมั่นใจต่อวิถีชีวิตที่ชาวบ้านเคยปฏิบัติ เคยดำเนินร่วมกันมา เนื่องจากวิถีการทำการเกษตรและความเชื่อ ประเพณีของชาวบ้านตำบลโคกเพชรได้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสมัยอดีตนั้นเป็นการอยู่อาศัยแบบพึ่งพาอาศัยกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมีอะไรก็แบ่งปันกัน มีข้าวมีน้ำจะเรียกกันมากินด้วยกันเป็นกลุ่มๆ มีการเป็นอยู่แบบเครือญาติปลูกพืชผักสวนครัวกินเอง เหลือกก็แบ่งปัน ในอดีตนั้นจะมีการอยู่ร่วมกันหลายคนไปมาหาสู่กันตลอดเด็กๆ ก็จะเชื่อฟังผู้ใหญ่จะไปไหนมาไหนต้องมีผู้ใหญ่ไปด้วย ชาวบ้านมีความร่วมมือกันในการทำงานเพื่อส่วนรวม เช่น การสร้างถนนจากบ้านภูมิศาสดาไปบ้านใจดีชาวบ้านหลายหมู่บ้านสมัยนั้นจะมาช่วยกันสร้างต่างคนต่างก็ห่อข้าวมากินเอง เป็นระยะทาง ๕ กิโลเมตรเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นต้น ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนตำบลโคกเพชรจึงประทับใจและภาคภูมิใจในความเป็นชุมชนไว้ด้วยวิถีชีวิตที่ชาวบ้านเคยปฏิบัติ เคยดำเนินร่วมกันมา เช่น ความพยายามในการรื้อฟื้นระบบการช่วยเหลือกันทำงาน “ยั่วโด” การรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนให้กลับมา การส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ได้แก่ การเลี้ยงวัวควาย การทอเสื่อ ทอผ้า ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนตำบลโคกเพชรสามารถอยู่ร่วม และปรับตัวกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนได้อย่าง

ค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่กระทบกระเทือนกับชีวิตของผู้คนจนเกิดความรู้สึกขัดแย้ง ต่อด้านของคนในชุมชน และพยายามเข้าใจวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่โดยยังให้ความเคารพกับวิถีชีวิต ความเชื่อของคนรุ่นเก่าที่ปฏิบัติต่อกัน มาที่ได้สร้างความมั่นคงให้กับผู้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๔.๓ การปรับใช้ประเพณียวไดในการฟื้นความสัมพันธ์คนในชุมชนตำบลโคกเพชร

เมื่อสภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนไป วิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลโคกเพชรที่เคยช่วยเหลือพึ่งพากันในการ ดำเนินชีวิตก็ลดน้อยลง ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนก็ต่างทำงานของตัวเอง ไม่ค่อยสนใจชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อื่น เท่าใดนัก เปลี่ยนเป็นการช่วยเหลือโดยมีค่าจ้างเป็นเงิน ไม่ว่าจะเป็นการจ้างแรงงานคน หรือแรงงาน เครื่องจักร อีกทั้งชุมชนยังสูญเสียความสามารถในการพึ่งพาตนเองอีกด้วย

ประเพณียวไดเป็นประเพณีหนึ่งที่นับวันจะหาได้ยากในสภาพสังคมปัจจุบัน แต่ในขณะเดียวกัน ประเพณียวไดก็เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรได้มีการร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูล กัน ผู้คนเริ่มไปมาหาสู่ พบปะ พูดคุย ถามไถถึงชีวิตความเป็นอยู่ของกันและกันมากขึ้น มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างคนในชุมชนเดียวกันกับคนที่อยู่คนละชุมชนในตำบลโคกเพชร ตัวอย่างเช่น คนในชุมชนตำบลโคก เพชรได้มาเจอกันในตอนเช้า ทำกิจกรรมร่วมกัน พูดคุยกัน กินข้าวร่วมกัน นั่งหยอกล้อกัน บ้างก็พา ลูกๆหลานๆมาร่วมสืบสานประเพณียวไดด้วย จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตำบลโคกเพชรที่มี การพึ่งพากันเริ่มกลับมาอีกครั้ง บรรยากาศในอดีตเริ่มกลับมา คนในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นกว่าแต่ ก่อน มีการร่วมแรงร่วมใจกันโดยไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีในปัจจุบัน

ภาพที่ ๔-๑๐ คนในชุมชนตำบลโคกเพชรนั่งคุยกันขณะพักจากการทำยวได

ภาพที่ ๔-๑๑ เด็กๆเข้าร่วมเรียนรู้ประเพณียวโด

๔.๔ การปรับใช้ประเพณียวโดในการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรของชุมชนตำบลโคกเพชร

ชุมชนตำบลโคกเพชรมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่ในสังคมปัจจุบันนิยมใช้เครื่องจักรในการทำการเกษตรมากกว่าการใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ อีกทั้งยังมีการใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตรเป็นจำนวนมาก รวมถึงการใช้ยากำจัดศัตรูพืชอีกด้วย ทำให้หน้าดินเสื่อมโทรมและยังส่งผลถึงสุขภาพร่างกายของคนในชุมชนตำบลโคกเพชรที่ได้รับสารเคมีเข้าไปด้วย

เกษตรกรรมสมัยใหม่ที่ใช้เครื่องจักรในการทุนแรงแทนแรงงานคน เปรียบเสมือนเป็นการผลักดันแรงงานคนให้ไปประกอบอาชีพอื่น แต่ในขณะเดียวกันการใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ในการทำการเกษตรโดยการยวโดกลับทำให้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรหันกลับมาทำอาชีพเกษตรกรรมมากยิ่งขึ้นและยังสามารถลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานอีกด้วย ซึ่งวิธีการทำการเกษตรของชาวตำบลโคกเพชร ที่นำเอาประเพณียวโดที่เป็นประเพณีดั้งเดิมของคนในชุมชนมาใช้ในการทำเกษตร มีดังต่อไปนี้

การยวโดไถนา โดยใช้แรงงานกระบือ

กิจกรรมนี้ทำทั้งหมด ๗ ครั้ง (๒๔ พ.ค. - ๒๗ พ.ค. ๕๘ และ ๒๔ มิ.ย. - ๒๖ มิ.ย. ๕๘) ที่แปลงนาของ นางอบ ดวงธนู เนื้อที่ ๗ ไร่ ,นายชิต ดวงใจ เนื้อที่ ๒ ไร่ ,นายบุญรัตน์ โจนรัมย์ เนื้อที่ ๒ งาน และนางสมวง แพงมา เนื้อที่ ๔ ไร่

วันแรก เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๘ สถานที่ แปลงนาของนางอบ ดวงธนู เนื้อที่ ๗ ไร่ ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ - ๐๗.๓๐ น. เป็นการฝึกกระบือไถนา

ภาพที่ ๔-๑๒ การฝึกกระบือไถนา

คนที่ร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย และคนในชุมชน รวมทั้งหมด ๓๔ คน

๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไคว้
๒. นางจิตรา	ศรีสมบัติ
๓. นางรื่องษ์	ใจمند
๔. นางรี	ใจمند
๕. นางอัญเนตร	ศรีวิมล
๖. นางสรีด	ใจمند
๗. นางเสนอ	ใจนวน
๘. นางจนา	สถานพงษ์
๙. นางสุนันทา	งามสม
๑๐. นายจำรูญ	ศรีสมบัติ
๑๑. นางประลิต	พลทา
๑๒. นายยุทธ	ปัญญาบุตร
๑๓. นางวิไลพร	สายแก้ว
๑๔. นางโถม	คันคร
๑๕. นางสุทิศ	ทันเกตุ
๑๖. นางอ้อ	คันคร
๑๗. นายสุรัตน์	ธรรมบุญ
๑๘. นายบุญรัตน์	ใจรัมย์
๑๙. นางสาวน	ไชยทิพย์
๒๐. นางสนอง	โพธิ์ปรัก
๒๑. นางขาลี	พงษ์สุวรรณ
๒๒. นายสนะ	สว่างภาพ
๒๓. นางสระเ	มูลจิต

๒๔.นางเกวียน	ใจนวน
๒๕.นางสำรวย	ใจมนต์
๒๖.นางสดี	ชั้นรัตน์
๒๗.นางละเอียด	ใจมนต์
๒๘.นางนิตยาภรณ์	วงษ์ชั้น
๒๙.นางสรอย	อดใจ
๓๐.นายประวิช	ใจนวน
๓๑.นายลำพัน	ใจมนต์
๓๒.นางวิไล	ดวงธนู
๓๓.นายคำดี	จันทสุข
๓๔.นายบำรุง	ศิลารัตน์

วันที่สอง เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘ สถานที่ แปลงนาของนางอบ ดวงธนู เนื้อที่ ๗ ไร่ ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ -๐๗.๓๐ น. เป็นการฝึกกระบือไถนา

คนที่ร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย และคนในชุมชน รวมทั้งหมด ๓๕ คน

๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไคว้
๒. นางสาว	ใจมนต์
๓. นางจนา	สถานพงษ์
๔. นางรสวงษ์	ใจมนต์
๕. นายเมียด	พลทา
๖. นางรี	ใจมนต์
๗. นางแสง	จันครา
๘. นางสาวน	ไชยทิพย์
๙. นางอัญเนตร	ศรวิมล
๑๐.นายสุรินทร์	ธรรมบุญ
๑๑.นางจิตนาภรณ์	สีลาย
๑๒.นางละเอียด	ใจมนต์
๑๓.นายลือชัย	ใจมนต์
๑๔.นายยุทธ	ปัญญาบุตร
๑๕.นางอ้อ	คันศร
๑๖.นางโถม	คันศร
๑๗.นางวิไลพร	สายแก้ว
๑๘.นางนิตยาภรณ์	วงษ์ชั้น
๑๙.นายสิน	ใจนวน
๒๐.นางเสนอ	ใจนวน
๒๑.นางอบ	ดวงธนู

๒๒.นางประไพ	ศรีระสา
๒๓.นางสนอง	โพธิ์ปรึก
๒๔.นางรุ่งเส้นท์	ใจمند
๒๕.นางสรีด	ใจمند
๒๖.นางสะเร	มูลจิต
๒๗.นางวิไล	ดวงธนู
๒๘.นางเกวียน	ใจนวน
๒๙.นายลำพัน	ใจمند
๓๐.นายชิด	ดวงใจ
๓๑.นางจิตรา	ศรีสมบัติ
๓๒.นายประวิช	ใจนวน
๓๓.นางทองอินทร์	ใจمند
๓๔.นางสรอย	อดใจ
๓๕.นางสุแทน	มีฤทธิ์

วันที่สาม เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๘ สถานที่ แปลงนาของนางอบ ดวงธนู เนื้อที่ ๗ ไร่ ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ -๐๗.๓๐ น. เป็นการฝึกกระบือไถนา

คนที่ร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย และคนในชุมชน รวมทั้งหมด ๓๐ คน

๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไคว้
๒. นางจิตรา	ศรีสมบัติ
๓. นางเสนอ	ใจนวน
๔. นายสิน	ใจนวน
๕. นางทองอินทร์	ใจمند
๖. นางอบ	ดวงธนู
๗. นายยุทธ	ปัญญาบุตร
๘. นายลำพัน	ใจمند
๙. นางลดาวรรณ	ใจนวน
๑๐.นางสาวน	ไชยทิพย์
๑๑.นางสะดี	ชั้นรัตน์
๑๒.นางร้สงษ์	ใจمند
๑๓.นางรี	ใจمند
๑๔.นางเกวียน	ใจนวน
๑๕.นายชิด	ดวงใจ
๑๖.นางสุแทน	มีฤทธิ์
๑๗.นางจนา	สถานพงษ์
๑๘.นางชาลี	พงษ์สุวรรณ

๑๙. นายสี	มีฤทธิ์
๒๐. นางสาว	โพธิ์ปรัก
๒๑. นายสือชัย	ใจمند
๒๒. นางสาว	มูลจิต
๒๓. นางวิไล	ดวงธนู
๒๔. นางจิตนาภรณ์	สืลาย
๒๕. นางประไพ	ศรีระสา
๒๖. นางสาว	อดใจ
๒๗. นายสุรัตน์	ธรรมบุญ
๒๘. นายสนองชัย	วงศ์พันธ์
๒๙. นายจินดา	โพธิ์ปรัก
๓๐. นางเฉลียว	ใจمند

วันที่สี่ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๘ สถานที่ แปลงนางของนางอบ ดวงธนู เนื้อที่ ๗ ไร่ ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ - ๐๗.๓๐ น. เป็นการฝึกกระบือไถนา

คนที่ร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย และคนในชุมชน รวมทั้งหมด ๑๐ คน

๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไค้ว
๒. นางอบ	ดวงธนู
๓. นางนิตยาภรณ์	วงศ์พันธ์
๔. นางแสง	จันครา
๕. นายบุญนาค	ดวงธนู
๖. นายหน	ใจนวน
๗. นายวิเชียร	ใจمند
๘. นางสาว	มูลจิต
๙. นางขาลี	พงษ์สุวรรณ
๑๐. นายคำดี	จันทสุข

วันที่ห้า เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๘ สถานที่ แปลงนางของนายจิต ดวงใจ เนื้อที่ ๒ ไร่ และแปลงของพี่บุญรัตน์ โจนรัมย์ ๒ งาน เริ่มตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ - ๐๘.๓๐ น. เป็นการไถนาเพื่อทำนาจริงๆ

ภาพที่ ๔-๑๓ การใช้กระบือในการไถนา

คนที่ร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย และคนในชุมชน รวมทั้งหมด ๒๓ คน

๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไคว้
๒. นางจินตนาภรณ์	สีลาย
๓. นางสาวดี	ชั้นรัตน์
๔. นายบุญรัตน์	โจนรัมย์
๕. นางสาวน	ไชยทิพย์
๖. นางวิไล	ดวงธนู
๗. นายยุทธ	ปัญญาบุตร
๘. นางนิตยาภรณ์	วงศ์พันธ์
๙. นางละเอียด	ใจมนต์
๑๐. นายลือชัย	ใจมนต์
๑๑. นางจิตรา	ศรีสมบัติ
๑๒. นางสาวนง	โพธิ์ปรีก
๑๓. นางสาวริต	ใจมนต์
๑๔. นางสาวลี	พงษ์สุวรรณ
๑๕. นางโหม	คันศร
๑๖. นางวิไลพร	สายแก้ว
๑๗. นางสาวนอ	ใจนวน
๑๘. นายสิน	ใจนวน
๑๙. นางสาวงษ์	ใจมนต์
๒๐. นางทองอินทร์	ใจมนต์
๒๑. นางเฉลียว	ใจมนต์

๒๒. นางอัญเนตร   ศรีวิมล

๒๓. นางเวช   แพงมา

วันที่หก เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘ สถานที่ แปลงนาของนางสมวง แพงมา เนื้อที่ ๔ ไร่ ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ -๐๗.๓๐ น. เป็นการฝึกกระบือไถนา

คนที่ร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย และคนในชุมชน รวมทั้งหมด ๑๗ คน

๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไคว้
๒. นางสาวนง	โพธิ์ปรัก
๓. นางจินตนาภรณ์	สีลาย
๔. นางสาวดี	ชั้นรัตน์
๕. นางโฉม	คันศร
๖. นายยุทธ	ปัญญาบุตร
๗. นางละเอียด	ใจمند
๘. นายชิด	ดวงใจ
๙. นางสาวนอ	ใจนวน
๑๐. นายสิน	ใจนวน
๑๑. นางสาวเร	มูลจิต
๑๒. นางชาลี	พงษ์สุวรรณ
๑๓. นางรังสรรค์	ใจمند
๑๔. นายบุญรัตน์	ใจรัมย์
๑๕. นางสาวนันทา	งามสม
๑๖. นายจำรูญ	ศรีสมบัติ
๑๗. นางเกวียน	ใจนวน

วันที่เจ็ด เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๘ สถานที่ แปลงนาของนางสมวง แพงมา เนื้อที่ ๔ ไร่ ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ -๐๗.๓๐ น. เป็นการฝึกกระบือไถนา

คนที่ร่วมกิจกรรม ทีมวิจัย และคนในชุมชน รวมทั้งหมด ๒๐ คน

๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไคว้
๒. นางทองอินทร์	ใจمند
๓. นางสาวน	ไชยทิพย์
๔. นางสาวดี	ชั้นรัตน์
๕. นางจิตนาภรณ์	สีลาย
๖. นางเกวียน	ใจนวน
๗. นางสาวเร	มูลจิต

๘. นางสาวนันทา	งามสม
๙. นายจำรูญ	ศรีสมบัติ
๑๐.นางจนา	สถานพงษ์
๑๑.นางเสนอ	ใจนวน
๑๒.นางจิตรา	ศรีสมบัติ
๑๓.นายบุญรัตน์	โจนรัมย์
๑๔.นางสุเทิน	มีฤทธิ์
๑๕.นางนิตยาภรณ์	วงศ์ขันธ
๑๖.นางประไพ	ศรีระสา
๑๗.นางชาติ	พงษ์สุวรรณ
๑๘.นายहन	ใจนวน
๑๙.นางทุน	แพงมา
๒๐.นายวิเชียร	ใจมนต์

หน่วยงานที่เข้าร่วม

- นักวิจัย
- กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือชุมชนบ้านระกา
- ชาวบ้าน

ตามแผนที่กำหนดไว้ โดย

๑. ได้จัดเตรียมอุปกรณ์
  - ของส่วนรวม มี คันไถ ๑๐ ชุด คราด ๑ อัน
  - ของส่วนตัว คันไถ ที่นำมามี ๕ ชุด , แอกนอย ๓ ตัว และ นิม ๑ อัน
  - เชือก กระบือ และคน
๒. สถานที่ แปลงนา
๓. วันนัดหมาย ตามที่ตกลงกัน

๔. การประชาสัมพันธ์ ในชุมชน ใช้เสียงตามสายหอกระจายข่าวของชุมชน ๘ ครั้ง ในตำบล แจ้งในที่ประชุมชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลโคกเพชร กับผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยฯ แพทย์ฯ สารวัตรฯ นายกฯ ปลัด อบต. และเจ้าหน้าที่รพ.สต. และทีมวิจัยก็บอกเชิญชวนกับเพื่อนบ้าน กลุ่มกระบือ ปากต่อปาก

สิ่งที่ได้ตามแผน / ปรับตามสภาพ

๑. อุปกรณ์พร้อม กระบือพร้อม คนพร้อม
๒. สถานที่พร้อมกับการไถ ไถนาเสร็จทุกแปลง

๓. คนมาร่วมกิจกรรมค่อนข้างมาก ตามที่วางไว้ แต่ก็มีบ้างที่บางวันมาน้อย อาจจะระยะเวลาการทำต่อเนื่องเกินไป

ผลที่เกิดขึ้น

๑. ไถ่เสร็จแปลงนาทุกแปลง
๒. ได้ประโยชน์ ได้ฝึกควายไถนา ควายและคนไถนาเป็น
๓. ได้ประโยชน์ ลดต้นทุนจริง ก็จะทำต่อไปเรื่อยๆ ยิ่งทำยิ่งได้ พึ่งตนเอง
๔. กลุ่มมีความรัก ความสามัคคีกัน ช่วยเหลือ รับผิดชอบร่วม ลงแรง ร่วมแรงร่วมใจ เสียสละ เต็มที่ เต็มใจ เอื้ออาทรกัน มากขึ้น
๕. สุขภาพจิตดี คลายเครียด พุดคุยกัน ได้ความสนุกสนาน ได้พักผ่อนดีในการทำนาโดยใช้แรงงาน กระบือ
๖. สุขภาพกายดี ได้ออกกำลังกาย
๗. ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ของกลุ่มย่าวไต กับ กลุ่มผู้เลี้ยงกระบือ สมาชิกในครอบครัว สามัญภรรยา ผู้เฒ่าผู้แก่ และเด็กๆ

สิ่งที่ทีมทำได้ดี

๑. มีความตั้งใจและมุ่งมั่นกับกิจกรรมนี้ ไม่ว่าจะเจอสถานการณ์แบบไหนก็ช่วยกันทำงานสำเร็จ เช่น กระบือบางตัว ดื้อ หรือตัวใหญ่เกินไป ก็ช่วยกันจับช่วยกันฝึกจนได้ นานบางที่อยู่ไกลต้องข้ามถนนไป ก็ไม่เป็นปัญหา
๒. ทำเกินกิจกรรมที่กำหนดไว้ เพราะต้องการฝึกควายฝึกคนไถไถนาเป็นจริงๆ ไม่ได้สักแต่จะทำแค่เสร็จๆตามกิจกรรม เช่น ในกลุ่มไม่มีแปลงนาที่จะไถแล้ว ต้องไปขอแปลงนาคนอื่นมาเพื่อต้องการฝึกควายให้เป็น
๓. มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำ เมื่อถึงเวลานัดหมายกันต่างคนต่างมา พร้อมกับอุปกรณ์ ที่นาไหนไม่เสร็จ ก็นัดกันทำงานเสร็จ

การทำปุ๋ยชีวภาพ

กิจกรรมทำเมื่อวันที่ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๘ สถานที่ ถนนคอนกรีตทางเข้าบ้านผู้ช่วยเวช (ทางตัน) ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ -๑๗.๓๐ น.

ภาพที่ ๔-๑๔ การทำปุ๋ยชีวภาพ

คนที่ร่วมกิจกรรม มีทั้งหมด ๑๑ คน

๑. นางจิตรา	ศรีสมบัติ
๒. นางนิตยาภรณ์	วงศ์ขันธ
๓. นายเวช	แพงมา
๔. นางจนา	สถานพงษ์
๕. นายยุทธ	ปัญญาบุตร
๖. นายวิเชียร	ใจมนต์
๗. นางสนอง	โพธิ์ปรัก
๘. นางสาวหยด	ใจสุระ
๙. นางเกรียน	ใจนวน
๑๐. นางทูน	แพงมา
๑๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไคว้

ตามแผนที่กำหนดไว้ โดย

๑. ได้จัดเตรียมอุปกรณ์ มี วัตถุประสงค์ ปุยคอก แกลบ รำอ่อน กากน้ำตาล ถังหมัก ซี้เถ้าจากผักตบชวา
๒. สถานที่ พื้นถนนคอนกรีตเขต ๔ ซึ่งเป็นซอยตันที่ส่วนบุคคล
๓. วันนัดหมาย ตามที่ตกลงกัน

๔. การประชาสัมพันธ์ ในชุมชน ใช้เสียงตามสายหอกระจายข่าวของชุมชน ๓-๔ ครั้ง ในตำบล แจ้งในที่ประชุมชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลโคกเพชร กับผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยฯ แพทย์ฯ สารวัตรฯ นายกฯ ปลัด อบต. และเจ้าหน้าที่รพ.สต. และทีมวิจัยก็บอกเชิญชวนกับเพื่อนบ้าน ปากต่อปาก

ปัญหา/อุปสรรค

๑. น้ำประปาไม่ไหล ต้องปั้มน้ำบาดาลใช้แทน ซึ่งไหลน้อยไม่ทันเวลา
๒. สภาพอากาศ ตอนเช้าอากาศร้อนมาก ตอนบ่ายฝนทำท่าจะตก ต้องเร่งทำให้ทันฝน
๓. คนมาร่วมกิจกรรมน้อย แต่วัตถุประสงค์มีเยอะ ต้องเร่งทำและหนักมาก ทำได้ช้า ซึ่งปกติที่เคยทำเสร็จเที่ยง และส่วนใหญ่ก็เป็นผู้หญิง สูงวัย อายุ น้อยสุด ๔๒ ปี สูงสุด ๖๒ ปี

ผลที่เกิดขึ้น

- ๑.. ได้ปุ๋ย (คนละ ๖-๘ ถุงปุ๋ย) ได้พบปะร่วมกิจกรรมกับทีมวิจัย มีพี่เลี้ยงสกว. ปลัดอบต.
๒. ได้กินอาหารร่วมกัน ได้พบคุยกับเพื่อน
๓. ได้รับความรู้ ได้ประโยชน์ ลดต้นทุนได้จริง ยิ่งทำยิ่งได้ เกิดการพึ่งตนเอง
๔. ช่วยเหลือกันและกัน รับผิดชอบร่วมกัน ร่วมแรงร่วมใจ
๕. ได้ความสนุกสนาน ได้ฟังนิทาน เรื่องเล่าตลกๆ
๖. ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ของกลุ่มยัวโด สมาชิกในครอบครัว พ่อแม่ลูก สามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้ เช่นเด็กช่วยกวาดฝุ่น จับถุงปุ๋ย เก็บของ ผู้ใหญ่เห็นเด็กช่วยก็ชื่นใจ

๔.๕ การปรับใช้ประเพณียัวโดในการฟื้นสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติของชุมชนตำบลโคกเพชร

ชุมชนตำบลโคกเพชรเป็นชุมชนที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นแหล่งอาหาร ทั้งจากดิน น้ำ และป่า ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชุมชน ปัจจุบันแหล่งอาหารที่สำคัญเริ่มลดน้อยลง เนื่องจากหลายๆปัจจัย เช่น การใช้สารเคมีในการทำการเกษตรทำให้สารเคมีซึมลงดินและไหลไปสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ที่เป็นแหล่งอาหารสำคัญของชาวบ้าน เช่น การหาปู หาปลา การนำมาใช้ในการเกษตร ใช้เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่งผลให้แหล่งอาหารที่เคยอุดมสมบูรณ์ลดน้อยลง รวมถึงน้ำที่เคยใช้ในการเลี้ยงสัตว์ก็ไม่ค่อยสะอาดส่งผลถึง

สุขภาพของสัตว์เลี้ยงด้วย การตัดไม้ทำลายป่าก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งเช่นกันที่ทำให้แหล่งอาหารทางธรรมชาติลดลง สัตว์ป่าบางชนิดก็สูญพันธุ์ ของป่าบางอย่างก็หายาก ทั้งๆที่สามารถเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ของชาวบ้านได้ เช่นการเก็บเห็ดขาย เป็นต้น

ป่าชุมชนเปรียบเสมือนแหล่งอาหารที่สำคัญของคนในชุมชนตำบลโคกเพชร จึงนำเอาประเพณียวโดที่เป็นประเพณีดั้งเดิมของคนในชุมชนมาใช้ในการรักษาป่าชุมชน ดังนี้

ปฏิบัติการยวโดปลูกต้นไม้

ภาพที่ ๔-๑๕ การยวโดปลูกต้นไม้

วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๘ เวลา ๑๐.๓๐ น.ที่ป่าช้าทะโนนกุลมุย อยู่ทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ติดกับบ้านตาองค์

คนร่วมกิจกรรม จำนวน ๑๗ คน

๑. นางสาวดาวรุ่ง	แซ่ไคว้
๒. นางจินตนาภรณ์	สีลาย
๓. นางรวิวงศ์	ใจมนต์
๔. นายเวช	แพงมา

๕. นางเฉลีย	ใจمند
๖. นางทองอินทร์	ใจمند
๗. นายยุทธ	ปัญญาบุตร
๘. นางวิสัยพร	สายแก้ว
๙. นางโถม	คันศร
๑๐. นางละเอียด	ใจمند
๑๑. นางสระ	มูลจัต
๑๒. นางอัญเนตร	ศรวิมล
๑๓. นางสรีด	ใจمند
๑๔. นางเสนอ	ใจนวน
๑๕. นางสะดี	ขันธรัตน์
๑๖. นางเฉลีย	ใจمند
๑๗. นางสนอง	โพธิปริก

ตามแผนที่กำหนดไว้

วัสดุอุปกรณ์ โดยได้จัดเตรียมหาต้นไม้ จำนวน ประมาณ ๓๐๐ ต้น มีไม้มะค่าโมง ชี้เหล็ก อีหาล้า พะยูง จากศูนย์เพาะพันธุ์กล้าไม้ศรีสะเกษ (เมื่อ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๘) และทีม

๑. วิจัยนำมาเพิ่มบางส่วน เช่น พี่เฉลีย นำต้นกะท้อนมา ๑ ต้น ต้นมะรุ้ม ๑ ต้น , พืชทร ขนุน ต้น สะเดา ๓ ต้น มะแขว ๒ ต้น , พี่สนอง ๕ ต้น , ดาวรุ่ง นำต้นอินทผลาล์ม มา ๕ ต้น เสียม จี๊อบ ครุ
๒. สถานที่ ทะโนนกุลมุย (ป่าช้า)
๓. วันเวลานัดหมาย ตามที่ตกลงกัน วันที่ ๒๔ มิ.ย. ๕๘ เวลา ๑๐.๓๐ น.
๔. แจ้งประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าว ของชุมชน ในตำบลแจ้งในที่ประชุมชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน

สิ่งที่ไม่ได้ตามแผน

๑. ต้นไม้ไม่ได้ตามที่ตกลงไว้ เพราะที่ศูนย์เพาะชำไม่มี และทีมวิจัย ก็นำมาเพิ่มเติมน้อย
๒. คนมาร่วมไม่มาก ติดภารกิจกัน แจ้งกะทันหัน
๓. ฝนตก ทำให้ต้องเร่งปลูก

ผลที่เกิดขึ้น สิ่งที่เห็นจากกิจกรรม

๑. ปลูกต้นไม้เสร็จ ไม่ต้องรดน้ำ ฝนตกลงมาพอดี อากาศไม่ร้อนไม่มีแดด แต่ละคนทำกันอย่างเต็มที่
๒. ได้เห็นความร่วมมือของคนในชุมชน , ผู้ปกครองพาเด็ก ๆ มาช่วยปลูกด้วย (โรงเรียนวัดหยุด วันนั้นพอดี) ช่วยการปลูกและขุดหลุมปลูกด้วยกัน
๓. เห็นความกระตือรือร้น เห็นความตั้งใจ ไปกันตรงเวลา

๔.๖ การปรับใช้ประเพณียวไดในการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร

การสืบสานประเพณีที่ถือปฏิบัติทำร่วมกันของคนในชุมชนตำบลโคกเพชร คือ แชนโดนตา สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา กลฐิน และลอยกระทง โดยชุมชนจะมีการร่วมมือกันปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และสืบทอดไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

ประเพณียวไดก็เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรได้ทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น อีกทั้งยังร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน และให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น เช่น การยวไดโกนา การยวไดหวานข้าว การยวไดดำน การยวไดเกี่ยวข้าว การยวไดทำปุ๋ย การยวไดปลูกต้นไม้ ฯลฯ การทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันจึงเป็นการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิมที่กำลังจะสูญหายไปของชุมชนให้กลับมาทำร่วมกันและรักษาประเพณีอันดีงามนี้ไว้ เกิดการอนุรักษ์และสืบสานไว้เพื่อให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้เรียนรู้ วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีน้ำใจอันดีงามต่อกัน เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นต่อกันและกันมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษา

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

รายงานผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการสรุปผลการศึกษาของโครงการการปรับใช้ประเพณียั่วโดเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร อำเภوخุขัน จังหวัดศรีสะเกษ โดยคณะทำงานได้ทำการศึกษาตามขอบเขตเนื้อหา ๓ ส่วน คือ ชุดความรู้ คุณค่าประเพณียั่วโดของชุมชนตำบลโคกเพชร วิถีชีวิตของชุมชนตำบลโคกเพชรในอดีต-ปัจจุบัน และการปรับใช้ประเพณียั่วโดกับชุมชนในด้านต่างๆ คือ การฟื้นความสัมพันธ์คนในชุมชน การฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม การฟื้นสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติ และการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่ม บันทึกข้อมูล ปฏิบัติการ สรุปลักษณะ และเรียบเรียงเป็นชุดข้อมูล ซึ่งได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ประกอบด้วย ผู้รู้ในชุมชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนในอดีตและปัจจุบัน ผู้สูงอายุในชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านในชุมชนตำบลโคกเพชรได้นิยามความหมาย “ยั่วโด” ว่าหมายถึง การช่วยกันไป ช่วยกันมา เป็นลักษณะของการขอแรง เราไปขอแรงเขา เมื่อเขามาช่วยแล้วเราต้องไปช่วยเขาคืน มีความผูกมัดกัน มีพันธะสัญญาต่อกันในการช่วยเหลือ ส่วนใหญ่กิจกรรมที่ชาวบ้านนิยมยั่วโดมักเป็นกิจกรรมทางการเกษตร เช่น ยั่วโดดำนา ยั่วโดเกี่ยวข้าว และยั่วโดนวดข้าว เป็นต้น การยั่วโดของชุมชนตำบลโคกเพชร มีคุณค่าต่อผู้คนเนื่องจากนับเป็น “กลุ่มเครือข่ายการช่วยเหลือกันภายในชุมชน” โดยมีสิ่งที่เป็นหัวใจของการยั่วโดชุมชนตำบลโคกเพชร สรุปได้ดังนี้

๑. ประหยัด ช่วยลดต้นทุน เพราะเป็นการช่วยเหลือกันไปกันมาโดยไม่คิดค่าแรง จะมีเพียงแต่การเลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำกันในเรื่องเท่านั้น จะเป็นการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนหรือญาติพี่น้องกัน โดยไม่มีการจ้าง ช่วยเหลือกันด้วยใจ ด้วยความเต็มใจไม่คิดค่าแรง ส่วนอาหารการกินเป็นการดูแลกันตามมีเท่าที่หาได้ตามธรรมชาติไม่ต้องซื้อ หรือหากซื้อก็ตามกำลังของเจ้าภาพ
๒. สนุกสนาน มีความสุข ได้พูดคุยกันเรื่องเก่าๆ ในอดีต มีบางคนหรือคนแก่ได้เล่าเรื่องราวในอดีตนิทานโบราณให้ฟัง บางคนร้องเพลง ทำให้การทำงานมีความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน
๓. การช่วยเหลือกัน สร้างความสามัคคีในกลุ่มและชุมชน
๔. เป็นกลุ่มเครือข่ายธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อพึ่งพาอาศัยกันบนฐานความสัมพันธ์ของเพื่อนบ้าน เครือญาติ

ชุมชนตำบลโคกเพชรมีลักษณะเป็นสังคมชนบทท้องถิ่นที่ผู้คนดำเนินชีวิตบนฐานการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ อาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่ คือ ทำนาปลูกข้าว ปลูกพริก ปลูกพืชผักต่างๆ เลี้ยงวัว-ควาย ไก่ หมู และหาอยู่หากินกับหนองน้ำ ลำห้วยธรรมชาติ ประชากรบางส่วนทำอาชีพรับราชการ ครู หมอ ทหาร ตำรวจ เป็นต้น คนรุ่นหลังจะมีโอกาสในการเลือกประกอบอาชีพได้หลากหลาย เพราะได้เรียนหนังสือสูงกว่าคนรุ่นเก่า และสังคมในปัจจุบันก็มีช่องทางให้คนทำงานได้หลากหลายขึ้น แต่อย่างไรก็ตามประชากรของชุมชนตำบลโคกเพชรส่วนใหญ่เป็นคนที่มิได้ผูกพันอยู่กับการเกษตรเป็นหลัก

การทำการเกษตรของชาวตำบลโคกเพชรเปลี่ยนไปจากอดีต ชาวบ้านมีเครื่องมือ เทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัย ได้แก่ รถไถนาเดินตาม รถไถใหญ่ รถเกี่ยวข้าว รถนวดข้าว เครื่องสูบน้ำ ปุ๋ย ยากำจัดวัชพืช แมลงต่างๆ เป็นต้น การทำนาในปัจจุบันจึงสะดวก รวดเร็วกว่าในอดีต แต่ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีที่เข้ามานี้ส่งผลให้รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของชาวตำบลโคกเพชรที่ผูกพันกับการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย วัฒนธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนาได้หายไป ลดความสำคัญลงไปมาก เช่น การเซ่นไหว้ก่อนลงนา การเกี่ยวข้าวเอาฤกษ์ การช่วยเหลือกันในการทำงาน หรือ ลงแขก ยั่วโด และการเคารพควายซึ่งเป็นกำลังแรงงานที่ช่วยในการทำนา เป็นต้น เมื่อเทคโนโลยีการเกษตรเข้ามา วิถีชีวิตของชาวตำบลโคกเพชรที่เคยช่วยเหลือพึ่งพากันในการดำเนินชีวิตก็ลดน้อยลง เปลี่ยนเป็นการช่วยเหลือโดยมีค่าจ้างเป็นเงิน ไม่ว่าจะเป็นการจ้างแรงงานคน หรือแรงงานเครื่องจักร อีกทั้งชุมชนยังสูญเสียความสามารถในการพึ่งพาตนเองอีกด้วย กล่าวคือ ชาวบ้านต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิต ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช วัชพืช เครื่องมือเทคโนโลยีต่างๆ ล้วนต้องพึ่งพากับร้านค้า ผู้ประกอบการทั้งในอำเภอ จังหวัด หรือต่างถิ่น ซึ่งนับเป็นต้นทุนทางการเกษตรของคนในยุคสมัยนี้

ท่ามกลางสถานการณ์ดังกล่าว พบว่า มีชาวบ้านตำบลโคกเพชรบางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นเก๋ายังมีความมั่นใจต่อวิถีชีวิตที่ชาวบ้านเคยปฏิบัติ เคยดำเนินร่วมกันมา เนื่องจากวิถีการทำการเกษตรและความเชื่อประเพณีของชาวตำบลโคกเพชรได้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในสมัยอดีตนั้นเป็นการอยู่อาศัยแบบพึ่งพาอาศัยกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมีอะไรก็แบ่งปันกัน มีข้าวมีน้ำจะเรียกกันมากินด้วยกันเป็นกลุ่มๆ มีการเป็นอยู่แบบเครือญาติปลูกพืชผักสวนครัวกินเอง เหลือกก็แบ่งปัน ในอดีตนั้นจะมีการอยู่ร่วมกันหลายคนไปมาหาสู่กันตลอดเด็ก ๆ ก็จะไปหาผู้ใหญ่จะไปไหนมาไหนต้องมีผู้ใหญ่ไปด้วย ชาวบ้านมีความร่วมมือกันในการทำงานเพื่อส่วนรวม ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนตำบลโคกเพชรจึงประทับใจประคับประคองความเป็นชุมชนไว้ด้วยวิถีชีวิตที่ชาวบ้านเคยปฏิบัติ เคยดำเนินร่วมกันมา เช่น ความพยายามในการรื้อฟื้นระบบการช่วยเหลือกันทำงาน “ยั่วโด” การรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนให้กลับมา การส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ได้แก่ การเลี้ยงวัวควาย การทอเสื่อ ทอผ้า ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนตำบลโคกเพชรสามารถอยู่ร่วม และปรับตัวกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยไม่กระทบกระเทือนกับชีวิตของผู้คนในชุมชนตำบลโคกเพชร

ในการดำเนินกิจกรรมช่วงที่ ๒ (เป็นช่วง ตัดวงเล็บออกปฏิบัติการ) ทางคณะทำงานจึงได้วิเคราะห์ร่วมกันว่าควรจะนำคุณค่าของยั่วโดที่เคยมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรกลับมาฟื้นคุณค่าให้มีพลังในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยทดลองปรับใช้ประเพณียั่วโดกับชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การฟื้นความสัมพันธ์คนในชุมชน การฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม การฟื้นสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติ และการฟื้นวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร ซึ่งจากการปฏิบัติการดังกล่าวทำให้เกิดผลต่อชุมชน ดังนี้

การใช้ประเพณียั่วโดในการฟื้นความสัมพันธ์คนในชุมชนทำให้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรได้มีการร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผู้คนเริ่มไปมาหาสู่ พบปะ พูดคุย ถามไถ่ถึงชีวิตความเป็นอยู่ของกันและกันมากขึ้น มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างคนในชุมชนเดียวกันกับคนที่อยู่คนละชุมชนในตำบลโคกเพชร จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตำบลโคกเพชรที่มีการพึ่งพากันเริ่มกลับมาอีกครั้ง บรรยากาศในอดีตเริ่มกลับมา คนในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นกว่าเดิม

การใช้ประเพณียั่วโดในการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรมทำให้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรหันกลับมาทำอาชีพเกษตรกรรมมากยิ่งขึ้นและยังสามารถลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานอีกด้วย

การใช้ประเพณียวดยในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม/แหล่งอาหารธรรมชาติโดยการปลูกต้นไม้ในป่าชุมชน ทำให้ป่ามีต้นไม้เพิ่มมากขึ้น มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น คนในชุมชนสามารถใช้ชีวิตโดยการพึ่งพิงธรรมชาติได้มากกว่าเดิม และยังมีรายได้เสริมจากแหล่งอาหารทางธรรมชาติอีกด้วย

การใช้ประเพณียวดยในการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตำบลโคกเพชร ทำให้คนในชุมชนตำบลโคกเพชรได้ทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น เกิดแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ อีกทั้งยังร่วมกันสืบสานวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน และให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น

๕.๒ ปัญหา ข้อจำกัดและข้อเสนอของทีมวิจัยในพื้นที่

ปัญหาและข้อจำกัด

๑. ในช่วงระยะเวลาการดำเนินโครงการวิจัยในพื้นที่ ในส่วนของชุมชนตำบลโคกเพชรได้ขับเคลื่อนกิจกรรมโครงการพัฒนาไปพร้อมกัน ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มทอผ้า เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนจากทางอำเภอชุมพวง ซึ่งคณะทำงานในโครงการวิจัยฯ ส่วนใหญ่เป็นแกนนำชุมชนและเป็นสมาชิกเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในชุมชน ทำให้ทีมวิจัยมีอุปสรรคในการดำเนินการเก็บข้อมูลและกิจกรรมวิจัยจึงส่งผลกระทบต่อความล่าช้าของโครงการวิจัยฯ

๒. ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ทีมวิจัยได้ส่งข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้ามายังทีมพี่เลี้ยง แต่ทางทีมพี่เลี้ยงเห็นว่าข้อมูลที่ส่งมายังไม่มีความสมบูรณ์ เนื้อหายังไม่สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้และไม่สามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อวางแผนปฏิบัติการต่อไปได้ จึงมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่ และบางครั้งการเก็บข้อมูลได้หยุดชะงักตามสถานการณ์ของพื้นที่ทำให้เกิดความล่าช้าตามไปด้วย

ภาคผนวก ประวัติคณะผู้รับผิดชอบ

โครงการการปรับใช้ประเพณีวัดเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ทีมวิจัย

๑. นางสาวดาวรุ่ง แซ่ไคว้ หัวหน้าโครงการวิจัย
ตำแหน่งในชุมชน กำนันตำบลโคกเพชร
การศึกษา ปริญญาตรี (คณะเศรษฐศาสตร์)
ที่อยู่ ๑๓๗ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธุ์ จ.ศรีสะเกษ
๒. นายยุทธ ปัญญาบุตร
ตำแหน่ง ชาวบ้านระกา
การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔
ที่อยู่ ๖๙ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธุ์ จ.ศรีสะเกษ
๓. นางนิตยาภรณ์ วงษ์ขันธุ์
ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (ทำนา)
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖
ที่อยู่ ๑๘๐ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธุ์ จ.ศรีสะเกษ
๔. นางอุทัย ใจมนต์
ตำแหน่ง อสม. กรรมการหมู่บ้าน (ทำนา ปลุกพริก)
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓
ที่อยู่ ๒๒ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธุ์ จ.ศรีสะเกษ
๕. นางจิตรา ศรีสมบัติ
ตำแหน่ง ประธาน อสม. แพทย์ประจำตำบลโคกเพชร
การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓
ที่อยู่ ๓ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธุ์ จ.ศรีสะเกษ
๖. นางเฉลีย ใจมนต์
ตำแหน่ง อสม. กรรมการหมู่บ้าน (ทำนา)
การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๗
ที่อยู่ ๖๕/๑ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธุ์ จ.ศรีสะเกษ
๗. นางสระเร มุลจัต
ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)
การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๑๐ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๘. นายเวช แพงมา

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (ทำนา)

การศึกษา ปวส.

ที่อยู่ ๔๐ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๙. นางจนา สถานพงษ์

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๕๑ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๐. นางวิไล ดวงธนู

ตำแหน่ง กรรมการหมู่บ้าน

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๔๕ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๑. นางวิไลพร สายแก้ว

ตำแหน่ง กรรมการหมู่บ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๐๙ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๒. นางสาวนง โพธิ์ปรีก

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา ปลุกพริก)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๙๒ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๓. นางเสนอ ใจนวน

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา ปลุกพริก)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๖

ที่อยู่ ๒๓ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๔. นางโถม ใจมนต์

ตำแหน่ง อสม. (ทำนา ปลุกพริก)

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓

ที่อยู่ ๑๓๓ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๕. นางทองอินทร์ ใจมนต์

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๖๐ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๖. นางไพรัตน์ อุใจ

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๖

ที่อยู่ ๘ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๗. นางสุทิศ ทันเกตุ

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๓๑ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๘. นางสาววย ใจมนต์

ตำแหน่ง อสม. (ทำนา ปลุกพริก)

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓

ที่อยู่ ๒๔ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๑๙. นางสุนันทา งามสม

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่ อสม. (ทำนา)

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓

ที่อยู่ ๗ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๐. นางสมบุญ โพธิ์ปรีก

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๗๐ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๑. นายสุรัตน์ ธรรมบุญ

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๖ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๒. นางสาวกร ดวงใจ

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๕๙/๒ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๓. นายคำดี จันทสุข

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา ปลุกพริก)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๑๒ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๔. นางมะลิต บุรากรณ์

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๖๒ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๕. นางสิน จันทสุข

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๘๘ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๖. นางรวิวงษ์ ไจมนต์

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา ปลูกรัก)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๖

ที่อยู่ ๒๐๐ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๗. นางสนัด แก้วสา

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๑๔ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๘. นายสมศักดิ์ พงษ์สุวรรณ

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๔๗ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๒๙. นางสุเทน มีฤทธิ์

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๙๒ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๓๐. นางสาวน ไชยทิพย์

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๑๘๘/๑ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๓๑. นางลดาวรรณ ไจนวน

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๖

ที่อยู่ ๙๖ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.อุซัน จ.ศรีสะเกษ

๓๒. นางเนื่อม ไชยทิพย์

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๕ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.อุซัน จ.ศรีสะเกษ

๓๓. นายลำพัน ใจมนต์

ตำแหน่ง ชาวบ้าน (ทำนา)

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

ที่อยู่ ๙๙ หมู่ ๕ ต.โคกเพชร อ.อุซัน จ.ศรีสะเกษ

๓๔. นายบำรุง ศิลารัตน์

ตำแหน่ง สารวัตรกำนันตำบลโคกเพชร

การศึกษา กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (กศน.อุซัน)

ที่อยู่ ๘ หมู่ที่ ๙ บ้านระกาน้อย ต.โคกเพชร อ.อุซัน จ.ศรีสะเกษ

๓๕. นายธาดู โภคา

ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านระกาน้อย

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖

ที่อยู่ ๓๐ หมู่ที่ ๙ บ้านระกาน้อย ต.โคกเพชร อ.อุซัน จ.ศรีสะเกษ

๓๖. นางสาวหยุด ใจสุระ

ตำแหน่ง อ.ส.ม.

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖

บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๙ บ้านระกาน้อย ต.โคกเพชร อ.อุซัน จ.ศรีสะเกษ

๓๗. นางสาวพัฒนา ใจสว่าง

ตำแหน่ง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖

บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ที่ ๙ บ้านระกาน้อย ต.โคกเพชร อ.อุซัน จ.ศรีสะเกษ

๓๘. นางประสิทธิ์ศรี สุขสนอง

ตำแหน่ง ชาวบ้าน

การศึกษา ปวช.

บ้านเลขที่ ๒๔ หมู่ที่ ๙ บ้านระกาน้อย ต.โคกเพชร อ.อุซัน จ.ศรีสะเกษ

๓๙. นางกชกร ใจศรี

ตำแหน่ง ประธานสตรีบ้านระกาน้อย

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖

บ้านเลขที่ ๒๐ หมู่ที่ ๙ บ้านระกาน้อย ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๔๐. นายสุอาจ ใจมนต์

ตำแหน่ง กรรมการหมู่บ้าน

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๔

บ้านเลขที่ ๒๗ หมู่ที่ ๑๐ บ้านตาองค์ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๔๑. นายสำราญ ใจมนต์

ตำแหน่ง ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลโคกเพชร

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๖

บ้านเลขที่ ๗ หมู่ที่ ๑๐ บ้านตาองค์ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๔๒. นางสาว ธรรมบุญ

ตำแหน่ง กรรมการหมู่บ้าน

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓

บ้านเลขที่ ๓๙ หมู่ที่ ๑๐ บ้านตาองค์ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

๔๓. นางสมจิต ธรรมวิชิต

ตำแหน่ง ชาวบ้าน

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ ๖

บ้านเลขที่ ๖ หมู่ที่ ๑๐ บ้านตาองค์ ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

ทีมที่ปรึกษา

๑. พระครูเกษม สุธธิการ

ที่อยู่ วัดระกา ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดระกา

๒. นายสุรศักดิ์ สายแก้ว

บ้านเลขที่ ๑๔ หมู่ ๕ บ้านระกา ต.โคกเพชร อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ

การศึกษา ปริญญาตรี

ตำแหน่ง ชาวบ้านระกา